

diyânet

Aylık Dergi | Nisan 2022 | Sayı: 376

RAMAZAN VE DOĞRULUK

EMR OLUYORDUĞUN
GİBİ DOĞRU OL

■ Ramazan ve Sadakat

■ Nebevî Emanet: Özü Sözü Bir Olmak

■ Prof. Dr. Abdurrahman Haçkalı ile Ramazan ve Doğruluk Üzerine Söyleşi

■ Kur'an'ın Övdüğü Gece Kadir Gecesi

■ Ruhta Çoğalan Sevinç Ramazan

YAYINLARIMIZ

Mübarek bir ayın gölgesi üzerimize düştü. Rahmet ve mağfiret gölgesinin tüm insanlığı kuşattığı bu ayda, her bir mümin, gece gündüz Allah'a kul olmaya ve bunu bir yaşam tarzı hâline getirmeye gayret gösteriyor.

Elinizdeki bu eser, ramazan ayının her bir günü için özel olarak seçilen konuları sohbet kıvamında okuyucuya aktarırken nefsin isteklerine boyun eğmemek suretiyle elde edilen kazanımların, Müslümanların ramazandan sonraki hayatında da devam etmesini; gönül yaralarına merhem, insani ilişkilerine şifa olmasını temenni ediyor.

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Cenab-ı Allah bizleri tekrar bir ramazan ayına eriştirdi. O'na sonsuz hamdüsenalar olsun.

Başı rahmet, ortası mağfiret, sonu günahlardan kurtuluş olan ramazan, hayatlarımıza dokundukça hâl ve hareketlerimizi düzeltecek, gönüllerimizi mamur edecek ve hesaba çekilmeden kendimizi hesaba çekme imkânı sağlayacak. İnsanların gönül ve düşünce dünyalarını ilmek ilmek işleyen, onların tutum ve davranışlarını sessizce, bir uçtan bir uca değiştiren, olgunlaştıran İslam, ibadetler vesilesiyle müminlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şahsında tezahür eden üstün ahlakın kök salıp yerleşmesini amaç edinir. Ramazan da bu amaca matuf bir kulluk mevsimidir.

Ramazan ayı terbiye edici orucuyla, kalplerimizi diriltten mukabelesiyle, ruhlarımızı dinlendiren teravihiyle, ailemize neşe katan iftarıyla, evlerimize bereket yağdıran sahuruyla, bilincimizi arındıran itikâfı ve sonunda saklı bayram sevinciyle biz Müslümanlar için çok özel bir aydır. Cennet kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapandığı, hak ile batılı birbirinden apaçık ayırmanın bir delili olarak Kur'an-ı Kerim'in indirildiğı bu mübarek ayı oruçla geçirenlerin bütün günahlarının bağışlanacağı müjdelenmiştir. (Bakara, 2/185; Buhari, Savm, 5.)

İslamiyet'in inanç, ahlak ve ibadetler noktasında insanlara teklif ettiğı bütün yükümlülükler görünürde birbirinden farklı da olsa derinden derine birbirine bağılı, birbirini besleyen, birbiriyle anlam kazanan muhtevaya sahiptir. İyi bir kul olmak aynı zamanda iyi bir insan olmayı, iyi bir insan olmak iyi bir ebeveyn olmayı, iyi bir ebeveyn olmak dürüst bir insan olmayı, dürüst bir insan olmak her açıdan sorumluluk sahibi davranmayı gerektirir.

Özü sözü bir, herkesin emin olduğı, güvendiğı bir kişi olmak Müslüman şahsiyetinin temel göstergelerinden biridir. Allah Resulü, kendisine, "Ey Allah'ın elçisi! İslam hakkında bana öyle bir söz söyle ki onu senden sonra kimseye sormayayım." diyen sahabiye, "Allah'a inandım de ve dosdoğru ol!" (Müslim, İman, 62.) buyurmuştur. Doğru olmak, evvela niyeti, inancı, amelleri, davranışları dosdoğru düzenlemek demektir. Gelip geçici dünya nimetleri karşısında eğilip bükülmemek, dünyanın fâniliğini bir an olsun unutmamak gerekir.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın bu yılki ramazan teması "Doğruluk". Bizler de Diyanet Dergisi olarak "Ramazan ve Doğruluk" başlıklı bir dosyayla huzurlarınızdayız. Dosyamıza Dr. Burhan İşliyen, "Ramazan ve Sadakat"; Dr. İsmail Çiçek, "Nebevi Emanet: Özü Sözü Bir Olmak"; Prof. Dr. Ayşe Sıdika Oktay, "İnsanın Özünün Sözü'nün Dosdoğru Olması Bakımından Doğruluk"; Dr. Ömer Özgül, "İstikamet Üzere Olmak"; Salih Köse, "Oruçlarımızın Hayatımıza Bırakması Gereken İz: Takva" başlıklı yazılarıyla katkıda bulundular. Söyleşi konuğumuz ise Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Prof. Dr. Abdurrahman Haçkalı Hocamız.

Ramazanın milletimize, ümmet-i Muhammed'e ve bütün insanlığa hayırlar getirmesini niyaz ediyorum.

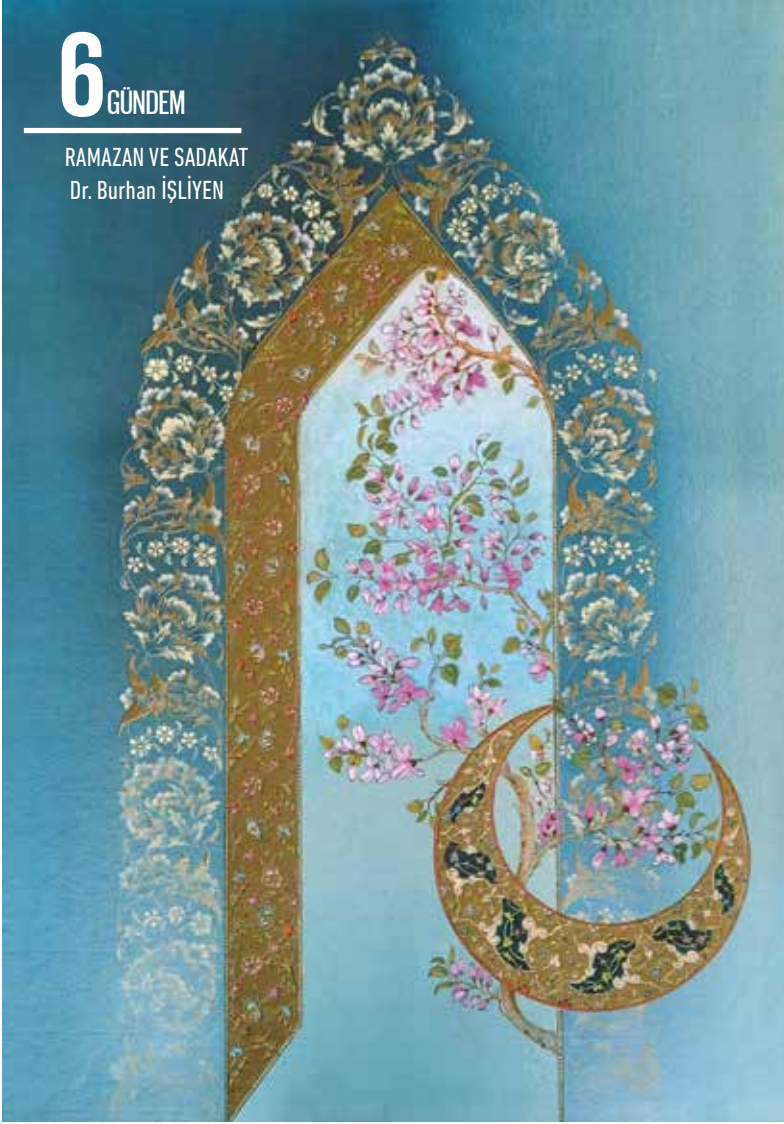
Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere...

Doç. Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

RAMAZAN VE SADAKAT
Dr. Burhan İŞLİYEN

10 GÜNDEM

NEBEVİ EMANET: ÖZÜ SÖZÜ BİR OLMAK
Dr. İsmail ÇİÇEK

14 GÜNDEM

İNSANIN ÖZÜNÜN SÖZÜNÜN DOSDOĞRU
OLMASI BAKIMINDAN DOĞRULUK
Prof. Dr. Ayşe Sıdika OKTAY

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. ABDURRAHMAN HAÇKALI:
"DOĞRULUK BÜTÜN ERDEMLERİN ÖZÜ VE ÖN ŞARTIDIR."
Mustafa BERK - Mustafa Mirza Demir

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

İSTİKAMET ÜZERE OLMAK
Dr. Ömer ÖZGÜL

28 DİN DÜŞÜNCE YORUM

ORUÇLARIMIZIN HAYATIMIZDA
BIRAKMASI GEREKEN İZ
TAKVA
Salih KÖSE

31 DİN DÜŞÜNCE YORUM

ORUCUN BİZE ÖĞRETTİĞİ DEĞER
DOSDOĞRU OLMAK
Şükrü KABUKÇU

32 VAHYİN AYDINLIĞINDA

KURTULUŞUN ANAHTARI
İSLAM
Dr. Bayram KÖSEÖĞLU

34 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

ZİNCİRLİ KALSIN ŞEYTAN
BU RAMAZAN VE HER ZAMAN
Halil KILIÇ

36 DİYANET ARŞİVİ

ÖZLÜK DOSYASINDAKİ BELGELER İŞİĞİNDE
ÖMER NASUHİ BİLME
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
376

NİSAN
2022

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Dr. Kübra ÇİÇEKLI

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

40 YARININ DÜNYASI

EŞREF-İ MAHLÛKAT MI
TRANSHUMAN MI?
Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

44 ADANMIŞ ÖMÜRLER

HAK BİLDİĞİ YOLDAN AYRILMAYAN BİR ÂLİM
AHMET VANLIOĞLU
Bünyamin ALBAYRAK - Ahmet ÜNAL

46 LISAN-I KALP

RUHUN GIDASINI ORUÇ
Dr. Lamia LEVENT ABUL

48 BUNU KONUŞALIM

ESRA KALPAKÇI:
"HAREKET NOKTAMIZ, HERKESİN AYNI GÖK
KUBBENİN ALTINDA BAMBAŞKA HAYATLAR
VE İMTİHANLAR YAŞADIĞI HAKİKATİYDİ."
Mahir KILINÇ

50 DİN TARİH TOPLUM

KUR'AN'IN ÖVDÜĞÜ GECE
KADİR GECESİ
Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

54 ALLAH'IN ELÇİLERİ

ADİL BİR HÜKÜMDAR VE PEYGAMBER
HZ. DAVUT
Meryem DALĞIÇ

58 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

RUHTA ÇOĞALAN SEVİNÇ
RAMAZAN
Fatma Nur UYSAL PINAR

62 | Gezi Mikrofoni

64 KAFAMA TAKILANLAR

ALLAH NEDEN İMTİHAN EDİYOR?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

66 ÖNCÜ ŞAHŞİYETLER

KUR'AN YOLUNDA BİR HAYAT
SEYYİD KUTUB
Koray ŞERBETÇİ

70 İNSAN HÂLİ

HASTA PSİKOLOJİSİ VE MANEVİ DANIŞMANLIK
Dr. Aysun CUMHUR

72 HATIRA DEFTERİ

BİR ALTIN HAFIZA AĞLARKEN...
Doç. Dr. Ahmed ÜRKMEZ

76 YERYÜZÜ MESCİDLERİ

CAMİLERİN TACI
AMR B. AS CAMİİ
Büşra Nur GÜLER

80 KİTAPLIK

DÜNEN BUGÜNE KUR'AN EĞİTİM-ÖĞRETİMİ VE
KUR'AN KURSLARI
Ayşe KIZILAY

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 120.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıçayolu No: 7 Gazimeir/İzmir
Tel: 0 232 274 23 18

Basım Tarihi: 18.03.2022

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

RAMAZAN VE DOĞRULUK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Ramazan ayı, yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de değerine dikkat çekilen müstesna bir zaman dilimidir. Bizi Rabbimize, kitabımıza, kendimize ve tüm varlığa yakınlaştıran, aynı heyecan ve davranışta buluşturan bereketli bir mevsimdir. İbadet, ilim, ahlak ve kardeşlik iklimidir. Gelişini özlemle beklediğimiz on bir ayın sultanı ramazan bize sorumluluklarımızı hatırlatan, geçmiş ve geleceğimizi, düşünce ve davranışlarımızı gözden geçirdiğimiz bir muhasebe zamanıdır. İçerisinde bir ömre bedel Kadir Gecesi'ni barındıran ve insanlığın kadim ibadeti oruç ile kıymeti artırılan sabır ve şükür ayıdır. Bu ayın müminler için önemini Peygamber Efendimiz şu hadis-i şerifiyle ifade etmektedir. "Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır." (Buhari, İman, 28.) Tüm bu yönleri ile ramazan ayı müminlere istikamet belirleyen, hayır, iyilik ve infak yolundaki gayretlerini artıran büyük bir irfan mektebidir.

Yüce dinimiz İslam, doğruluğun insani bir meziyet ve müminde bulunması gereken en büyük haslet olduğunu açıkça beyan etmektedir. Gerek Rabbimizin gerekse Peygamberimizin bu konuya dair uyarıları, doğruluğun aynı zamanda insanlığın huzuru için büyük bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü doğruluk, adalet ve hakkaniyetin gözetilmesinde, saygı ve samimiyetin tesisinde, fedakârlık ve yardımlaşmanın devamında, şefkat ve merhametin hayatla buluşturulmasında ve güven toplumunun inşasında vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de, doğruluk ve sadakatin nebilerin en büyük vasıflarından biri olarak bildirilmesi ve iman edenlerden doğruluk üzere bir hayat yaşamalarının istenmesi, onun yüce bir ahlaki nitelik olduğunu ortaya koymaktadır. Rabbimiz (c.c.) Bakara suresinin 177. ayetinde, doğru olanların ve takvayı kuşanan erdemli kişilerin iman, ibadet ve ahlak ilkelerine sadakat gösterenler olduğunu haber vermektedir.

Dolayısıyla doğruluk, kâmil imanın, güzel ahlakın ve temiz bir vicdanın hayata yansıyan yüzüdür. Aynı şekilde ihanetin, ifsadın, yalanın, her türlü kötülüğün de ilacıdır.

Doğruluk, erdemli birey ve faziletli toplum inşa eder. Mümini cennete ulaştıran, onun Allah katındaki itibarını artıran bir değerdir. Nitekim Peygamber Efendimiz: “Şüphesiz, doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/sıddık’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzab’ olarak tescillenir.” (Buhari, Edeb, 69.) buyurmuştur. Dolayısıyla mümine düşen, her durumda doğruluk üzere olmaktır. Çünkü doğruluk kalpteki imanın ve Allah’a sadakatin bir tezahürüdür. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın kendilerine nimet verdiğini bildirdiği dört grup insandan birisi de “sıddıklar” yani dosdoğru olanlardır. Sevgili Peygamberimiz; “Ey Allah’ın Resülü, bana İslam ile ilgili, hakkında başka kimsese soru sormama gerek kalmayacak bir şey söyle.” diyen Süfyan b. Abdullah’a “Allah’a iman ettim de, sonra dosdoğru ol.” (Müslim, İman, 62.) diye cevap vermiştir. Bu ise iman ile doğruluk arasındaki

sıkı bağı göstermekte; doğruluğun, imana dayalı bir hayatın ana karakteri olduğunu ortaya koymaktadır.

Ramazan ayı ve oruç ibadeti, mümince bir bilinç inşa ederek Rabbimize ve yaratılmışlara karşı sorumluluklarımızı hatırlatır. Rabbimize sadakatin bir gereği olarak yapacağımız tüm ibadet ve iyiliklerin sırf Allah için yapılması şuurunu aşılır. Diğer taraftan iman ve kulluk sözüne sadakatin bir gereği olan sevgi, saygı, yardımlaşma, paylaşma, dayanışma, fedakârlık gibi insani ve ahlaki erdemlerin güçlenmesini sağlar. Oruç ibadetiyle kişi, güzel ahlaka zarar veren ihanet, haset, kin, nefret, düşmanlık, yalan gibi kötü huylardan uzaklaşır.

Diğer yandan Sevgili Peygamberimiz; “Oruç tutan nice kimseler vardır ki oruçtan nasibi sadece aç kalmaktır. Geceyi ibadetle geçiren nice kimseler vardır ki kıyamdan nasibi sadece uykusuz kalmaktır.” (İbn Mace, Sıyam, 21.) hadisiyle bizleri ciddi şekilde ikaz etmektedir. Buna göre ahlaka dönüşmeyen, hayata değer katmayan, kişiyi kötülüklerden alıkoymayan ibadetlerin sahibine faydası olmayacaktır.

Yüce Rabbimiz doğruluğun müminler için önemini Allah Resülü’nün şahsında; “Senin yanında hak yola dönenlerle birlikte sana buyrulduğu gibi dosdoğru ol...”

(Hud, 11/112.) emri ile müminlerin doğruluk üzere bir hayat yaşamalarının gerekliliğini belirtmiştir. Tevbe suresinin 119. ayetinde de “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.” buyrulmuştur. Bu ayet, doğruluğun toplumsal bir bilinç ve duyarlılığa dönüşebilmesi için mutlaka doğrularla birlikte hareket edilmesi zaruretini ortaya koyar. Aynı şekilde insanlara karşı doğru ve dürüst olmanın Allah’a karşı sadakatin gereği olduğunu ifade eder.

Bugün dünyada yaşanan bireysel ve toplumsal, ekonomik ve siyasal birçok kriz ve bunalımların arkasında sadakat bilincinin yitirilmiş olması yatmaktadır. Allah rızasını gözetmeyen, ahiret hesabı gerçeğine sırt çevirmiş, ahidine vefa göstermeyen insanların tutum ve davranışları hayatı yaşanmaz hâle getirmektedir. Şüphesiz sadakatin ve doğruluğun ötelendiği bir vasatta tüm insani ve ahlaki ilkeler zedeledir. Dolayısıyla tüm bu yaşananlar karşısında vahdet ve rahmet ayı ramazan, başta sadakat ve doğruluk olmak üzere yıpranan tüm değerleri onarmak için büyük bir imkân ve fırsat sunmaktadır. Bu bilinçle ramazan ayının ve oruç ibadetinin kalplerimize ve tüm yeryüzüne huzur ve iyilik getirmesini Yüce Rabbimizden niyaz ediyorum. ■

Tezhip: Arzu İknaz HEPSEV

RAMAZAN VE SADAKAT

Dr. Burhan İŞLİYEN

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Hayat bir sadakat sınavıdır. İnsan, nefes aldığı her gün sınanmaya devam etmektedir: Nefsiyle sınanmakta, eşiyile sınanmakta, çocuklarıyla sınanmakta, malıyla sınanmakta, makamıyla sınanmakta... Velhasıl bütün sahip oldukları ve iletişim kurduklarıyla sınanmaktadır insan. Sınanmanın en önemlisi ise insanın imanı ile sınanmasıdır. İman bir iddiadır ve iddia ispat ister. İman iddiasını dil lendiren insan sınava hazır olmalıdır. Bu sınavın adı “sada kat sınavı”dır. Yüce Rabbimiz iman eden insanın sadakat sınavına tabi tutulacağını şöyle ifade buyurmaktadır: “İnsanlar, ‘Biz iman ettik.’ demekle hiç imtihan edilmeden, sınanmadan bırakılacaklarını mı sanıyorlar? Doğrusu biz, onlardan öncekileri de sınamıştık. Allah, elbette doğruları ortaya çıkaracaktır; yalancılara da kesinlikle ortaya çıkaracaktır.” (Ankebut, 29/2-3.) Bu ayet-i kerime indiğinde Mekke’de hüküm süren şartlar çok ağır ve yıpratıcıydı. İslam’ı kabul eden herkes zulüm, hakaret ve işkencelerin hedefi oluyordu. Fakir, kimsesiz ve kölelerden İslam’ı kabul edenler dayanılmaz işkencelere maruz kalıyor; zengin, tüccar ve varlıklı kimselerden İslam’ı

kabul edenler ise ekonomik kısıtlamalara hedef oluyordu. Mekke’de korku ve endişe hâkimdi. İnsanlar iman etseler bile imanlarını açıklamaktan çekiniyorlardı. Habbab b. Eret (r.a.) o günlerin psikolojisini şöyle anlatmaktadır: “Müşriklerin bize işkence yapmalarından yıldığımız bir sırada bir gün Hz. Peygamber’i (s.a.s.) Kâbe’nin gölgesinde otururken gördüm. Yanına gittim ve ‘Ey Allah’ın Resulü, bizim için dua etmeyecek misiniz?’ dedim. Bunu duyunca yüzü kıpkırmızı oldu ve şöyle buyurdu: ‘Sizden önce geçen müminler bundan daha büyük işkencelere maruz kaldılar. Bazıları hendeklere atıldı, bazıları başlarından aşağıya iki parçaya biçildi. Bazıları ise imanlarından döndürülmek için demir taraklarla tarandılar. Vallahi, bu din tamamlanacak ve bir kimse hiç endişe etmeksizin Sana’dan Hadramevt’e kadar seyahat edebilecek, bu arada Allah’tan başka korkacağı hiç kimse olmayacaktır. Fakat siz sabırsızlanıyorsunuz.’” (Buhari, Menakıb, 25. IV, 244.) İşte bu ümitsizlik ve bezginlik döneminde inen ayetler iman edenlere sadakat sınavını hatırlatmakta ve onları sabra davet etmektedir. Sanki müminlere şöyle denilmektedir: Hiç kimse sadece diliyle iman ettiğini söyleyerek

Allah’ın vadettiği nimetlere ve güzel akıbeta ulaşamaz. İman ettiğini söyleyen herkes, söylediğinin doğruluğunu ispatlamak için denemeye ve sınava tabi tutulur. (Mevdudi, Tefhimül Kur’an, İstanbul, 1991, c.4 s.223.)

Müminler, karşılaştıkları pek çok zorlukta Allah Teâlâ’nın benzer uyarılarına muhatap olmuşlardır. Çünkü Allah’ın bitmez tükenmez nimetlerine talip olanlar müminlerdir. Hayatın bir sadakat sınavından ibaret olduğunu da en iyi bilmesi gerekenler yine müminlerdir. Bir sefer dönüşü düşman askerini takip etmekte gevşeklik gösterme alametleri ortaya çıkınca müminler şöyle uyarılmışlardır: “Düşman topluluğunu takip hususunda gevşeklik göstermeyin. Siz acı çekiyorsanız elbette düşmanlarınız da sizin çektiğiniz gibi acı çekiyorlar. Üstelik siz Allah’tan onların beklemedikleri şeyleri umup bekliyorsunuz! Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir.” (Nisa, 4/104.) Yani müminler, iddiası ve beklentisi olan insanlardır. Bu iddianın ispatının istenmesi, beklentilerin bir karşılığının olması pek tabiidir. “Rabbim Allah’tır.” diyenlerin daha sonra yapması gereken şey istikamet üzere yaşamaktır. “Rabbimiz Allah’tır deyip de dosdoğru yaşayan kimselerin üzerine

melekler şu cümleyle inerler: ‘Korkmayın, üzülmeysin, size vadolanın cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostunuzuz. Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah’tan bir ikram olarak sizin için canınızın çektiği her şey bulunacak, yine orada umduğunuz her şeyi elde edeceksiniz.’” (Fussilet, 41/30-32.) Müminlerin nitelikleri anlatılırken temel iki husus vurgulanmaktadır: Allah’ı rab olarak tanımak ve dosdoğru yaşamak. “‘Rabbimiz Allah’tır.’ diyen ve sonra da dosdoğru bir hayat yaşayanlara ne bir korku vardır ne de üzüntü çekeceklerdir. İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” (Ahkaf, 46/13-14.)

İnsanın sadakat sınavı çok farklı şekillerde tezahür edebilir. Bazen korkuyla, açlıkla, mallarını, ürünlerini ya da yakınlarını kaybetmekle olur: “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sinayacağız. Sabredenleri müjdele.” (Bakara, 2/155.) Bazen darlık ve sıkıntılara maruz kalmakla olur: “Yoksa siz, sizden öncekilerin durumu başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntı dokunmuş, öyle sarsılmışlardı ki nihayet peygamber ve onunla birlikte inananlar, ‘Allah’ın yardımı ne zaman?’ demişlerdi. İyi bilin ki Allah’ın yardımı yakındır.” (Bakara, 2/214.) Bazen de Allah yolunda yapılması gereken fedakârlıklarla olur: “Yoksa siz aranızdan cihat edenleri ve zorluklar karşısında sabredenleri Allah belirlemeden

cennete gireceğinizi mi sandınız?” (Âl-i İmran, 3/142.)

“...Elbette Allah doğruları bilecek, yalancıları da bilecektir.” (Ankebut, 29/3.) buyrulmasını nasıl anlamak gerekir? Allah doğru söyleyenin doğruluğunu, yalancının da yalanını bildiği hâlde neden insanları imtihan etmeyi murat etmiş olabilir? Bu sorulara verilecek cevap bellidir: Bir kimse potansiyel olarak var olanı pratik hayata aktarmadıkça mükâfat ya da cezayı hak etmiş olmaz. Allah Teâlâ’nın gaybi ilmiyle mükâfat veya cezayı hak edene muamele etmesi O’nun adaletiyle bağdaşmaz. Hem kullarının itiraz imkânının kalmaması için de doğruluğunun ya da yalancılığının ortaya çıkması gerekmektedir.

İyilikle kötülük, iyilerle kötüler, müminlerle münkirler arasındaki çatışma insanlık tarihinin sadece bir döneminde yaşanmış bitmiş bir olgu değildir. Bu sünnetullahtır, yani Allah’ın bütün zamanlarda geçerli yasaasıdır. Başlangıcından sonuna kadar dünya hayatı hem fertler hem de topluluklar için bir imtihan alanıdır. İnanan insanlar her hâlükârda bir sadakat sınavından geçmektedirler. İslam’ın ilk yıllarında olduğu gibi Müslümanlar sonraki dönemlerde de sıkıntılar yaşamışlardır. Günümüz Müslümanları için de aynı durum söz konusudur, bizden sonraki Müslümanlar için de söz konusu olacaktır. Yani sadakat sınavı kıyamete kadar devam edecektir. “İnsanlar sadece iman ettik demekle, sınavdan geçirilmeden bırakılacaklarını mı zannettiler?”

(Ankebut, 29/2.) uyarısı yalnızca ilk Müslümanları değil her dönemdeki inançlı insanları, sadece “inandım” demekle yetinmeyip kişisel ve toplumsal varlıklarına, değerlerine, hak ve özgürlüklerine, ülkelerine ve bağımsızlıklarına sahip çıkmaya; bu uğurda özveride bulunmaya, zorluklara ve acılara katlanmaya çağırmakta; doğrularla yalancıların bu şekilde ortaya çıkacağını, sadakat sınavını kazanamayanların böylece belli olacağını ve sınava tabi tutulanların Allah katındaki değerinin de bu sadakat sınavındaki başarı derecelerine göre belli olacağını ifade etmektedir. (Kur’an Yolu, DİB Yayınları, c.4, s.253.)

Sadakat sınavını geçenler övgüye layıktır

Enes b. Malik (r.a.) amcası Enes b. Nadr’ın (r.a.) Allah Teâlâ’nın övgüsüne nasıl mazhar olduğunu şöyle anlatır: “İsmimi almış olduğum amcam Enes b. Nadr, Resulü Allah (a.s.) ile birlikte Bedir gazvesinde bulunamamıştı. Bu durum ona çok ağır gelmişti de: ‘Ben Resulü Allah’ın (s.a.s.) hazır bulunduğu gazvede bulunamadım. Eğer bundan sonra Allah bana Resulü Allah’ın (s.a.s.) hazır bulunacağı başka bir gazvede onunla beraber bulunmayı nasip edecek olursa benim orada ne yapacağımı Allah elbette görecektir.’ demişti.” Enes b. Nadr bu kadarını söylemiş daha fazla şeyler söylemekten çekinmişti. Nihayet Uhud gününde Resulü Allah (s.a.s.) ile beraber bulundu. Bir ara Sa’d b. Muaz (r.a.) ile karşılaşmıştı ve ona: “Ey Ebu Amr! Nereye?” demiş

sonra da şöyle devam etmişti: “Uhud’un eteklerinde cennetin kokusunu duyar gibiyim.” Daha sonra Uhud’da müşriklerle savaştı ve nihayet şehit düştü. Enes b. Nadr’ın (r.a) cesedinde seksenden fazla ok ve kılıç yarası vardı. Kız kardeşi Rubey b. Nadr şöyle demiştir: “Onu ancak parmaklarından tanıyabildim.” (Müslim, Sahih, 111, 1512; Tirmizi, Sünen, V., 348; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111, 194.) İşte bundan sonra sadakat sınavını başarıyla geçenleri öven Ahzab suresinin 23. ve 24. ayetleri nazil olmuştur: “Müminler içinde Allah’a verdikleri söze sadık kalan erler vardır. Bu itibarla onlardan kimi şehit olmuştur kimi de beklemektedir. Verdikleri sözü hiç değiştirmemişlerdir. Bunlar, Allah’ın sözüne sadık kalanları doğruluklarıyla mükâfatlandırması, münafıklara da dilerse ya azap yahut da (tövbe ettikleri takdirde) tövbelerini kabul etmesi içindir. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.”

Allah Teâlâ, kulları arasında kimin iyi kimin kötü, kimin mümin kimin kâfir ya da münafık olduğunun anlaşılması için onları savaş gibi korku ve sıkıntı veren birtakım olaylarla dener, imtihandan geçirir. İman ederken hepsi kötülüğe karşı mücadele etme sözü vermiş olsalar bile, bazı kimseler başlarına gelen hadiseler karşısında korku ve dehşete kapılıp Allah’a verdikleri sözü unutarak kötülüğün yaygınlaşması pahasına da olsa kurtuluşu kaçmakta bulurken bazı kimseler de sözlerine sadık kalırlar ve kötülüğü ortadan kaldırmak için sabrederek hatta ölümü bile göze alarak

onunla mücadele ederler. Bu sebeple Allah Teâlâ, imanlarında samimi olan, Allah’a verdikleri söze sadık kalarak ve sabrederek kötülükle mücadele edenleri bu davranışları dolayısıyla mükâfatlandırır. (Talat Koçyigit, Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, c.5, s.523.)

Sadık diller sadık gönüller

Dilin sadakat sınavı onu yalandan, gıybetten, lanetten, hakaretten, kötü ve çirkin sözlerden uzak tutmakla kazanılır. Yani dil de imsak etmeli, oruç tutmalıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir gün “Oruç, oruçluya yakışmayan şeylerle zedelenmedikçe tutan için bir kalkandır.” buyurdular. Ashab “Oruçlu onu ne ile zedeler?” diye sorunca Resulullah (s.a.s.) “Yalan ve gıybetle...” cevabını verdiler. (Nesei, Sıyam, 43.) Yine buyurdular ki: “Kim yalan konuşmayı ve yalan dolanla iş yapmayı terk etmezse Allah’ın, o kimsenin yemesini ve içmesini bırakmasına ihtiyacı yoktur.” (Buhari, Savm, 8.)

“Hiçbiriniz oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin ve kimse ile çekişmesin. Eğer biri kendisine söver veya çatarsa ‘Ben oruçluyum!’ desin.” (Buhari, Savm, 9.)

Bütün bedenle oruç tutmalı. Göz harama bakmaktan, el harama uzanmaktan, ayak harama gitmekten uzak durmalı: “Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra, 17/36.) Sadakat sınavı, bütün azaları Allah’ın murat ettiği istikamete yöneltmekle kazanılır. Mide aç dururken dil ona

Müminler, iddiası ve beklentisi olan insanlardır. Bu iddianın ispatının istenmesi, beklentilerin bir karşılığının olması pek tabiidir. “Rabbim Allah’tır.” diyenlerin daha sonra yapması gereken şey istikamet üzere yaşamaktır.

destek olmazsa orucun mükâfatı nasıl alınır? Ya “Nice oruç tutanlar vardır ki orucundan kendisine kuru bir açıklıktan başka bir şey kalmaz! Geceleleri nice namaz kılanlar vardır ki namazlarından kendilerine kalan yalnızca uykusuzluktur.” (İbn Mace, Sıyam, 21.) uyarısının muhatabı olursam endişesi taşınmalıdır.

Sadakat sınavında başarılı olanlar için Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bir müjdesiyle bitirelim: “Cennette birtakım köşkler vardır, dışı içinden içi dışından gözüktür.” Allah Resülü (a.s.) böyle buyurunca bir bedevi ayağa kalkarak “Onlar kim için hazırlanmıştır ya Resulullah?” diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.s.), “Onlar, güzel konuşan, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uykudayken geceleyin namaz kılanlar için hazırlanmıştır.” buyurdular. (Tirmizi, Cennet, 3, IV/673.) ■

NEBEVİ EMANET ÖZÜ SÖZÜ BİR OLMAK

Dr. İsmail ÇİÇEK
Ordu Müftüsü

“... emrolunduğun gibi dosdoğru ol! ...”

(Hud, 11/112.)

“Hud suresi beni kocattı.” (Tirmizi, Tefsir, 56.) diye dökülmüştü Emin Elçi'nin dudaklarından “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” (Hud, 11/112.) emrinin ağırlığı. Aslında onun şahsında bütün insanlığa yönelik bir çağrıydı bu.

Ahlaki erdemlerimizden kabul edilen doğruluk; sözün öze uygunluğu, eylemin söylemler tutarlılığını ifade eder. Doğruluk, kişinin benliğine saygısının bir göstergesi, karakterinin dışa vurumu, dindarlığının hayata yansımadır. Sözün doğruluğu için özün doğruluğu zorunlu olunca en zor emir, en yüce makam oluvermiştir. Özde, sözde, eylemde dürüstlük; bütün peygamberlerin müşterek özellikleri, ortak davetleridir. Sıdk, peygamberlerin sıfatı, onların emanetidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gözünde de dosdoğru olmak; gönül gözü ile dil sözünü bir kılmak, sahici olup maske kullanmamak demektir. İçini dışı kılarak, aslına sadık kalarak gerçekçi olmayı ifade ediyordu. Davranış tutarlılığı kişisel bütünlüğü gösteriyordu. Müminlerin belirleyici vasfıydı. Emin Nebi (s.a.s.) genç yaşından itibaren hayatı boyunca söylemini eylemine içtenlikle taşımış, ümmetinden de içten, pazarlıksız, samimi davranışlar ortaya koymalarını istemişti.

“Ey Allah'ın elçisi! İslam hakkında bana öyle bir söz söyle ki onu senden sonra kimseye sormayayım.” diyen arkadaşına Hz. Peygamber'in (s.a.s.) “Allah'a inandım de ve dosdoğru ol!” (Müslim, İman, 62.) buyurması, konunun Emin Resul'ün (s.a.s.) gözündeki değerini ifadeye yeterlidir.

Temsil ettiği İslam dini de müminlerin emin olmalarını daima teşvik etmiş, “sadıklar” için mükâfatlar hazırlandığını beyan etmiştir. Bu konuda hayatında yalana yer vermeyen Allah'ın Elçisi; “Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi daima doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru kişi’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı kişi’ olarak tescillenir.” (Müslim, Birr, 105.) buyurarak müminlerin yalandan uzak durmasını istemiştir.

Onun lisanında doğruluk iyi bir kul olmaya götürür, iyi kulluk ise kişiyi cennete taşır. Hesaba inanan mümin, hasbi olarak doğrular arasında yer edinmeye gayret eder, istikamet üzere yürüyenler ise cennete uzanan yolu arşınlamaktadır. Allah onları, peygamberlerden sonraki en yüksek derece olan siddikiyet (Nisa, 4/69.) makamıyla taltif edecektir. Bu minvalde doğruyu aramak, doğrularla arkadaşlık yapmak henüz cennetlik dostlukları dünyada kurmak anlamına gelmektedir. Allah'ın Elçisi, doğruluğun karşısına ise yalancılığı yerleştirmiştir. Yalan konuşmayı âdet edinenlerin açık günah işlemekten çekinmeyeceklerini, bu durumun da insanı cehenneme sürükleyeceğini, sıfatlarının “yalancı” olarak kazanacağını haber vermiştir.

Sözleri ile hareketleri arasında aykırılık bulunmayan, bir iç huzuru yaşayan, tavsiye ettiğini önce kendi uygulayan, yap-

madığını asla tavsiye etmeyen Hz. Peygamber (s.a.s.), yalanı kendisine asla yakıştırmadığını ve yakıştırmadığını şu sözleriyle ortaya koymuştur: “Ruhumu elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki buradan hak sözden başkası çıkmaz.” (Ebu Davud, İlim, 3.)

Doğruluk İslam'ın başat kavramlarından ve onda her hüküm doğruluk üzerine bina edilmiştir. Eğrisi bulunmayan bir dinin temeli doğruluk üzerine bina olunmuştur. İşte doğruluk, söyleyişte doğruluk, işte doğruluk velhasıl her alanda doğruluk Müslümanın olmazsa olmazlarından ve mümine iç huzuru sağlar.

Doğruluğun temelinde niyetin doğruluğu yatmaktadır ve gaye, kişinin eylemini yönlendirmektedir. Konunun önemini Hz. Peygamber (s.a.s.) Tebuk gazvesi dönüşü “Bizimle savaşa katılmayıp Medine'de kalan bazı kimseler, bir dağ yoluna ya da bir vadiye adım attığımızda bizimle yürüyorlarmışçasına sevap kazanırlar. Çünkü onlar bizimle Allah yolunda yürümeye niyetlenmişlerdi lakin birtakım mazaretleri yüzünden bizimle gelemediler.” (Buhari, Meğazi, 81.) buyurarak niyeti hayır olanın akıbetinin de hayır olacağını, eylemden alıkonulsa dahi sevaptan mahrum bırakılmayacağını teminatını vermiştir. İnsanın dışına sızan ancak ve ancak özündeki doğruluk, ruhundaki güzelliştir. Özü doğru olanın sözü de doğru olur. Kişinin kalbi ile sözü ayrı konuştuğunda orada ikiyüzlülük söz konusudur.

Doğru sözün en güzeli Allah (c.c.) ve Resulullah (s.a.s.) hakkında doğru konuşmak;

yalanların en korkunç olanı da yine Allah ve Resulullah hakkında yanlış konuşmakla gerçekleşir. Dinî konularda yalana başvuran kişi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.): "Kim adıma bilerek bir söz uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın." (Buhari, Cenaiz, 33.) uyarısına muhatap olur. Özü sözü bir olan insan önce Rabbine, sonra elçisine, sonra kitabına, sonra bütün ümmete ve liderlerine karşı sadık olur. (Müslim, İman, 95.) Hz. Peygamber (s.a.s.) "Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hiyanet ile emanet bir arada bulunmaz." (İbn Hanbel, II, 349.) buyurmuştur. Özde doğruluk, sözde doğruluğu getirmekle birlikte bunun eylemlere taşınması da ayrı bir cehd ister. Kalbini iman ve doğrulukla dolduran mümin, kitabın sözlerini içselleştirir, İslami değerleri samimi niyetiyle eylemlerine taşıyarak dışını da içi gibi güzel eyler.

Vakiada olan ile sözün uyumu doğruluğu ortaya çıkarır. Bilinmelidir ki gördüğünü, işittiğini bile isteye yanlış taşıyan kimse yalnızca kulu değil yaratan, gören ve işiten Rabbini de aldatmaya çalışmaktadır. Rabbi aldatmaya yeltenmek ise imandaki zayıflığın bir belirtisidir. Rabbimiz katında sözün değeri ise hakikati yansıttığı kadardır. Zira söz; kalbin tercümanı, ruhun da aynasıdır. Bu nedenle mümin yalancı olamaz. Hz. Peygamber (s.a.s.), "Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde tutmaz, emanet edilene hainlik eder." (Buhari, Edeb, 69.) buyurmuştur. Özündekini söyleyerek müminleri kandırmak için yalana başvuran münafık

bu yüzden kâfirlerden daha aşağı mertebededir. (Nisa, 4/145.) Hz. Peygamber (s.a.s.) arkadaşına yalan söylemeyi ona ihanetle eş değer saymıştır. Bu hususta "Sana güvendiği hâlde kardeşine karşı yalan söylemen ne kadar büyük bir hiyanettir." (Ebu Davud, Edeb, 71.) buyurur. Öyleyse mümin doğru der, doğruyu söyler, doğru iş çıkarır, doğrularla birlikte olur. Hz. Peygamber (s.a.s.), "Bir kimse yalanla konuşmayı, yalanla iş yapmayı bırakmazsa Allah'ın, o kişinin yemesini içmesini terk etmesine ihtiyacı yoktur." (İbn Mace, Sıyam, 29.) sözleriyle kişinin ibadetinin, ahlakına tesiri konusunda farkındalık oluşturmuş, bu uğurdaki zahmetin rahmete dönüşebilmesi için içi güzelleştiren ibadetlerin sözleri de süslemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yalnızca anlayabilene değil anlamaya çalışana, anlayamayana dahi söz doğru denmelidir. Bu konuda Efendimiz (s.a.s.) çocuklara şaka mahiyetli olsa bile yalanı yasaklamıştır. Bir annenin, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) meşgul ettiğini düşündüğü yavrusuna "Gel, sana bir şey vereceğim." dediğini işitince Peygamberimiz (s.a.s.) kadına: "Ona ne vereceksin?" diye sormuş, "Kuru hurma." cevabını alınca da sözlerine şöyle devam etmiştir: "Dikkatli olmak lazım! Şayet ona bir şey vermeyecek olsaydın bu senin için bir yalan olarak yazılacaktı." (Ebu Davud, Edeb, 80.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) doğruyu konuşanlara Allah'ın ikramlarından bahsederken yalan söyleme hastalığını terk edenler için de Rabbimizin vereceği mükâfatı müjdele-

yerek müminleri bu yanlıştan vazgeçirme amacı gütmüştür. Allah Resülü (s.a.s.) "Şakadan bile olsa yalan söylemeyi terk eden kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefilim." (Ebu Davud, Edeb, 7.) buyurmuşlardır. Yalnız yalandan değil yalana götürecek her türlü davranıştan da uzak durulmalıdır. Doğru söylediği ve doğru olanlarla beraber tövbe ettiği için kendisi Edip olan Ka'b b. Malik'in hikâyesi Kur'an'a konu olmuş (Tevbe, 9/118.), müminlerin de doğru olanlarla arkadaşlık etmeleri tavsiye edilmiştir.

Müslümanın en temel vasfı olan doğruluk, hayatının her anını ve alanını kuşatır. Her daim doğru söz söylemek gerektiği gibi söylenen her söze sadakat de doğruluğun başka bir göstergesidir. Kalbi, sözü doğru olan mümin, doğruluğunu işine yansıtmalı; çalışma hayatında dürüstlüğü ilke edinmeli, hilesiz, sağlam ve doğru iş çıkarmalıdır.

Alışverişlerde satıcı ve alıcının doğru sözlü olmaları gerektiğini salık veren Peygamberimiz (s.a.s.), aksi durumda "malın bereketinin ortadan kalkacağını" (Buhari, Büyü, 19.) haber vermektedir. Meşruiyet çizgisiyle kâr kavramına manevi bir boyut katan Allah'ın Elçisi, onun yalnızca rakamlarla ifade edilen yönle sınırlı olmadığını belirtmiş; böylelikle doğruluğun dünyada da para edeceğini, ekonomiye olan katkısını ince biçimde ortaya koymuştur. Ayrıca malın durumunun dosdoğru ortaya konabilmesi için ticari reklamların yalan içermemesi de bir gereklilik arz etmektedir. İçeriği yalan ve aldatma olan ta-

nımlarla gerçekte aldananlar bu işe tevessül edenlerdir. Sonunda bütün malların elden çıkacağı günde elde kalan yalnızca zarar olacaktır. Haksız her kazanç, kara para, emek hırsızlığı, başkalarının alın terini sömürmek dürüstlük vasfımızı yaralayan durumlardır. Allah'ın Elçisi "Bizi aldatan bizden değildir." (Müslim, İman, 164.) hadisleriyle aldatmanın kul hakkıyla ilgili yönünü ortaya koymuştur.

Müslüman doğru düşünmeli, düşündüğü gibi konuşmalı, yazmalı ve yapmalı, menfaatini doğruluğun önüne koymamalıdır. Sahtekârlık üzerine dünya kuranların ebedleri berbat olur. Doğru alışverişi ortadan kaldırmak için fiyatı kızıştırmak, malı ederinden pahalıya satmak, ölçü ve tartıda hile yapmak, yalan yeminle malın fiyatını artırmak asla doğruluk ölçüsüyle bağdaşmaz.

Borç alıp verirken de doğruluk lazımdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) "Sizin en hayırlınız, borç ödeme hususunda en iyi olanınızdır." (İbn Mace, Müsakat, 122.) buyurarak borcuna sadık olanları övmüştür. Emanet konusunda da doğruluk bir ödevdir. Emanete hainlik münafığın özelliğidir. O, "Emanet ile ihanet bir arada bulunmaz." (Ahmed b. Hanbel, II, 349.) buyurmuştur.

Sosyal hayatımızda da doğruluk önemlidir. Toplumu aldatan, yalanını örtülü sözlerle saklayan, ona Allah'ı şahit kılan kişi dareynde müflistir. Bu nedenle, doğru olmayan sözü konuşmamak, yapmacık davranmamak, dil ile başkalarına zarar vermemek, yalancı şahitlik yapmamak doğruluğun gereklerindedir.

Doğruluk sanal âlemde de gereklidir. Bu alan ilkesiz, denetimsiz, yalanın sınırsız kullanılabileceği serbest bir bölge değildir. Vicdan ve hukukun denetiminden, Kiramen Katibin'in gözetiminden muaf bir saha yoktur. Ötesi gerçek âleme dokunan her işimizin hukuki ve ahlaki bir karşılığı elbet vardır. Bu nedenle gerçek olmayan hesaplar açmak, yazılar ve görüntüler paylaşmak doğruluğumuzu büker, omurgalı duruşumuzu eğer. Araştırmadan, doğrusunu bulmadan, bilmeden yaptığımız her paylaşım bizim için sorumluluk doğurur. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda "Kişiye günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter." (Ebu Davud, Edeb, 80.) buyurmuştur.

Sahici olmak bizim irfanımızda varken doğruluğu karakter hâline getirememiş kişilerde yalan, iftira, sahtecilik gibi ahlaki kusurlar bulunabilmektedir. Bizde aslanan ya olduğu gibi görünmek ya da görüldüğü gibi olmaktır. Gerçeği yansıtmayan özden, sözden, davranıştan Allah'a sığınır mümin. Sözü ve özü bir olmayan kişi güvenilir insan profilini kaybeder. Çift kimlikli, ilkesiz bir kişilik hâline dönüşür. Gerek inanılan bilginin hayata taşınamaması gerek söylenen sözün gereğinin yerine getirilmemesi mümine olan güveni kaybettirir. Bu durum bir taraftan İslam karşıtları için malzemeye dönüşürken öte taraftan dinin özünü zayıflatır. Oysaki Hz. Peygamber (s.a.s.) hiç eğrisi olmayan emin bir elçi olmuştur. Davetine olumlu karşılık vermeyenler dahi onun güvenilir olmadığını iddia edememişlerdir. Emin Elçi'nin bize olan emaneti,

özümüzün sözümüzün bir olmasıdır. Emanete riayet de mümin olmanın bir gereğidir.

Hz. Peygamber (s.a.s.) zorla doğru yolda tutulan bir Müslüman yetiştirmekten ziyade her eyleminde doğruluk ilkelere ayrılmayan, nihai doğruluk hedefi taşıyan bir insan özlemi taşımıştır. Ona göre Müslüman yalan söylemez, doğruluktan ayrılmaz. Onur ve haysiyetini doğruluktan elde eder. Allah'ın rızasını bununla kazanır.

Hayatı boyunca doğruluğu yaşantısının merkezine yerleştiren Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye yönünü çevirdiğinde de "Rabbim, gireceğim yere doğruluk ve esenlik içinde girmemi, ayrıldığım yerden de doğruluk ve esenlik içinde ayrılabilmemi sağla." (İsra, 17/80.) duası, doğruluk ilkesinin onun hayatının her anına şamil olduğunu göstermektedir. Veda Haccı'nda artık yüzünü Rabbine döndürdüğünde de son sözleri arasında, "bir ömür daveti doğru biçimde ulaştırıp ulaştırmadığına dair şahitlik istemesi", doğruluğun Emin Elçi'nin gözündeki nihai konumunun en etkileyici örneğidir. Efendimiz (s.a.s.) bu "dosdoğruluk şahitliğine" "Ya Rabbi, sen şahit ol!" (Buhari, Hac, 132.) niyazıyla Allah'ı da şahit tutmuştur. Bize hayatıyla, özü sözü bir olmayı dosdoğru biçimde gösteren Emin Elçi, her anımıza Allah'ın şahitlik ettiğini iliklerine kadar hissederek ve hissettirerek doğruluğu emanet bırakmıştır. Ne mutlu nebevi emanete bir ömür özü ve sözüyle destek çıkabilenlere... ■

İNSANIN ÖZÜNÜN SÖZÜNÜN DOSDOĞRU OLMASI BAKIMINDAN DOĞRULUK

Prof. Dr. Ayşe Sıdika OKTAY

Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doğruluk, İslam ahlakında en temel erdemlerden biridir ve güvenilir olmak, iyilik, sözünü tutma, adalet, vefa, vakar, hilim gibi başka erdemlerin de açığa çıkmasına kaynaklık eder. Öyle ki Kur'an-ı Kerim'de sık tekrarlanan kişisel ve toplumsal erdemlerin neler olduğunu tespit etmek için yapılan bir araştırmada doğruluğun, sabırdan sonra en çok vurgulanan erdem olduğu görülmüştür. (Cafer Sadık Yaran, İslam'da Ahlakın Şartı Kaç?, Elif Yayınları, İstanbul, 2005, s. 112-113.) Doğruluk sadece ahlaki bir erdem olarak değerlendirilemez, o aynı zamanda insandaki iman amel bütünlüğünü, kişinin imanındaki samimiyetini gösteren söz ve eylemler olarak dışa da yansımaktadır.

Sözlükte doğruluk öncelikle “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet” ve hemen sonrasında “Düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması” şeklinde tanımlanmaktadır. Doğruluk veya doğru sözlülük “Hem ağzımızdan o an çıkan sözler ve yapılan konuşmalar hem geleceğe dönük olarak verilen sözler ve yapılan taahhütler hem de kalıcı olarak yazılan metinler ve eserlerdeki ifadelerin yalan değil doğru olmasıdır.” (Cafer Sadık Yaran, Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler, DİB Yayınları, Ankara, 2018, s. 47.) Dolayısıyla yalnızca şimdiki değil geleceğe yönelik yazılı olan veya olmayan sözlerimizin tümünü kapsar. Doğruluk yalnızca doğruyu söylemek ve

buna uygun eylemler olarak tanımlansa da kavram esas itibarıyla söz, yargı, önerme, davranış ve eylemlerin nesnel gerçekliklere, evrensel hakikatlere, genel ahlaki değerlere uyum göstermesi, bunların ifadesi olma durumudur. Doğruluğun zıddı yalancılıktır ve hakikate aykırı olma hâlini dile getirir.

Doğruluğun Arapça karşılığı olan sıdk kelimesi de benzer şekilde doğruluk, dürüstlük ve hakikate uygunluk anlamına gelmektedir. Nitekim “Bir şeyin objektif gerçekliği hak, bunun aslına uygun biçimde anlatılması sıdk kavramıyla ifade edilir. Hak, doğrunun nesnel yanı, sıdk ise sözün nesnel doğruya uygunluğudur.” (Mustafa Çağrırcı, Sıdk, DİA, c. 37, s. 98.) cümlesiyle doğruluğun hakikate bağlılığı

vurgulanır. Ancak hakikate uygunluk sadece sözün objektif gerçeğe uygunluğunu değil aynı zamanda sözü söyleyen kişinin, öznenin zihnindeki bilgiye uygunluğunu da gerektirir. Mesela bir kimse “Muhammed, Allah’ın elçisidir.” ifadesiyle -aslında bu ibare gerçeği belirtmesine rağmen- kendi zihninde yalan söylediğini düşünüyorsa bu söz bir yönüyle doğru olsa da yalan kabul edilir denilmektedir. (Mustafa Çağrırcı, Sıdk, DİA, c. 37, s. 98.) Dolayısıyla doğrulukta hakikate uygunluk sadece nesnel değil aynı zamanda öznel bakımdan da gerekli görülmektedir. Hak, gerçekliğin nesnel boyutunu ifade ederken sıdk / doğruluk hakkın karşı kutbu konumundaki konuşan kişide bulunan ve onun kullandığı sözleri gerçekliğe yaklaştıran, kendisinin hakikatliliğiyle ilgili öznel boyutudur. Bu duruma “Allah’ın Resülü, ahaliye gerçek (hak) olduğunu bildikleri şeyi tebliğ etti ve bu yüzden onlar onun hakikatliliğini (sıdk) hemen anladılar.” (Toshihiko İzutsu, Kur’an’da Dinî ve Ahlakî Kavramlar, Pınar Yayınları, İstanbul, 1991, s. 130.) sözü örnek verilir. Bunun için Arap dilciler bir ifadenin doğru olması için sadece sözlerin gerçekle uyuşmasını yeterli görmemişler, bunların aynı zamanda konuşmacının zihnindeki hakikat düşüncesiyle de uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun için ‘sıdk’ın anlamsal ya-

İnsanın sözü yanında özünün de doğru olması, söz, tutum, davranış, eylem, düşünce ve inanç bütünlüğü içinde olmasını gerektirir.

pısındaki en belirleyici ögeyi, doğruyu yansıtmak yolundaki niyet ya da kararlılığın mevcudiyeti oluşturmaktadır.” (Toshihiko İzutsu, Kur’an’da Dinî ve Ahlaki Kavramlar, s. 131.) Bu ise doğruyu ifade eden öznenin doğrunun dile getirilmesindeki içtenliğinin önemine işaret etmektedir ki özü sözü doğru ifadesinde anlamını bulan sözlerin sadece dıştaki değil aynı zamanda kişinin içindeki, zihnindeki hakikati de yansıtmayı gereğini ifade eder.

Doğruluğun gerçek anlamda Kur’an’da övülen ahlaki bir erdem olabilmesi için onun bazı niteliklere sahip olması gerekir. Sözün sadece tek başına doğru olması onun ahlaki bir erdem olmasını her zaman gerektirmez. Mesela gıybet, laf taşımak anlamındaki kovuculuk gibi erdemsizlikler gerçekte doğruluk içerirler de ahlaken yalandan daha kötüdürler.

Doğruluk kavramının tanımlarını analiz ettiğimizde iki özellik dikkat çekmektedir. İlk olarak doğruluk her ne kadar nesnel hak ve hakikatlere uyum olarak tanımlansa da özne boyutu yani doğruyu söyleyen kişinin hakikat hakkındaki düşüncesi, hakikat algısı ve -daha önce dile getirildiği gibi- hakikati dile getirme azim ve kararlılığı doğruluğun açığa çıkmasını etkilemektedir. Bu sebeple “Öznel bir hadise olan doğru, dili hak yani gerçeklik ile te-tabuk edecek bir tarzda kullanmaya bağlıdır.” (Toshihiko İzutsu, Kur’an’da Dinî ve Ahlaki Kavramlar, s. 141.) denilmektedir.

Diğer özellik, hak ve hakikat kavramlarına verilen anlamdır ve öznenin buna verdiği mananın da doğruluğu etkilediği düşünüldüğünde tanımın içeriği daha da önem kazanır.

Bir şeyin doğru olması onun hak ve hakikate uygunluğuna bağlı olduğuna göre öncelikle hak ve hakikat kavramlarının İslami kaynaklarda ne anlama geldiğinin açıklanması gerekir. Sözlüklerde “gerçek, sabit ve doğru olmak, bir şeyi gerçekleştirmek, bir şeye yakinen muttali olmak” anlamlarında mastar ve “gerçek, sabit, doğru, varlığı kesin şey” anlamlarında isim olan hak kelimesi (çoğulu hukuk) genellikle “batılın zıddı” olarak gösterilir. Hak kavramının çoğu İslami kaynaktan bu kök anlamlarıyla bağlantılı farklı tanımları yapılır. Hak kelimesinden türemiş olan hakikat kavramı da esas olarak “gerçek (sabit) ve var olan şey” anlamına gelse de Allah’ın varlığı ve sıfatlarının hakiki olduğuna dair tartışmaları da içeren dinî ve felsefi başka tanımları da vardır. (Mustafa Çağrıncı, Hakikat, DİA, c. 15, s. 177-178.) Ancak hak ve hakikat denildiğinde İslami kaynaklarda öncelikle Allah ve O’nun vahyi akla gelir. Nitekim “Bu, Allah’ın hak olmasından ve O’ndan başka taptıkları şeylerin batıl olmasındandır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür.” (Lokman, 31/30.) ayetinde Allah açıkça kendisini hak, kendisi dışında tapılan bütün şeyleri batıl olarak tanımlamaktadır. Yine Sevgili Peygamberi-

miz Hz. Muhammed (s.a.s.) “Allah’ım! Sen haksın, senin vadin haktır, sana kavuşmak haktır, cennet haktır, cehennem haktır, peygamberler haktır...” (Buhari, Tehec-cüd, 1.) şeklinde devam eden duasında hak kavramına açıklık getirmektedir. Dolayısıyla hak kavramı İslami terminolojide öncelikle Allah’ın varlığının hakikatine işaret etmektedir. Benzer şekilde “Hak Rabbindendir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma.” (Âl-i İmran, 3/60.) ayetinde belirtildiği gibi Kur’an vahyi de haktan gelmekte, hak ve hakikat olarak adlandırılmaktadır. Vahyin hak ve hakikat olmasının sebebi elbette hak olan Allah’ın sözü olması ve “Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O’nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O işitendir, bilendir.” (Enam, 6/115.) ayetinde işaret edildiği gibi vahyin doğruluk ve adaleti içeren şekilde tamamlanmasındandır. Allah ve vahiy hakikat olarak tanımlandığında kaçınılmaz biçimde bunları temsil eden İslam dini de “De ki: ‘Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur.’” (İsra, 17/81.) ayetinde açık bir şekilde ifade edildiği gibi hakikat kabul edilmektedir. Dolayısıyla hak ve hakikat kavramı bağlamında daha geniş boyuttan bakınca doğruluk aslında Allah’a iman, mümin olmanın bir gereğidir. Mümin, doğrulukla sadece nesnel bir gerçekliği söylememekte aynı zamanda içsel, öznel bir tasdiki de dile getirmekte, gerçekten mü-

minlik vasfını aşikâr etmek-
tedir. Kur'an-ı Kerim'de özü
sözü bir olmayan müminler
(Saff, 61/2-3.), münafıklar (Tev-
be, 9/42.) ve riyakârların (Maun,
107/4-7.) yerilmesi boşuna de-
ğildir. Bu açıdan bakıldığında
Hz. Peygamber'in "Bizi alda-
tan bizden değildir." (Müslim,
İman, 164.) hadisindeki bizden
olmamanın getirdiği dışlan-
manın manası da daha iyi id-
rak edilir.

Doğruluğun imanla ilişkisi-
ne bu boyuttan bakıldığında
Kur'an'da doğruluğun zıddı
olan yalan ve hakkın zıd-
dı olan batılın niçin bu ka-
dar yerildiği, Allah'ı ve vahyi
tasdik eden peygamber ve
insanların siddikler ve sa-
dikler olarak neden bu kadar
övüldüğü de daha iyi anlaşı-
lır. Sevgili Peygamberimizin
"Size doğruluğu öğütlerim;
çünkü doğruluk iyiliğe, iyilik
de cennete götürür. Doğru-
luğu şiar edinen kimse Allah
katında siddik (doğru sözlü)
diye yazılır. Yalan söylemek-
ten sizi men ederim; çünkü
yalan söylemek günaha, gü-
nah da cehenneme götürür.
Kişi yalan söyleye söyleye
nihayet Allah katında kezzab
(yalancı) diye yazılır." (Buhari,
Edeb, 69.) hadisinde doğruluk
ve iyilik arasında kurduğu
ilişki ve doğruluğu kendisine
temel ilke hâline getirenleri
Allah katında siddik olarak
tanımlaması bu bakımdan
manidardır.

Ahlaki bir erdem olan doğru-
luğun imanla ilişkisi Hud su-
resindeki "...emrolunduğun
gibi dosdoğru ol!" ayetinin
yorumuyla daha iyi açığa çı-
kar. İtidalde olma; ahlak ba-

kımından aşırılığı temsil eden
erdemsizliklerden uzak, orta
yolda, dengeli ve ölçülü söz,
tutum ve davranış içinde bu-
lunmak demektir. Osmanlı
ahlakçılarından Kınalızâde
Ali Efendi'ye (ö.1572) göre
Hud suresindeki "...emro-
lunduğun gibi dosdoğru ol!"
ayetindeki "doğruluk (isti-
kamet)" ve Fatiha suresin-
de işaret edilen "Bizi doğru
yola ilet." mealindeki ayette
kastedilen "doğru yol (sırat-ı
müstakim)" itidal üzere ol-
maktır. Erdemsizlik olan aşı-
rılıklar ve erdem olan hakiki
itidal, gerçek orta noktaya
ulaştıktan sonra orada uzun
zaman kalmak insanın nef-
sinden dolayı zordur. Bu zor-
luk sebebi ile Hz. Muhammed
"...emrolunduğun gibi dos-
doğru ol!" mealindeki ayeti
kastederek "Hud suresi beni
kocattı (yaşlandırdı)." (Tirmizi,
Tefsirü'l-Kur'an, 56.) demiş, yine
bu emrin zorluğu dolayısıyla
sufiler ve takva ehli, dehşet
içinde kalmışlardır. Bundan
dolayı sırat "kıldan ince kı-
lıçtan keskin" olarak tanımlan-
mıştır. (Ayşe Sıdika Oktay,
Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlak-ı Alâî, İz
yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 286.) Bu
açıdan doğruluk hem iman
hem de o imanın gereği olan
ahlaki sorumlulukları yeri-
ne getirmeyi kapsayan bir
erdemdir. Sonuçta İslam'ın
temel ahlaki değerlerini ve
ilkelerini koyan Allah'tır ve
bunlar Kur'an'da açıklanmış,
Hz. Muhammed'in sünnetiyle
yaşantı olarak insanlara
sunulmuştur. Kalbin tasdik
ettiği değerlere uygun söz
ve davranışlara sahip olmak,
hakkı bilmek, hakkı söyle-
mek ve davranmak, mümin-

**Kalbin tasdik ettiği
değerlere uygun söz
ve davranışlara sahip
olmak, hakkı bilmek,
hakkı söylemek
ve davranmak,
mümindeki
tam bir ihlas ve
takvayı, iman
amel bütünlüğünü
yansıtan ve bu
hâliyle mümin ile
münafığı ayıran bir
ölçüt konumundadır.**

deki tam bir ihlas ve takvayı,
iman amel bütünlüğünü yan-
sıtan ve bu hâliyle mümin ile
münafığı ayıran bir ölçüt ko-
numundadır.

Görüldüğü gibi doğruluk
sadece sözün doğru olma-
sından çok daha geniş çer-
çeveye sahip bir erdemdir.
İnsanın sözü yanında özünün
de doğru olması, söz, tutum,
davranış, eylem, düşünce ve
inanç bütünlüğü içinde ol-
masını gerektirir. Bu durum
İslam dini açısından ahlak
iman ilişkisini ve aralarındaki
bağı göstermesi açısından da
dikkate değerdir. ■

Söyleşi
Mustafa BERK
Mustafa Mirza DEMİR

Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI: “Doğruluk bütün erdemlerin özü ve ön şartıdır.”

Müslümanlar için rahmet ve arınmaya vesile olan on bir ayın sultanı ramazan-ı şerifi idrak ediyoruz. Manevi coşkunun zirve yaptığı Kur’an ayında Kur’an ile nasıl buluşmalıyız, ondan istifade etmenin yolları nelerdir?

Sizin de söylediğiniz gibi ramazan ayının diğer bir adı “Kur’an ayı”dır. Ramazan, Kur’an ile hemhâl olma ayıdır. Müslüman fikriyle, zikriyle, ameliyle her zaman Kur’an ile hemhâl olan/olmaya çalışan kişi demektir. Zira Hz. Âişe validemizin Peygamber Efendimiz için söylediği “Sen Kur’an okumuyor musun? Onun ahlakı Kur’an’dı.”

Doğruluk karakterimiz hâline gelmemişse çok şeyi kaybettik demektir: İmanda doğruluğun olmaması münafıklık, sözde doğruluğun olmaması yalancılık, amelde doğruluğun olmaması ise fesat demektir. Bu üç sonuç, ne dünya ne de ahirette makbuldür.

(Müslim, Müsafirin, 139.) ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.s.) örneğinde Kur'an'ın Müslümanı nasıl inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Kur'an tilaveti ramazan ayında ayrı bir önem kazanır. Bu hususta da örneğimiz yine Hz. Peygamber'dir. Kur'an'ın her bir ayetini sadece tilavet değil, Rabbimizin bize öğütlerini anlama, yaşama, davranış ve ahlak hâline getirme hususunda ramazan çok güzel bir imkân ve zamandır.

Ramazan-ı şerifte daha yoğun bir ibadet hayatımız oluyor. Orucu birey olarak tutuyoruz, diğer ibadetlerimiz de öyle. Ancak resme bir bütün olarak baktığımızda Müslüman toplum olarak bir şahs-ı manevi gibi davrandığımızı ve bütün bunları hep beraber

gerçekleştirdiğimizi görüyoruz. İftarlarımız, teravihlerimiz, mukabelelerimiz, bu ayda daha belirgin hâle gelen yardımlaşma ve dayanışmamız ve tabii ki bayramımız... Bu vesile ile Müslüman bir toplum, ümmet olduğumuzu bir kez daha düşünme vaktidir ramazan.

Başkanlığımız, uzun zamandır toplumda bir farkındalık oluşturma gayesiyle ramazan ayını bir tema ekseninde işlemiş, bu yılki çalışmayı da “Ramazan ve Doğruluk” olarak belirlemiştir. Tüm zamanlarda müminin şiarı olan doğruluk ilkesi hakkında ve bunun mübarek zaman diliminde işlenmesinden hareketle ramazan ve doğruluk konusunda neler söylersiniz?

Farkındalık oluşturmak için güzel bir fırsat. En temel değerlerimizden biri olan sıdk, doğruluk ve istikameti bir daha düşünmek, anlamak ve karakter hâline getirmek için özel bir zaman dilimi ramazan. Bu vesile ile Kur'an'da doğruluğa, sıdka ve sırat-ı müstakime ne kadar vurgu yapıldığını bir kez daha düşünmemiz gerekiyor.

Sıdk, hakkı ve hakikati kabul etmek; kâinata bakıp Yüce Yaradan'a inanmak demektir. Sıdk, Kur'an mucizesini görüp Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğini ve getirdiklerinin hak olduğunu içtenlikle benimsemektir. Sıdk, kişinin Rabbine verdiği söze sadık kalmasıdır. Allah'tan gelen vahyi tereddütsüz kabul edenlere “sıd-

Sırat-ı müstakim, tevhid inancına dayanmak, şirkten, küfürden, münafıklıktan ve gerçekliği olmayan sapkınlıklardan uzak durmak; amelde hakka riayet etmek, niyeti düzgün ve içi dışı bir olmak, ikiyüzlülükten kaçınmak ve her zaman samimi olmaktır.

dık” denir. Nitekim Kur’an’da inananlar “sıddık” olarak vasıflandırılmıştır. (Hadid, 57/19.) Ayrıca Hz. Meryem, Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. İdris bu vasıfla nitelendirilmiştir. (Yusuf, 12/46; Meryem, 19/41, 56; Maide, 5/75.) Hz. Ebu Bekir’in ümmet içerisinde “sıddık” olarak vasıflandırılması da bu hususta güzel bir örnektir.

Kur’an, bu sadık kişilerin vasıflarını şöyle ifade ediyor: “Gerçek müminler ancak Allah’a ve resulüne iman eden, sonra asla şüpheye düşmeyen ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar sadıklardır.” (Hucurat, 49/15.)

Doğruluk, ahlaki erdemlerin tamamını kendisinde toplayan temel bir erdemdir. Doğruluk bütün erdemlerin özü ve ön şartıdır. İmanın geçerliği, sözün muteberliği ve fiilin sahilliği doğru olmasına bağlıdır. Aynı zamanda ahlakiliğin en temel değeri de doğruluktur. Doğruluk, bütün zorluklarına rağmen, hak ve hakikatin yanında “sabitkadem” olmak ve gelip geçici dünya hayatının cazibesi karşısında sarsılmamak demektir.

Doğruluk karakterimiz hâline gelmemişse çok şeyi kaybettik demektir: İmanda doğruluğun olmaması münafıklık, sözde doğruluğun olmaması yalancılık, amelde doğruluğun olmaması ise fesat demektir. Bu üç sonuç, ne dünya ne de ahirette makbuldür.

Kur’an-ı Kerim’de “Rabbimiz Allah’tır deyip dosdoğru yolu izleyenlerin üzerine melekler iner ve ‘Korkmayın, üzülmeyin ve size vadedilen cennetle sevinin.’ derler.” (Fussilet, 41/30.) buyrulmaktadır. Hangimizin daha iyi amel işlediğinin ölçüleceği imtihanda başarılı olmak için ayette kastedilen ‘dosdoğru’ ifadesini nasıl anlamalıyız?

Ayet-i kerimede, istikamet üzere olanlardan bahsedilmektedir. Kelime manası “dosdoğru olmak” şeklinde ifade edilse de burada kastedilen; “İslam yolunda sabitkadem yürüyenler/ondan ayrılmayanlar”dır. Bu da aslında, iman ile Allah’a verilen söze sadakat göstermek ve Müslümanlığa titizlikle riayet etmek demektir. İşte bu müminler cennet ile müjdelenmektedir.

Kur’an, bu istikamete “sırat-ı müstakim/doğru yol” demektedir. Sırat-ı müstakim peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin ve iyi kimselerin yolu, yani İslam demektir. Bu nedenle âlimler istikameti, “Allah’ın kitabına ve Peygamber’in sünnetine sarılıp bunlardan kopmadan yaşamak” şeklinde açıklamışlardır.

Allah Teâlâ, Enam suresinde müminlere şöyle hitap etmektedir: “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O’nun yolundan ayı-

rır. İşte size bunları Allah sakinanız diye emretti.” (Enam, 6/153.)

İstikamet, hakkın yolunda dimdik ve sapmadan yürümek demektir. Hakkın doğru yolunu doğrulukla yürümek gerekir. İstikametın zıddı haktan sapmak, eğilmek ve şahsiyetsiz hâle gelmektir.

Sırat-ı müstakim, tevhid inancına dayanmak, şirkten, küfürden, münafıklıktan ve gerçekliği olmayan sapkınlıklardan uzak durmak; amelde hakka riayet etmek, niyeti düzgün ve içi dışı bir olmak,

ikiyüzlülükten kaçınmak ve her zaman samimi olmaktır.

“Ya Resulüllah! Müslümanlığa dair bana öyle bir söz söyle ki o konuda başka soru sorma ihtiyacı hissetmeyeyim.” diyen kişiye, “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” düsturunu bulunduğu topluma yansıtan Sevgili Peygamberimiz, cahiliye toplumunu “asr-ı saadet”e dönüştürmüştür. Efendimizin gerçekleştirdiği bu dönüşümden bahsedersiniz?

İnanmak ve Müslüman olmak inananlarda bir devrim ger-

çekleştirdi: “zihniyet devrimi”. İnsanların şekil ve giysilerini değil ama niyet, düşünce, fikir ve zihniyetlerini değiştirdi İslam. Günümüzde en çok da bu “zihniyet meselesi” önemli. İman “dil ile ikrar, kalp ile tasdik” olarak ifade edilir; ancak kalp ile tasdik esasen insanda bir zihniyet devrimine yol açar. Günümüzde her tarafımızdan bizi saran ve zihin dünyamızı istila eden gayri İslami anlayışlara karşı ne kadar duyarlıyız ve ne kadar ayakta kalabiliyoruz? Acaba düşünce dünyamız ne kadar Müslüman?

Bir insan iman ettiğinde, artık onun temel vasfı sıdk ve doğruluktur. Sahabede de bunu görüyoruz. Peygamberliğine inandıkları kişinin de en bariz özelliği sıdkı, doğruluğu ve güvenilirliği idi. Sahabe toplumu, hakkın ve adaletin esas olduğu bir toplumdu. Bu toplumun adı iman sayesinde değişmiştir: Cahiliye, yani zulüm ve haksızlık toplumundan adalet ve erdem toplumuna dönüşmüştür.

Yukarıda bahsettiğimiz “istikamet” ve “sırat-ı müstakim”i hâl ve yol edinen sahabe dönemine “asr-ı saadet” diyoruz. Onların hem kendi kalbî dünyalarında hem de toplumsal ilişkilerinde güven esastı. Hz. Peygamber “Aldatan bizden değildir.” diyerek bu toplumu güven ve adalet toplumu olarak tanımlamıştı.

Hz. Ali (r.a.) “Doğruluk keskin kılıçtır.” buyurmak suretiyle doğruluğun/dürüstlüğün ne kadar zor bir erdem olduğunu bizlere bildiriyor. Dürüstlük ilkesinin gündelik hayatımıza, beşerî ve sosyal ilişkilerimize etkileri nelerdir?

Hangi işi yapıyor olursanız olun, güvenilirlik esastır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) peygamberliğinin delillerinden biri de onun “el-emin” yani güvenilir/asla yalan söylemeyen kişi olmasıdır. Sadece bu özelliği bazı sahabilerin onun peygamberliğini kabul etmesi için yeterli delil olmuştur.

Hangi işi yapıyor olursanız olun, güvenilirlik esastır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) peygamberliğinin delillerinden biri de onun “el-emin” yani güvenilir/asla yalan söylemeyen kişi olmasıdır. Sadece bu özelliği bazı sahabilerin onun peygamberliğini kabul etmesi için yeterli delil olmuştur.

Toplum olabilmeyen temeline doğruluk ve güvenilirlik vardır. Nitekim Kur’an İslam ümmetini tanımlarken “ümmeden vasaten/âdil-mutedil ümmet...” olarak tanımlamaktadır. Vasat kelimesi; âdil, dosdoğru, hayırlı, seçkin, dengeli, şerefli ve ılımlı gibi anlamlara gelmektedir. Hz. Peygamber “vasat”ı, “adalet”; “vasat ümmeti” de “adil ümmet” olarak tefsir etmiştir. Bu, İslam ümmetinin âdil ve her daim hakkın yanında yer almasındandır.

Toplumsal düzen doğruluk ve adalet ile sağlanır. Doğruluk güveni beraberinde getirir. İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri güvendir. İnsanın ailesi, komşuları, iş ve sosyal çevresi ile ilişkilerinde başlangıç noktası güven ve bu güveni sağlayan doğruluk ve dürüstlüktür. Bununla birlikte her zaman dürüst olmak, gerçeği söylemek ve hakkın yanında yer almak kolay değildir. Kişinin kendi menfaati ve çıkarı yanında, yakınlarıyla ilgili hususlar da adil ve dürüst olmasını zorlaştırır. Ancak mümin, hakkı terk edemez. Bu onun imanının gereğidir. Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve akrabanız aleyhinde bile olsa Allah için şahitlik ederek adaleti titizlikle gerçekleştirenlerden olun...” (Nisa, 4/135.)

Allah katında her zaman haklı olan, doğru ve dürüst olan

kazandığı gibi, sonuçları itibarıyla adalet ve doğruluk kişiye ve topluma daima fayda sağlar ve toplumu ayakta tutar.

Doğruluğun erdemli bir haslet olmasından ve kazanımlarından epeyce bahsettikten sonra bir de karşı cihetten bakarak şöyle sormak isterim: Yalancılık ve sadakatsizlik hâli insana ne/neler kaybettirir?

İnsan güvenilir değilse onun değeri nedir? İnsanın insanla münasebeti doğru ve güvenilir olmasına dayanır. Dostluğunda, arkadaşlığında, alışverişinde ve diğer bütün münasebetlerinde “Ben yalancıyım/güvenilmezim/sahtekârım.” deseydi insanlar, acaba nasıl bir tutum takınırdık? Yalancı olduğunu söyleyen bir tüccar, yalancı olduğunu söyleyen bir hekim, yalancı olduğunu söyleyen bir damat aday ve benzerleri ile kim münasebet kurmak ister ki!

Doğruluğu kaybetmek genel anlamda kişiye iyiliği kaybettirir. Zira Peygamberimiz, iyiliğe ulaşmanın yolunun doğruluktan geçtiğini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur: “Doğruluktan ayrılmayın! Çünkü doğruluk, sahibini hayra ve iyi amellere yöneltir. Doğruluk ve hayır sahibi de cennettedir. Yalancılıktan da sakının! Çünkü yalan, sahibini kötülöklere sürükler. Yalancı ve kötülük sahibi de cehennemdedir...” (Buhari, Edeb, 69;

Müslim, Birr, 105; İbn Mace, Dua, 5.) Doğruluğun ne kadar önemli olduğunu ifade eden diğer bir rivayette ise Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz.” (İbn Hanbel, III, 198.) O hâlde özülle sözüyle dosdoğru olmak gerekmektedir. Hz. Peygamber’in “‘Allah’a inandım.’ de, sonra da dosdoğru ol!” (İbn Hanbel, III, 413.) tavsiyesinin anlamını bu rivayetle daha da iyi anlıyoruz.

Meseleye etraflıca baktığımızda doğruluğu kaybeden kişi, Rabbinin rızasını kaybetmiştir. Dostlarını kaybetmiştir. Kişiliğini kaybetmiştir. Fânî dünyada geçici bazı şeyler elde etse de ebedî hayatını kaybetmiştir.

“Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek.” demiş atalarımız. Her şeye ve herkese rağmen doğruyu savunabilmek ve söyleyebilmek için Müslüman neler yapmalıdır?

İmanımıza sahip çıkmalı, imanımız doğrultusunda yaşamalı ve ahlakımızı imanımıza uygun hâle getirmeliyiz.

Doğruluk “hak” kelimesiyle özdeşdir. “Hak”, Yüce Rabbinin adıdır. Her hususta hakka riayet edebilmeliyiz. Hz. Peygamber’in en önemli özelliğinin “el-emin” olduğunu hiç unutmamalıyız.

Rabbimizin “kurtuluşa eren müminlerin vasfı” olarak bizlere doğruluğu gösterdiğini dikkate almalıyız. Sadakat, mümin için ahirette kurtuluş reçetesidir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de; “... Bu gün, doğru söyleyenlerin (sadıkların) sıdklarının kendilerine fayda vereceği bir gündür. Devamlı kalacakları ve altında ırmaklar akan cennetler onlarıdır. Allah kendilerinden razı olmuş, onlar da O’ndan razı olmuşlardır ve işte bu en büyük kurtuluş ve saadettir.” (Maide, 5/119.) buyrulmaktadır.

Doğruluk hakkın yolu iken, yalancılık, sahtekârlık, hile ve aldatma şeytanın yoludur. Mümin, yürüdüğü yolun farkında olan kişidir. Bu yolda peygamberler ve büyük şahsiyetler hepimizin örneğidir. Hz. Ömer’i “Ömer” yapan özelliklerini hatırlayalım. Tarihe adını yazdırmış âlimler ve İslam büyüklerinin isimlerini dünyada kalıcı kılan, her daim hakkın yanında yer tutmalarıdır. Müslümanın temel özelliği budur. Allah Teâlâ özünde ve sözünde sadık olanları da yalancıları da ortaya çıkaracağını vadediyor: “İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece ‘İman ettik.’ demeleriyle bırakıliverceklerini mi sandılar? And olsun ki biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirdik. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.” (Ankebut, 29/2-3.) ■

İSTİKAMET ÜZERE OLMAK

Dr. Ömer ÖZGÜL

DİB Atama 1 Daire Başkanı

İslam, insan hayatının tümünü kuşatan, dünya ve ahiret saadetine ulaştırılan mükemmel bir ahlak sistemi getirmiştir. Ana çizgileri Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti tarafından belirlenen bu sistemin iki temel şartı vardır. Bunlardan ilki, tevhid inancına dayalı sağlam bir iman; ikincisi ise istikamet üzere yaşamaktır. K-v-m kökünden mastar olan istikamet, doğruluk, dürüstlük, adalet, itidal, itaat, sadakat ve dürüstçe yaşama manalarında kullanılmaktadır. Düşünce, söz ve davranışlarda hak ölçüsünü aşmamanın, söylenen söze yalan, yapılan işe de hile katmamanın adı doğruluk, diğer bir deyişle istikamettir. Bu anlamda istikamet, İslami ve hatta insani hayatın tek ölçüsü ve güvencesidir.

Tam bu noktada, oldukça dikkat çekici bir hadis-i şerifi hatırlamak yerinde olacaktır. Sahabeden Ebu Amr Süfyan b. Abdullah es-Sekafî (r.a.) bir gün iki cihan güneşi Hz. Peygamber Efendimize sorar: “Ya Resulüllah! Bana İslam’ı öylesine tanı ki onu, bir daha senden başkasına sorma ihtiyacı duymayayım.” Resulüllah (s.a.s.), “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” (Müslim, İman 62; Nesaî, es-Sünenü'l-kebir, VI, 458.) buyurur. Hadisin bir diğer rivayetinde cevap, “Rabbim Allah’tır de, sonra dosdoğru ol!” (Tirmizi, Zühd 61; İbn Mace, Fiten 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 413.) şeklindedir. İslam’ı son derece

özlü bir şekilde tarif eden bu rivayete göre tevhid ve istikamet (doğruluk), İslam’ın tanımında iki temel unsur oluşturmaktadır. Bu çerçevede, “Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip de sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeğin, size (dünyada iken) vadedilmekte olan cennetle sevinin!’” (Fussilet, 41/30.) ve yine “Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmecekler de. Onlar cennetliklerdir. Yapmakta olduklarına karşılık, orada sürekli kalacaklardır.” (Ahkaf, 46/13-14.) ayetle-

rinden anlıyoruz ki iman ve istikamet sahibi olan gerçek bir Müslümanın varacağı yer cennetten başkası değildir.

İman ve istikamet. Biri kalbî kıvam, diğeri amelî... Dünya ve ahiret saadetine ulaştıran bu formül, “sırat-ı müstakim” terkinde ifadesini bulmuş ve İslam kültür muhtevasının ana omurgalarından biri hâline gelmiştir. Sırat-ı müstakim, din-i kayyimdir/dosdoğru dindir. Yani İslam’dır. Sırat-ı müstakim kendilerine nimet verilenlerin, yani peygamberlerin yoludur. Onları sıddıklar, şehitler ve salihler takip ederler. (Nisa, 4/49.) Meşhur tefsir âlimi Ragıb el-İsfahânî, istikamet kelimesinin

düz bir çizgi gibi dosdoğru yol hakkında kullanıldığını ve bundan dolayı hak ve hakikat yoluna sırat-ı müstakim denildiğini ifade eder. (Müfredat, “kvm” md.)

Hakk’a vuslat ve O’nun rızasına ermenin tek yolu istikametdir. Bu bakımdan istikamet son derece yüce bir manevi makam olmakla birlikte çok zor gerçekleştirilebilen bir keyfiyettir. Bir işin değeri, elde edilmesinin zorluğu ile alakalı olduğundan istikamet, güçlüğü sebebiyle en değerli makam sayılmıştır sufiler tarafından. İstikamet üzere olmanın zorluğu, “Hud suresi beni ihtiyarlattı.” (Tirmizi, Tefsiri Sure, 56/6.) hadisiyle ifade edilmiştir. İbn-i Abbas (r.a.) demiştir ki: “Bütün Kur’an içinde Resulullah’a bu ayetten daha zor bir ayet nazil olmamıştır.” Bununla beraber şunu da ifade etmek gerekir ki bu ayette Resulullah’a “beni ihtiyarlattı” dediyecek kadar zor gelen, istikamet kendisiyle ilgili olan kısmından ziyade ümmetiyle ilgili olan kısmıdır. Zira ayette buyruluyor ki “Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Seninle beraber tövbe eden Müslümanlar da senin gibi müstakim olsun.” (Hud, 11/112.) Hâlbuki Hz. Peygamber, Cenab-ı Hakk’ın te’diri ile manen yüceltildiği gibi ismet sıfatı ile de istikameti Allah’ın gözetimi altında bulunan hatemü’l-enbiyadır. Nitekim Hz. Peygamber’in istikamet üzere olduğu, “(Ey Habibim! Sen,) sırat-ı müstakim üzeresin!” (Yasin, 36/4.) beyanıyla da ifade edilmektedir.

İstikamet, eğriliğin zıddı demek olup inançta, amelde, sözde ve davranışlarda bulunması gerekli bir özelliktir. Diğer bir deyişle Müslümanın kalbiyle, sözüyle ve fiiliyle müstakim olmasıdır. İstikamet temel iman ve takvadır. İman ve takvanın yeri ise kalptir. Bu itibarla istikamet kalpteki iman duygusu ile organlardaki davranışların uygunluğudur. İfrat ve tefritten uzak, her türlü sapmadan beri bir tutarlılıktır. Nitekim istikamet hadislerde genellikle iman, takva ve kalp kavramlarıyla beraber kullanılmıştır.

Kalbin istikameti Rabbini tanımaya, yüceltmesi, sevmesi demektir. Rabbinin iradesine ram olması, karşısında haşyet ve takva ile durması, O’na tevekkül edip O’nun dışında her şeyden bağına koparmasıdır.

İnançta istikamet, ihlas ve içtenlikle İslam’ın inanç esaslarının tümüne inanmak ve asla şüpheye düşmemektir. “Gerçek müminler, Allah’a ve resulüne iman eden sonra da asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat edenlerdir. İşte doğrular onlardır.” (Hucurat, 49/15.) ayeti istikamet, sağlam bir inançla İslam esaslarını yaşamakta sebat etmek anlamında olduğunu göstermektedir.

Amelde istikamet, dürüst bir yaşam sürmektir. Bunu da ifrat ve tefrite düşmeden itidal üzere, yani sünnet-i seniyyeye göre İslam’ı yaşamak diye anlamak ve özetlemek müm-

kündür. Bu, aynı zamanda davranışlardaki istikameti, dosdoğru ve dürüst olmayı ifade eder.

Sözde istikamet ise yalan söylememek, doğru sözlü olmak demektir. Nitekim Hz. Peygamber’e (s.a.s.) “Hakkımızda en çok endişe ettiğiniz şey nedir?” diye sorulduğunda, Peygamber Efendimiz mübarek dilini tutarak “Bu!” buyurmuştur. (Tirmizi, Zühd 61; İbn Mace, Fiten, 12.) Böylece istikamet yolunda en çok dikkat edilmesi gereken organın dil olduğunu işaret etmiştir. Bir diğer rivayette “Dil istikamet üzere olmadıkça kalp, kalp istikamet üzere olmadıkça iman istikamet bulmaz.” (İbn Hanbel, III, 698.) buyrulmuştur.

Verilen sözü yerine getirmek ve dürüst olmak Allah’ın emri, Müslümanlığın alame-i, insanlığın gerekçesidir. Vaadinden cayan ve sözleri yalan olan kimse Allah’a asi olur, Müslümanlığına gölge düşürür, insanlığına ihanet etmiş olur ve münafıklar grubuna girer, ahirette münafıklarla birlikte azap görür. Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Size doğruluğu ve dürüstlüğü tavsiye ederim. Zira doğruluk, kişiyi erdemli bir hayata taşır. Böylelikle iyilik ve güzelliklerle dolu bir hayat da insanı cennete kavuşturur. Kişi doğru sözlülükte sebatkâr olursa Allah katında özünde ve sözünde dosdoğru insan, yani ‘sıddık’ diye yazılır. Yalandan da kaçının, zira yalan kötülüğe götürür, kötülük de cehenneme iletir. Kişi yalan söyledikçe ve

yalan peşinde koştukça Allah katında ‘kezzab’ yani yalancı yazılır.” (Buhari, Edeb, 69; Müslim, Birr, 103-105.)

Kur’an-ı Kerim’de nifakla yalan birlikte zikredilir. Münafığın en büyük sermayesi yalandır. Dillerindeki yalanan içlerindeki insaniyet özünü çürüttüğüne dikkat çekilir. Bu yönüyle yalan, şuur ve idrak melekesini dumura uğratan bir zehirdir. Hak ve batılı ayırt etme melekesi, yalancılarda işlemez hâle gelir. Hatta yanlış algılamalar başlar. Hakkı batıl, batılı da hak olarak görürler.

İstikamet ilahi lütuftur

Her şeyden önce istikamet ilahi bir lütuftur. Bilmek gerekir. Yüce Rabbimiz dilediğini istikamet sahibi yapmaktadır. Kimileri de yoldan çıkıp uçuruma yuvarlanmaktadır. Bu yüzden Rabbimizden istikamet üzere olmayı dilemek lazımdır. Nitekim Hz. Aişe (r.a) validemize Peygamber Efendimizin gece namazlarına nasıl başladığı sorulduğunda, “Rabbinden istikamet talep ederdi.” diye cevap verdiğini görmekteyiz. Bu yüzden namazlarımızda günde onlarca kez okuduğumuz Fatiha suresinde Rabbimize yalvarıp “Bizi sırat-ı müstakime ilet.” (Fatiha, 1/6-7.) diye dua etmekteyiz.

Büyük âlim İmam Kuşeyri, istikamet mahiyetini şöyle izah etmektedir: “İstikamet öyle bir derecedir ki bütün işlerin kemâli ve tamamı onunla meydana gelir. Bütün hayırların elde edilmesi, bir nizama konulması istikame-

tin bulunmasıyla mümkündür. Kim hâlinde istikamet üzere değilse onun çalışması zayi, gayretleri heba olur.” (Kuşeyri, Risale, 206.) Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler, Allah’a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun (takvaya riayet edin) ve her zaman hakkı ve doğruyu konuşun ki bu sayede Allah, amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı bağışlasın...” (Ahzab, 33/70-71.)

Tasavvuf kitaplarına baktığımızda Kur’an ve sünnete tam ittibanın adı istikamet olarak tarif edilmektedir. Özellikle ilk devir sufilerine göre ihlasın göstergesi istikamettir. (Tabakatu’s-süfiyye, 94.) Çünkü bir insanın iman ve ihlas noktasındaki dürüstlüğü istikametle ölçülür.

Kerametle yan yana kullanılması neredeyse âdet hâline gelmiş bulunan istikamet kavramı, ilk mutasavvıflar tarafından sufilerin gerçeği ile sahtesini ayırmada bir miyar olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede Bayezid-i Bistami’nin: “Bir adamın havada bağdaş kurup oturacak kadar kerametlere sahip olduğunu gözlemlenizle görseniz, o adamın Allah’ın emirlerini, nehiyelerini ve hudutlarını muhafaza ve şeriata riayet hususunda nasıl hareket ettiğini tetkik edene kadar ona aldanmayınız.” (Kuşeyri, Risale, 92.) sözü kayda değerdir. Yine Ebu Süleyman Dârânî’nin şu ifadeleri de bu bağlamda önem arz etmektedir: “Nice defalar sufiler taifesine mahsus bir nükte ve bir hikmet

Kalbin istikameti Rabbini tanıması, yüceltmesi, sevmesi demektir. Rabbinin iradesine ram olması, karşısında haşyet ve takva ile durması, O’na tevekkül edip O’nun dışında her şeyden bağıni koparmasıdır.

kalbime düşer de Kitap ve sünnetten iki âdil şahit bunun doğruluğuna şahitlik etmedikçe bunları kabul etmem”. (Kuşeyri, Risale, 94.)

Netice-i kelam istikamet, Müslümanın en belirgin özelliği, değişmez vasfı olmalıdır. Müslümanın adı doğrulukla beraber anılmalı, güvenilir oluşu ile ayırt edilmelidir. Çünkü Allah’ın inayeti doğrulukla başlayıp bitirilen işler üzerine iner. Bu uğurda Allah Resulü gibi saçları ağartacak bir sorumluluğa tahammül edebilir miyiz bilinmez ama istikamet üzere Resulullah’ın ayak izlerine basabilir, sıddıkların ve salihlerin peşinden gidebiliriz. Yüce Allah bizleri sırat-ı müstakime ulaştırdığı ve hidayete erdirdiği kullarından eylesin. ■

ORUÇLARIMIZIN HAYATIMIZDA BIRAKMASI GEREKEN İZ TAKVA

Salih KÖSE

İstanbul Eyüpsultan Vaizi

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) ramazan-ı şerifi, rahmet, mağfiret ve cehennem azabından kurtuluşun müjdesi olarak tavsif ve takdim ediyor. Bu güzel müjdeler ile dolu zaman dilimini bir fırsat bilerek idrak etmek, her bir anını Rabbimizin rızasına uygun bir şekilde tüketmek bizim en değerli kazanımımız olur. Bu ay içerisinde üzerimize farz kılınan oruç ibadetinin hikmetini özümseyerek yerine getirmek ve bu hikmeti hayatımızın tamamına hâkim kılmak kulluğumuzun kemale ermesinin en güzel vesilesi olacaktır.

Yüce Rabbimiz, orucun üzerimize farz kılındığını bildiren

ayet-i kerimede bu hikmeti bizlere şöyle öğretiyor: “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.” (Bakara, 2/183.)

Orucun bizlere kazandırması gereken yegâne hakikat ve değer ayet-i kerimede de vurgulandığı üzere Allah’a karşı gelmekten sakınmak yani takva sahibi olmaktan başka bir şey değildir. Biz biliyoruz ve inanıyoruz ki girmeyi arzu ettiğimiz cennet takva sahipleri için hazırlanmıştır. İman ettiğimiz yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim takva sahipleri için yol göstericidir. Rabbimizin katında değerimizi ve kıymetimizi takva-

mız belirler ve amellerimizin kabul olması yine bizim takvamıza bağlıdır. Her birimiz, Kur’ani ve nebevi bir kavram olan takvayı birkaç kelime veya cümle ile muhakkak tanımlarız. Ancak gelin bu yazımızda takvanın en güzel tanımlarından biri olan Hz. Ali’nin (r.a.) tanımına kulak verelim.

Hz. Ali (r.a.) takvayı dört madde ile özetliyor: 1. Yüce Allah’tan hakkıyla korkmak. 2. Kur’an ve sünnet üzere yaşamak. 3. Az olana kanaat etmek. 4. Ayrılık gününe (ölüm gerçeğine karşı) hazırlıklı olmak. (Sübülü’l-Hüda ve’r-Reşâd, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî eş-Şâfî, I/423.)

Yüce Allah'tan hakkıyla korkmak

Bu güzel tanımdan da anlaşılacağı üzere her şeyden önce takva sahibi bir kul olabilmek için gönlümüzde, kalbimizde samimi bir Allah korkusunun yer etmesi gerekir. Zira hikmetin başı Allah korkusudur. Bizlere Rabbimizin rızasına muvafık bir hayat yaşatacak olan ancak bu duygu ve bilinçtir. Sahabe efendilerimizden Abdullah b. Ömer (r.a.), Efendimizin (s.a.s.) sohbetlerinin ve derslerinin sonunda yapmış olduğu on cümlelik bir duayı rivayet eder. Bu duanın ilk cümlesi şudur: “Allahım! Bizimle günahlar arasında engel olacak tarzda Allah korkusundan bize bir hisse ayır.” (Tirmizi, Sünen: Deavat, 80, 5/528 Hadis No: 3502.) İşte bu dua, günahlar ile aramıza perde olacak ve bizleri haramlar karşısında durduracak samimi bir Allah korkusunu Rabbimizden niyaz etmektir. Bize düşen vazife de bu duamızda samimi olabilmektir.

Kur'an ve sünnet üzere yaşamak

İkinci olarak ise takvanın olmazsa olmazı Kur'an ve sünnet üzere yaşamaktır. Efendimiz (s.a.s.) veda hutbesinin son cümlelerinde bizlere bu hakikati şöyle özetlemektedir: “Size iki emanet bırakıyorum, onlara sınımsız sarıldığınız sürece yolunuzu asla şaşırılmazsınız. Bunlar, Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünnetidir.” (Muvatta', Kader, 3.) Vahyin son halkası, kıyamete kadar tek bir har-

fi dahi değişmeyecek olan, dünyevi ve ebedî saadetimizin teminatı yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim ve onun yaşanabilecek bir kitap olduğunu bizlere gösteren, bir beşerin tahammül sınırlarının ötesinde olmadığını yaşayarak ispat eden Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) Efendimizin hayat ölçüleridir.

İmam Malik (r.a.) şöyle buyurur: “Bu ümmetin ilk nesilleri ne ile ihya oldu ise sonradan gelenler de ancak ona tabi olmakla hayat bulacaklardır.” (Kitabü Şerhi İbn Huzeyme, Abdülaziz b. Abdullah er-Râcihi, 9/22.) Hepimiz için malumdur ki bu ümmetin ilk nesilleri olan sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin Kur'an'a ve sünnete sınımsız sarılmakla hayat buldular. Bu hadis-i şerif ve bu güzel söz bizlere din-i mübin-i İslam'ın sadece cami içinde yaşanan veya sadece yılın belli gün ve aylarında bazı etkinliklerle idrak edilen sathi, yüzeysel bir din olmadığını, bilakis hayatın tamamında inancımızın söyleyecek bir sözünün olduğu gerçeğini bir kere daha hatırlatmaktadır. Bu anlamda ne zaman Kur'ani ve nebevi ilkeler bizim hayatımızın birinci gündem maddesini işgal eder ve bizlere, ailemize, cemiyetimize, ticaretimize istikamet vermeye başlarsa işte o zaman takva bilincini elde etme adına son derece önemli bir adım daha atmış oluruz. Alışveriş yaptığımız dükkândan, edindiğimiz arkadaşa kadar, vaktimizi harcadığımız mekândan, izlediğimiz programa kadar

özetle hayatımızın her aşamasında tercihlerimiz, kararlarımız, hassasiyetlerimiz ve tavrimiz ne zaman Rabbimizin rızasına uygun olursa takvamız da işte o zaman anlamına kavuşacaktır.

Helal olana kanaat etmek

Hz. Ali (r.a.) takva tanımının üçüncü başlığında ise az olana, elimizin altında olana, helal olana kanaat edebilme-yi, açgözlü ve tamahkâr olmaktan kendimizi muhafaza etmeyi bizlere öğretiyor. Bu hassasiyeti elde etmek, kişiyi tûl-i emel yani hiç ölmeyecekmiş gibi yaşama arzusundan kurtaracak en güzel haslettir. Nitekim Efendimiz (s.a.s.), “Ben, benden sonra sizin şirke düşmenizden korkmuyorum. Fakat ben sizin dünyanızdan, dünyayı istemenizden, dünya için öldürmenizden ve tıpkı sizden öncekilerin helak olması gibi sizin de helak olmanızdan korkuyorum.” (Müslim, Fezail, 31.) buyurarak bizleri bir tehlikeye karşı uyarıyor. Bu uyarı aslında yaşadığımız zaman dilimini ve içinde bulunduğumuz gerçeği çok net bir şekilde özetliyor. Dünyamıza, çevremize, yaşadığımız coğrafyaya şöyle bir baktığımızda zulmün, acının, gözyaşının ve dramın tek bir izahı ve açıklaması var o da bir avuç insanın her şeye sahip olma arzusu ve her şeyi kontrol etme gayesidir. Bu tehlikeden kendimizi koruma adına her şeyden önce bizlere düşen vazife ferdî planda helal daire-sinde bir yaşam mücadelesi vermek, bahşedilen imkân

**Alışveriş yaptığımız
dükkhândan, edindiğimiz
arkadaşa kadar, vaktimizi
harcadığımız mekândan,
izlediğimiz programa
kadar özetle hayatımızın
her aşamasında
tercihlerimiz, kararlarımız,
hassasiyetlerimiz ve
tavrımız ne zaman
Rabbimizin rızasına
uygun olursa takvamız
da işte o zaman anlamına
kavuşacaktır.**

ve nimetleri sadece ahiret yurdunu kazanma adına vesile kılmaktır. Daha sonra ise bu duyarlılığı iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma sorumluluğu ile hanelerimizde, soklarımızda, mahallemizde, iş yerlerimizde ve daha birçok yerde hâkim kılmaktır. Özetle takva sahibi bir kul olabilmek için helal ve haram hassasiyetinin en güzel temsilcisi ve davetçisi olmak zorundayız.

Ayrılık gününe hazırlıklı olmak

Dördüncü ve son olarak ise takva bilincini elde etmemiz için gereken ölçü; ayrılık gününe, veda gününe yani bizi ne zaman, nerede ve nasıl beklediğini bilmediğimiz, de-

ğişmez son olan ölüm gerçeğine karşı hazırlıklı olmaktır. Bir mümin için ölüm asla bir son veya yokluk anlamına gelmez bilakis imanımızın gereği ölüm bizim için ebedî hayatımıza atmış olduğumuz adımın ilkidir. Nitekim bizleri sıradan bir hayat yaşamaktan ve alelade bir ömür tüketmekten kurtaracak olan bu gerçeği hatırdan çıkarmamaktır.

Unutmak Rabbimizin bizlere ikram ettiği bir nimeti ve ihsanıdır. Acılarımızı, kederlerimizi, problemlerimizi bazen unutuyor ve hatırlamıyoruz. Bu manada unutmanın ne denli büyük bir nimet olduğunu daha da iyi anlıyoruz. Zira sürekli bu acıları, kederleri hatırdan canlı tutmak hayatı bize yaşanılmaz kılar ve zorlaştırır. Ancak ölümü unutmak, hatırdan çıkarmak sıradan bir unutmama olarak değil gaflet olarak isimlendirilir ve bir mümin için en büyük kayıp da budur. Bu noktada en güzel hatırlatmayı bizlere yine Efendimiz (s.a.s.) yapıyor. Allah Resulü “Şu dünya hayatında bir gurbetçi ya da bir yolcu gibi olun ve kendinizi kabir ehlinde sayın.” (Tirmizi, Zühd, 25.) buyurarak bu dünyada nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini ve asıl aidiyetimizin kabir olduğu gerçeğini bizlere bir kere daha hatırlatıyor. Başka bir hadis-i şerifinde ise Efendimiz (s.a.s.) akıllı adamı tarif ederken asıl zekâ sahibi ve uyanık kişiyi, “nefsini sürekli olarak hesaba çeken ve ölüm sonrası için hazırlık yapan”

(Tirmizi, Kıyamet, 25.) olarak tarif ediyor. Kişinin, varlık sebebinin, niçin yaratıldığını ve bu dünya için nihai sonun ölüm olduğunu kendisine sürekli olarak hatırlatması ve ebedî hayat için azığını hazırlaması ve bu azığın en hayırlısının takva olduğunu bilmesi mutaki bir kul olma adına son derece önemlidir.

Rabbimizin takva sahiplerine müjdesi

Bir müjde ile bu yazımızı tamamlamış olalım. Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Kim Allah’a karşı takva sahibi olursa Allah ona bir çıkış yolu yaratır. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır.” (Talak, 65, 2-3.)

Mevlamız, her birimizi bu müjdeye nail eylesin. Ama unutmamamız ki bu ikram ve ihsana ulaşmamız için başında bir şart edatı var. O da kim takvaya erişirse, yani kim Allah’tan hakkıyla korkarsa, Kur’an ve sünnet üzere yaşarsa, helal dairesinde bir yaşam mücadelesi verirse ve değişmez son ölüm gerçeğine karşı hazırlıklı olursa Cenab-ı Hak (c.c.) problemleri işlerinde ona bir çıkış kapısı gösterir ve hiç ummadığı yerlerden rızıklar verir.

Özetle oruçlarımızın ve diğer tüm ibadetlerimizin bize kazandırması gereken değer ve hayatımıza bırakması gereken iz takvadadan başka bir şey değildir. Bu dünya hayatımızın saadeti ve ebedî kurtuluşun en güzel reçetesi takva üzere bir ömür geçirmektir. ■

ORUCUN BİZE ÖĞRETTİĞİ DEĞER DOSDOĞRU OLMAK

Şükrü KABUKÇU

Çanakkale Müftüsü

Şöyle bir tablo düşünelim: Bir ramazan günü büyük bir aile iftar sofrasında toplanmış, evin annesi telaşla son hazırlıkları yapar. Torun dedesinin yanına oturmuş, günün yorgunluğu ile dedesine yaslanmış. Aynı sofrada torunlar dede, nine ve anne babası yerlerini almış.

Torun dedesine der ki: “Dede niye başlamıyoruz? Ben çok acıktım.” Dedesi köstekli saatine bakar ve cevap verir: “Evladım daha vakit gelmedi.” Bu diyalog birkaç defa tekrar eder. Torun “Dede neyin vakti gelmedi?” diye sorunca dede cevap verir: “Allah’ın izin verdiği vakit.”

Evet, oruçlu kişi iftar vakti gelmeden kendi eliyle kazandığı ve hazırladığı ve her şeyi ile helal olan bir bardak suyuna bile el uzatamaz. Hazırladığı çorbaya kaşık sallayamaz. Ne zamana kadar? İftar vakti, yani Allah’ın izin verdiği vakit gelinceye kadar. İftar anı o kadar önemlidir ki, insanımız ibadete olan ihtiramı gereği evindeki saati değil, minarenden yükselecek akşam ezanını bekler. Konunun ilmihâl boyutunu ayrı düşünürsek hepimizin hayatında iftar zamanı ile ilgili yaşanmış ve bizi tebeşüm ettiren olaylar vardır. Ve hiçbir Müslüman ramazan ayında oruçlu iken bilerek ve

isteyerek iftar anını bir dakika hatta daha az bile olsa ihlal etmez ya da edemez.

Bu durum ister tek başına isterse kalabalık ortamda olsun fark etmez. İftar anının bu kazanımı irade eğitimi ile beraber bize istikamet kazandıran önemli bir andır. Kendi kazandığı malına Allah izin vermeyince el uzatamayan bir kişi başkasının malına el uzatabilir mi?

İbadetlerin şekli boyutu yanında hikmet boyutunu asla ihmal edemeyiz. Oruç ibadetinin kazanımları üzerine değerlendirmede bulunan âlimlerimiz birçok hususu zikreder. Şüphesiz ki bunlardan birisi de orucun bize kazandırdığı istikamet ve doğruluk anlayışıdır. Kendisine rıyanın karışmadığı veya karıştırılmadığı bir ibadet olması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Kul, Rabbi ile baş başadır. Rabbinin rızası için sahur ve iftar arasında yeme içmeden; ailesi ile yakınlıktan uzak durur.

Kulun oruç ile kazandığı bu istikamet ve sadakat, esasında hayatın her alanı için geçerlidir. Tenha veya kalabalıkta, her nerede olursa olsun sözü ve ameli doğruluk üzeredir. Başkası hatırına yalan söyleyemez, birilerinin gönlünü kazanmak için haram olan bir şeyi yapamaz. Oruç ibadeti ile

kendisine karşı dürüst olmayı şiar edinen ve bunu kişilik hâline getiren kişi başkalarına karşı yanlış davranamaz, doğruluktan ayrılamaz.

Peygamber Efendimizin, “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” (Müslim, İman, 62.) ifadesinde haber verildiği üzere hayatın her alanında dosdoğru olmak Müslümanın temel ahlaki sorumluluklarındandır. Hani Asr suresinde de ifade buyrulan “salih amel” kavramı sanki bize bunu hatırlatıyor. Bu itibarla namazında tadil-i erkâna riayet eden Müslüman, aile ve akrabalık ilişkilerinde, komşuları ile münasebetlerinde, alışverişinde, trafikte, mahkemede, işyerinde, hülâsa hayatın her alanında istikamet üzeredir. Yani dosdoğru olmaya gayret gösterir. İyiliğin ve iyiliklerin kaynağı doğruluktur. Bunu Kutlu Nebi’nin haberinden öğreniyoruz: “Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/siddik’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzab’ olarak tescillenir.” (Müslim, Birr, 105.) ■

KURTULUŞUN ANAHTARI İSLAM

Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Kim İslam’dan başka bir din arama çabası içine girerse bilsin ki bu, kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o ahirette ziyan edenlerden olacaktır.”

(Âl-i İmran, 3/85.)

İlk insan Hz. Âdem’den (a.s.) itibaren Yüce Allah (c.c.) insanlara yol gösterici olarak peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Bütün ilahi dinlerin temelini, Allah’tan başkasına kulluk etmemek şeklinde özetlenebilecek olan “tevhid” inancı oluşturmuştur. Bu bağlamda olmak üzere İslam, genel olarak Allah’a teslimiyetin ifadesi olan tevhide dayalı ilahi dinlerin, özel olarak ise Hz. Muhammed (s.a.s.) aracılığıyla gönderilen son dinin adı olmuştur.

İnsanlık tarihi boyunca gönderilmiş olan ilahi hakikatler zamanla unutulmuş veya tahریف edilmiştir. Buna karşın Yüce Allah, gönderdiği peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla her seferinde, unutilan veya değiştirilen bu hakikatleri tekrar hatırlatmıştır. “Hz. Adem’le başlayan vahiy geleneğinin

son halkasını oluşturan İslam, peygamberler tarafından tebliğ edilen fakat zaman içinde unutilan ya da insanlar eliyle bazı sapmalara uğratılan ilahi mesajın kıyamete kadar kalıcı olmak üzere tashih edilerek yeniden ifade edilmişinin adıdır.” (Ömer Faruk Harman, DİA, İslam md.)

Son ilahi kitap olan Kur’an’da yer alan “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslam’ı seçtim.” (Maide, 5/3.) mealindeki ilahi beyan, tam ve mükemmel olması yanında İslam’ın son din olduğu hakikatinin de ifadesidir. Böylece Yüce Allah (c.c.), insanlığın muhtaç olduğu itikadi ve amelî ilkelerin en mükemmel hâlini içeren Kur’an-ı Kerim’i indirmek suretiyle, ilk peygamber Hz. Âdem’den (a.s.) itibaren gönderilmiş olan ve İslam diye isimlendirilen dini,

kıyamete kadar farklı coğrafyalarda yaşayan muhtelif toplumların düşünce, hayat ve medeniyet alanındaki ihtiyaçlarını karşılayacak bir nitelikte ve mahiyette olmak üzere kemale erdirmiştir. Bundan böyle Müslümanlar, karşılaştıkları yeni problemleri Kur’an ve sünnet ışığında içtihat ederek çözüme kavuşturabilecekleri ana ilkelere sahip olmuşlardır. (Kur’an Yolu, c.2 s.216.)

Ayette din olarak İslam’ın seçildiğinin belirtilmesi, İslam’ın Allah katında makbul olan tek din olduğunun beyanıdır. (Nesefi, Medariku’t-Tenzil, 1/427.) Ayrıca, “Kuşkusuz Allah katında din İslam’dır.” (Âl-i İmran, 3/19.) ayeti de bu hakikatin bir başka ifadesidir. İtaat ve kulluğun sadece Yüce Allah’a olması gerektiğinin, O’nun emir ve yasaklarına bağlılığın, O’nu ilah olarak tanıma ve O’na

ibadet etme hususunda bir sapma veya şirke düşmemek gerektiğinin tekididir. (Taberi, Camiu'l-Beyan, 6/275.) Zira İslam, ihlas ve samimiyettir. Aynı şekilde, “İbrahim ne Yahudi idi ne de Hristiyan. Fakat o, hanif (Allah’ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir Müslümandı. Allah’a ortak koşanlardan da değildi.” (Âl-i İmran, 3/67.) mealindeki ayet de Allah’a ortaklar koşmanın veya tahrif edilmiş dinlerin değil sadece Allah’ı hakiki ilah kabul edip O’na teslim olmayı ifade eden tevhid inancının gerekliliğinin bir başka delilidir. (Matürîdi, Te’vîlatü Ehli’s-Sünne, 2/331-332.) İslam’dan başka bir din arama gayreti içerisinde olanların bu çabasının kabul edilmeceğini ve bu kişilerin ahirette kaybedenlerden olacağını beyan eden ayet de (Âl-i İmran, 3/85.) son ve mükemmel din olan İslam’ın gelmesiyle birlikte dünya ve ahirette kurtuluşa götürecektir olan yegâne dinin İslam olduğu gerçeğinin ilahi beyanıdır. Öyle ki Kur’an kıssalarında anlatıldığı üzere, helak edilen geçmiş toplumlarda olduğu gibi günümüz dünyasında yaşanan zulüm ve haksızlıklar, gayriahlaki yaşam tarzları, Allah’a tam manasıyla teslimiyeti ifade eden İslam’dan uzaklaşılacağına nerle karşılaşılacağına somut örnekleridir.

İslam kelimesinin “bağlanmak, itaat etmek, teslim olmak, esenlik ve barış içinde olmak” şeklindeki sözlük anlamıyla, “Hz. Muhammed’in din adına bildirdiklerinin tamamını bütün varlığıyla benimsemek ve bunu ortaya koyan bir teslimiyet içinde

olmak” şeklinde ifade edilen terim anlamı arasında güçlü bir alaka vardır. (Kur’an Yolu, c.1 s.522-525.) Bu anlamıyla İslam, kalben Allah’ın varlığını ve birliğini kabul etmenin ötesinde onun emir ve yasaklarına teslim olmak ve bunu fiilî olarak göstermektir. (Ragıb, el-Müfredat, slm md.) Zira Allah’a teslim olmayı ifade eden İslam; iman ve ibadetle ilgili ilkeleri, helal ve haramlarla ilgili emir ve yasakları yanında, salih ameller ve güzel ahlakla bir bütündür. İbadetler imanın koruyucusu, salih ameller ve güzel ahlak ise süsüdür. İman ve İslam bütün bunların toplamıdır.

Bu hakikatler yanında, sadece imanın yeterli olduğu, ilahi vahye ve bir peygambere gerek olmadığı ya da peygambere sadece bir tebliğci olduğu, dolayısıyla sünnete gerek olmadığı şeklindeki söylemlerin Müslüman nazarında bir değeri olmayacaktır. Zira bir Müslüman, Kur’an ve sünneti hayattan dışlayan kuru bir din anlayışının, Kur’an ve sünnetin belirlediği İslam’dan çok uzak olduğunun bilincindedir. Bütün bu hakikatler biz Müslümanlara önemli bir sorumluluk da yüklemektedir aynı zamanda. Bu ise İslam’ı temsil sorumluluğudur. İslam toplumunun her bir ferdi, İslam’ı yaşamak ve başta ailesi ve yakın çevresi olmak üzere diğer Müslüman kardeşlerine ve nihayet bütün bir insanlığa örnek olmakla mükelleftir. Geçmişte olduğu gibi bugün de Müslüman toplumlarda görülen birtakım kusur ve zafları İslam dinine mal etmek isteyenler olduğu bir gerçektir. Bilinçli hiçbir Müslüman ken-

di hataları üzerinden İslam’a saldırıldığı bir hayatın içerisinde olamaz. Tam aksine o, ibadet hayatından aile hayatına, toplumsal hayattan ticari hayata kadar, kısacası hayatın her anında İslam’ın güzelliklerinin kendi şahsında tezahür ettiği örnek bir mümin olma gayretinde olmalıdır.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) de buyurduğu üzere Müslüman, diğer Müslümanların kendisinden emin olduğu kimsedir. (Müslim, İman, 65.) Örnek Müslüman, kendisine bakılınca Allah’ın hatırlandığı kimse- dir. (İbn Mace, Zühd, 4.) Bunların yanında, Kur’an’da yer alan ibadetler, emir ve yasaklar, imanla birlikte zikredilen salih amel ve diğer ahlaki güzellikler İslam üzere olmanın, Müslümanca yaşamının önemine yapılan vurgulardır. Bütün bunlar insanlığın, İslam’ın hayat veren ilkelerine muhtaç olduğunun göstergeleri olması yanında, Müslümanların İslam’ı temsil etme sorumluluklarının da ifadesidir aynı zamanda. ■

Müslüman, Kur’an ve sünneti hayattan dışlayan kuru bir din anlayışının, Kur’an ve sünnetin belirlediği İslam’dan çok uzak olduğunun bilincindedir.

ZİNCİRLİ KALSIN ŞEYTAN BU RAMAZAN VE HER ZAMAN

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ وَمَرَدَةُ الْجِنَّ وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ
النَّارِ فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ وَيُنَادِي مُنَادٍ يَا
بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ، وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ، وَاللَّهُ عَتَقَاءَ مِنَ النَّارِ، وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ

“Ramazan ayının ilk gecesi girince şeytanlar ve cinlerin şerli olanları zincire vurulur. Cehennem kapıları kapatılır ve hiçbirisi açılmaz. Cennetin kapıları açılır ve hiçbirisi kapanmaz. Sonra bir münadi (melek) şöyle seslenir: ‘Ey hayır isteyen! İbadet ve kulluğa gel! Ey şer dileyen! Günahlarından vazgeç; Allah’ın (bu ayda) ateşten azat ettiği nice kimseler vardır ve ramazan boyunca her gece böyle devam eder.’”

(Tirmizi, Savm, 1.)

Üç ayların girmesiyle birlikte “Allah’ım! Recep ve şaban aylarını bizim için bereketli eyle ve bizi ramazana ulaştır.” (Taberani, el-Mu’cemü’l-Evsat, IV, 189.) nebevî duasını dilimizden düşürmedik ve ramazan ayına ulaştık. Öncelikle rahmet ve mağfiretin sağanak sağanak yağdığı bu kutlu zaman dilimine bizleri bir kez daha ulaştırdığı için Yüce Rabbimize ne kadar şükretsek azdır.

Ramazan, Kur’an ayıdır

Ramazan en başta, dünya ve ahiret saadetimiz için “doğru yol rehberi” (Bakara, 2/2.) olan Kur’an-ı Kerim’in indirilmeye başladığı aydır. Ve bu kitap sıradan bir gecenin “bin aydan daha hayırlı” (Kadir, 97/3.); aylardan bir ay olan ramazanın “on bir ayın sultanı”; ot bitmez, kurak ve susuz bir şehir olan Mekke’nin “şehirlerin anası” (Enam, 6/92.) ve en önemlisi de Mekke’deki

yetim Muhammed’in “âlemlere rahmet” (Enbiya, 21/107.) ve “son peygamber” (Ahzab, 33/40.) olmasını sağlayan yüce bir kitaptır. İşte bizler de -ramazan ayını bir fırsat bilerek- Kur’an’ın rehberliğiyle doğru yolu bulabilmek ve esfel-i safilin derekesinden kurtulup eşref-i mahlûkat derecesine erebilmek için Kur’an ile olan bağımızı gözden geçirmeli ve bu bağı güçlendirecek vesilelerin arayışında olmalıyız.

Ramazan, oruç ayıdır

Kur’an’ın indirilmeye başlandığı ramazan ayı ile oruç arasında dikkatleri celbeden bir ilişki vardır. Zira “İşte bu kitap; onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler için bir rehberdir.” (Bakara, 2/2.) buyrulmak suretiyle ramazan ayında indirilmeye başlanan Kur’an’ın Allah’ın emirlerine sınımsız sarılıp yasaklarından hakkıyla sakınan muttakiler için bir yol rehberi olduğu vurgulanmaktadır. Oruçla ilgili ayette ise “Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi muttaki olasınız diye sayılı günlerde oruç size de farz kılındı.” (Bakara, 2/183.) buyrulurken orucun en temel gayelerinden birinin kişiyi takvaya ulaştırmak olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere kul, önce oruçla takva mertebesine ulaşmış muttakiler zümresine girecek; bu zümreye girdikten sonra da Kur’an-ı Kerim artık onu cennet menziline ulaştıracak bir yol rehberi olacaktır.

Ramazan, tövbe ve niyaz ayıdır

Yukarıdaki hadiste de ifade edildiği üzere ramazan ayı,

şeytanların zincire vurulduğu, cehennem kapılarının kapatılıp cennet kapılarının açıldığı bir rahmet mevsimidir. Bu manevi atmosfer sebebiyle ramazan ayında Müslüman bir birey, kendisini hesaba çekmekte ve Rabbine daha bir iştihakla kulluk yapmaktadır. Bunun aksine pek çok kişi de ramazanın feyiz ve bereketinden istifade etme noktasında gerekli hassasiyeti gösterememektedir. Bu minvalde hadiste geçen “şeytanların zincire vurulması” ifadesi bazı zihinlerde soru işaretine sebep olabilmekte ve “Ramazan ayında şeytanlar zincire vuruluyorsa insanlar neden hâlâ günah işlemektedirler?” gibi sorular sorulabilmektedir. Öncelikle bilinmelidir ki insanın günah işlemesine sadece şeytan sebep olmamaktadır. Nefsin de kişiyi günaha sürükleyen bir amil olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de “...Nefse ve ona düzen verene; ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene... yemin olsun.” (Şems, 91/7-8.); “...Zira nefis daima kötülüğü emreder...” (Yusuf, 12/53.) gibi ayetler de bu hakikati göstermektedir. Aynı şekilde Nas suresinde Yüce Allah (c.c.), cinlerden olsun insanlardan olsun insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden kendisine sığınmamız gerektiğini bildirmiştir. (Nas, 114/1-6.) Buradan da anlaşılacağı üzere, şeytanlar bağlansa bile insanlar içerisinde şeytani vasıflara sahip olanlar günah işlenmesine sebep olabileceklerdir. Yine yılın

on bir ayında sürekli şeytani arzu ve isteklere tabi olanlar ramazan ayında şeytanlar bağlı olsa bile alışkanlıkları dolayısıyla günah işlemeye devam edebileceklerdir. Öte yandan hadis âlimleri, hadiste zikri geçen ifadelerin hakiki veya mecazi manada anlaşılabilirliğini söylemişlerdir. Hadisteki ifadeler hakiki manada anlaşıldığında, zincire vurulan şeytanların bütün şeytanlar değil onların büyüklüğü ve azgınlığı olduğu söylenebilir. Yahut zincire vurulan şeytanlar, her bir kişinin şeytanı değil de ramazan ayında kendisine çekidüzen veren ve kulluğunun gereğini yerine getirip başta oruç olmak üzere ibadetlerinin hakkını verenlerin şeytanlarıdır. Hadisin mecazi manada anlaşılması durumunda ise söz konusu ifadeden maksadın şu olduğu söylenebilir: Ramazan ayının manevi atmosferi sebebiyle

**Ramazan ayı,
şeytanların
zincire vurulduğu,
cehennem
kapılarının
kapatılıp cennet
kapılarının
açıldığı bir rahmet
mevsimidir.**

insanlar oruçlarla, hatimlerle, namazlarla Rablerini daha çok hatırlarlar ve daha az günah işlerler. İşte bu tablo, âdeta şeytanların aciz düşüp ellerinin kollarının bağlandığının bir göstergesidir. Zira şeytanlar, Allah’a kulluktan uzaklaştırmak suretiyle insanların daha çok günah işlemeleri için çalışıp dururken Müslümanlar, ramazan ayında kulluğu zirvede yaşayarak şeytanları hayal kırıklığına uğratmaktadırlar.

Bu itibarla ramazanın rahmet yüklü yağmurlarından payına düşeni almak için Müslümana düşen, asli vazifesi olan kulluk görevini hatırlamak, içindeki şeytanı (nefsi) dizginleyerek ve dışındaki şeytanlardan da (kendisini günaha sevk eden ortam ve arkadaşlar) uzaklaşarak kendi şeytanını bizzat kendisi zincire vurmaktır. İşte bu şekilde davranıp şeytanını zincirlemeyi başaran mümin için cennetin kapıları ardına kadar açılmış ve cehennem kapıları da kapatılmış olacaktır.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Orucun, Kur’an’ın inmeye başladığı ay olan ramazanda emredilmesinin bir hikmeti de insanların takva mertebesine ulaşmaları için Kur’an’ın rehberliğinden daha fazla istifade etmelerini sağlamaktır.
2. Ramazan ayının manevi atmosferini fırsat bilen mümin; Kur’an, oruç, namaz, dua ve niyazlarla takva merdivenlerini yavaş yavaş tırmanırken şeytanlarını da -bir daha çözmek üzere- zincirlemeyi ihmal etmemelidir. ■

ÖZLÜK DOSYASINDAKİ BELGELER IŞIĞINDA ÖMER NASUHI BİLMEN

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Istanbul müftülerinden ve 5. Diyanet İşleri Başkanımız merhum Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971), hakkında çok sayıda kitap ve makale yazılmış, ilmî toplantılar düzenlenmiş bir şahsiyet. Hayatı, ilmî kişiliği, hizmetleri ve eserleri konusunda bir hayli yüksek lisans ve doktora tezi de hazırlandı. Dolayısıyla ben burada, öz

geçmişiyile ilgili yazılanları tekrar etmek yerine, bilhassa genç araştırmacıların yapacakları yeni çalışmalara bilgi ve belge teşkil etmesi açısından, Diyanet İşleri Başkanlığındaki sicil/özlük dosyasında yer alan belgeler ışığında hocamızı tanıtmaya çalışacağım. Buna göre konuya ilişkin iki makale kaleme alıyorum. Birincisinde Ömer

Nasuhi Bilmen'in özlük dosyalarında bulunan belgelerin tür, mahiyet ve muhtevaları, ikincisinde ise bu ilk elden belgeler çerçevesinde hocanın hayatı, hizmetleri ve eserleri üzerinde duracağım.

Başta Diyanet İşleri başkanları olmak üzere Başkanlık personeli için yapılacak araştırmalarda tercümeihâl varakaları, özlük dosyaları ilk elden kaynakların başında gelir. Bu tespit diğer kamu görevlileri için de geçerlidir. Zira resmî hizmette bulunmuş kişiler hakkında gerçeğe en yakın malumat bu dosyalarda bulunur. Günümüzdeki durum hakkında ayrıntılı bilgim olmamasına rağmen, eskiden görevlilerin dosyalarında çok daha fazla belge toplanıp saklandığı kanaatindeyim. Mesela Nasuhi hocanın dosyasında üç yüzün üzerinde belge bulunmaktadır. Hem belge sayısı hem de belgelerin muhteviyatı itibarıyla diğer reislerin dosyaları da farklı değildir hatta bazı-

larında daha fazlası mevcuttur. Bu açıdan Bilmen'in sicil dosyasında yer alan belgeler, başta diğer reisler olmak üzere dönemsel olarak diğer mensuplarımızın dosyalarında yer alan belgelere de ışık tutacak niteliktedir. Bu dosyaların bir kısmında ilgili icazetname/diploma gibi mühim belgeleri de yer almaktadır. Diğer bir kısmında ise kişinin bütün bir hizmet süresince düzenlenmiş izin ve hasta sevk kâğıtları, yazılan reçete ve verilen sağlık raporları gibi bugün için ayrıntı sayılabilecek doküman da bulunabilmektedir. Ancak hemen belirtmeliyim ki sıradan gözükken bu belgeler dahi bazen kişi ve dönemi hakkında önemli birer arşiv malzemesi olabilmektedir. Mesela, şahsın hangi hastalıklara düçar olduğunu, yaptığı memleket seyahatlerini bu belgelerden öğrenebilmekteyiz.

Ömer Nasuhi Hocamızın Başkanlık'ta muhafaza edilen özlük dosyasındaki belgeler daha çok onun 17 yıl süren İstanbul müftülüğü yıllarına ve daha öncesine aittir. Başkanlık görevinde bir yılını bile dolduramadan emekliye ayrıldığından hocanın bu dönemine ilişkin fazla bir kayıt bulunmamaktadır.

Ömer Nasuhi Bilmen'in Diyanet İşleri Başkanlığı personel arşivindeki özlük dosyasında yer alan belgeleri iki grupta toplamak mümkündür: Bizzat ve doğrudan Bilmen'in şahsıyla ilgili evrak ve Bilmen'le doğrudan ilgili olmamakla birlikte her

nasılsa onun dosyasına girmiş diğer bir kısım belgeler. Özellikle İstanbul Müftülüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki birtakım yazışmalar ikinci tür kapsamındadır. Hangi türde olursa olsun bu belgeler, Bilmen'in hayatının yanı sıra onun döneminde Diyanet İşleri Başkanlığının ve İstanbul Müftülüğünün sunduğu hizmetler, bu hizmetlerin ifasında karşılaşılan zorluklar ve hatta o dönemin din-devlet ilişkileri konularında önemli birer bilgi ve belge mahiyetindedir.

Bu kısa bilgiden sonra hocamızın dosyasının ihtiva ettiği belgeler ve bunların mahiyeti üzerinde kısaca duralım.

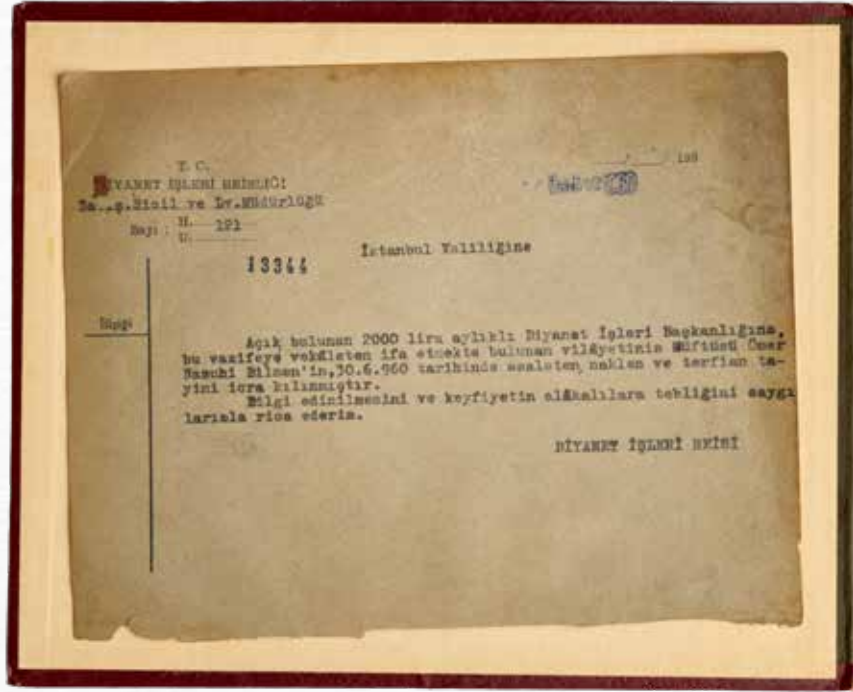
Bilmen'in doğrudan şahsıyla ilgili evrak ve belgelerin başında icazetnamesi, rüûs intihabnamesi sureti, Medresetü'l-Kuzat'tan mezuniyet rüûsu, Medresetü'l-Kuzat'tan birinci olarak mezun olduğuna dair vesika, memuriyet safahatını gösteren çizelgeler, tercümeihâl varakaları, Heyet-i Telifiye azalığıyla ilgili bazı kayıtlar gelir. Bazı yıllara ait tezkiye varakalarının üst yazıları, hakkında doldurulan ve Başkanlığa gönderilen yeterlilik fişleriyle ilgili yazışmalar da önemlidir. 5 Aralık 1947 tarih ve 3/6657 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren bir tüzük, mahalli amirlerince memurların yeterliklerinin takdirini öngörüyordu. Bu bağlamda İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen için de yeterlilik fişlerinin doldurulduğunu ifade eden yazışmalara da rastlıyoruz.

61 parçadan oluşan tayin, terfi, nakil mucipleri; 13 parçadan oluşan emeklilik evrakı da hocamızın özgeçmişinin tespiti açısından önemli sayılmalıdır. Dosyasında mezuniyet/izin kâğıtları, izinde iken yerine vekâlet edecek kişileri gösteren yazılar da vardır. Bütün memuriyeti boyunca çok az izin kullandığı için bu nitelikteki evrakın sayısı oldukça azdır. Bu yüzlerce evrakın içinde maalesef hocamıza ait tek bir vesikalık resim bulunmaktadır ki o da 1960 yılına ait bir belgeye yapıştırılmıştır.

“Düyûn İlmühaberleri”ni konu alan çok sayıdaki resmî yazı da hocamızın dosyasında bulunan diğer bir evrak türüdür. Bunlar, Bilmen'in önceki yıllardan kalan dersiam maaşlarının sonradan tahsiliyle ilgilidir. “Dersiam” unvanını haiz kişilerin, bulunduğu memuriyet yanında ayrıca

**Ömer Nasuhi
Hocamızın
Başkanlık'ta
muhafaza edilen
özlük dosyasındaki
belgeler daha çok
onun 17 yıl süren
İstanbul müftülüğü
yıllarına ve daha
öncesine aittir.**

dersiam maaşı aldıklarını burada bir cümle ile hatırlatmak isterim. Nitekim bu türden yazıların başlığı genelde, “Dersiam Ömer Nasuhi Bilmen’in (...) yılı dersiam maaşı tahsisatından düyûna kalan (...) lira alacağı...” şeklinde ifade edilmektedir. Bu cümleden olarak dosyadaki birkaç belgede Bilmen’in İstanbul Müftülüğü yıllarında müftülük personeli arasında dersiam unvanına sahip şahısların listeleri de yer almıştır. Yeri gelmişken bir noktaya dikkat çekmek isterim: Bu listelerde şahısların sıralanırken memleketlerine nispet edilerek zikredilmeleri, kanaatimce önemli bir ayrıntıdır. Mesela Bilmen hoca, asli memuriyet unvanı ayrı, dersiam olarak anıldığında Dersiam Erzurumlu Ömer Nasuhi Bilmen olarak yazılıyordu. Bu tür listelerden birinde Dersiam Batumlu Halil Toros, Dersiam Safranbolulu

M. Fehmi Ülgener, Dersiam Kalecikli M. Zühtü Atalık, Dersiam Zileli Bekir Hâki Yener, Dersiam İstanbullu M. Besim Tanrısever adları geçmektedir. Ayrıca bu yıllarda bir görev almış dersiamlara “memur dersiamlar” dendiğini de öğreniyoruz.

Bilhassa İstanbul müftüsü iken hakkında yapılan bazı ihbar ve şikâyet yazıları, gazetelerde şahsiyle veya müftülükle ilgili çıkmış bazı haber ve yazılar ve Bilmen’in bunlar için gönderdiği tavzih, tekzipler de diğer önemli arşiv malzemesidir. Hocanın görevi sırasında karşılaştığı zorlukları göstermesi açısından bunlar da büyük önemi haizdir.

Yukarıda da belirttiğim gibi Ömer Nasuhi Bilmen’in doğrudan şahsiyle ilgili olmayan ve normalde İstanbul Müftülüğü ve/veya Diyanet İşleri Başkanlığı arşivlerinde

yer alması gereken bir kısım yazışmalar her nasılsa Bilmen dosyasında yer almıştır. Araştırmalarımda diğer reislerin dosyalarında da bu gibi belgelerin bulunduğunu gördüm. Bu tür belgelerden epey bir kısmı İstanbul’da yapılan müftülük-vaizlik sınavlarına ilişkin yazışma ve sınav tutanaklarıdır. Önceki yazımda değinmiştim, burada da bir cümle ile belirtiyim ki bu dönemde müftülük-vaizlik ehliyet/yeterlilik sınavları İstanbul Müftülüğünün önemli meşgalelerinden birini teşkil etmiştir.

Az sayıda da olsa müftülük personelinin bir kısmının özlük haklarına ilişkin düzenlenen ve gereği için Başkanlık makamına gönderilen evrak da hocanın dosyasında yer almıştır.

Başkanlık tarafından müftülüğün teftişi sonrasında hazırlanmış raporlarından bir-

kaçı da Bilmen'in dosyasında bulunmaktadır. Bu tür raporlarda yer alan bilgiler, 1950'li yıllarda özellikle İstanbul Müftülüğünce yürütülen bir kısım hizmetleri ortaya koymasından önemli sayılabilir. Mesela 1953 yılında Müşavere ve Dini Eserler İnceleme Kurulu Üyesi Hasan Fehmi Başoğlu ve Başkanlık Yazı İşleri Müdürü İbrahim Okan tarafından yapılan teftiş sonucu hazırlanan raporda (11 Ağustos 1953 tarih ve 20105 sayılı yazı) İstanbul Müftülüğü Sicillat-ı Şeriyeye dairesinin teftişiyle ilgili olarak verilen bilgiler, dinî soruların cevaplandırılmasındaki uygulamayı göstermesi açısından da önemlidir:

“Şimdiye kadar adliye ve kadastro gibi resmî makamlardan vürut eden ve Mahkeme-i Şeriyeye sicillatının tatbikine ait varide ve sadıra kayıtlarının bir deftere tespit edildiği anlaşılmıştır. Bu defterlere göre 1952 senesinde 131 ve 1953 senesinde 110 adet istizahlar vürut etmiş ve cevaplanmıştır.” Aynı raporda Müftü Ömer Nasuhi Bilmen'in meşguliyetinin fazlalığı dolayısıyla vaaz etmeye zaman bulamadığı belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul'da görev yapan müftü, vaiz, Kur'an öğretmeni ve hayrat hademesinin Müftü Ömer Nasuhi Bilmen'in şahsına derin saygı ve sevgi besledikleri kaydına da yer verilmiştir ki bu önemli bir bilgi sayılmalıdır.

Bu raporda ayrıca İstanbul Fatih civarında 26 Kur'an kursu bulunduğu ve bunların durumunun iyi olduğu belirtilmiştir. Bir talimat gereği, o

yıllarda ilkokulu bitirmemiş çocuklar Kur'an kurslarına kayıt edilmemektedir; raporda İstanbul'da bu talimata uyulduğu kaydedilmiştir. Keza Kur'an kursu öğretmenlerinin fedakârca çalışmalarından söz edilmiştir. Öğreticilerin çoğunun imam hatip olduğuna ve bunların kurs hizmetlerini kendi camilerinde sürdürmelerinden dolayı asli görevlerini aksatmadıklarına da ayrıca dikkat çekilmiştir. Raporun bir yerinde, İstanbul Müftülüğünün ciddi bir şekilde teftişinin merhum Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki'nin başkanlığı sırasında başlatıldığı da vurgulanmıştır.

İstanbul Müftülüğünce icra edilen vaaz hizmetlerine ilişkin bazı belgeler de Bilmen dosyasında yer almaktadır. Buna göre 1950'li yıllar itibarıyla ramazanda İstanbul'un bir kısım selatin camilerinde vaaz edecek kişilerin ve görev yapacakları camilerin listesi önceden tespit edilerek Başkanlığa gönderilmiştir. Bunlardan 1954 yılına ait listede 53 kişinin ismi yer almaktadır ve vaaz etmekle görevlendirilenlerin tamamının asli görevi vaizlik değildir. Nisan ayına tekabül eden 1955 yılı ramazanında İstanbul'un Eminönü, Fatih ve Eyüp semtlerindeki bazı merkezî camilerinde vaaz etmekle görevlendirilen kişiler arasında A. Şeref Güzelyazıcı, Şefik Eryuvası, İsmail Yürügen, Cemal Öğütçü, Mahmut Bayram Horhor, Naci Saraçlar, Musa Kazım Başak, Mehmet Öğütçü, Nuri Evrem, Hamdi Gökay da yer almaktadır.

Hocamızın dosyasında istisnai olarak müftülüğe alınan demirbaşlar ve bunlara yapılan ödemelerle ilgili belgeler de bulunmaktadır. Bu basit gözükken malzeme de dönemin şartlarına ilişkin bize bazı bilgiler verebilmektedir. Mesela 1948'de İstanbul Müftülüğü binasında bir ihtida odası tefrişi yapıldığı ve bunun için eşya alındığı, 1950'de Süper marka iki adet taşkömürü sobası alındığı bilgileri günümüz insanlarına ilginç gelebilir. 1953 yılına ait başka bir belge de bu kabildendir.

Dosyasındaki 1951 yılına ait bir yazıdan öğrendiğimize göre bu yıl itibarıyla İstanbul'da hademe-i hayrat sayısı 600 civarındadır. O yıllarda İstanbul'un nüfusu bir milyonu geçmiştir.

Görüldüğü gibi merhum Ömer Nasuhi Bilmen Hocamızın öz-lük dosyasında yer alan doküman hocamızın şahsı yanında Diyanet İşleri Başkanlığı ve İstanbul Müftülüğünün hizmetlerine ilişkin önemli bilgi ve belge mahiyetindedir. Ancak bu malzemenin tasnif edilip derlenmesinin, sistematik hâle getirilip araştırmacı ve okuyucuların istifadesine sunulmasının da bir hayli zahmetli mesai gerektirdiğini belirtmem gerekir. Belirtilmesi gereken bir husus da eski hoca ve idarecilerimizin hayatlarında hatıratlarını yazmaktan uzak durduklarını göz önünde tutarsak özlük dosyalarındaki malumatın cüzi de olsa bu eksikliği telafi edebileceğidir. ■

EŞREF-İ MAHLÛKAT MI TRANSHUMAN MI?

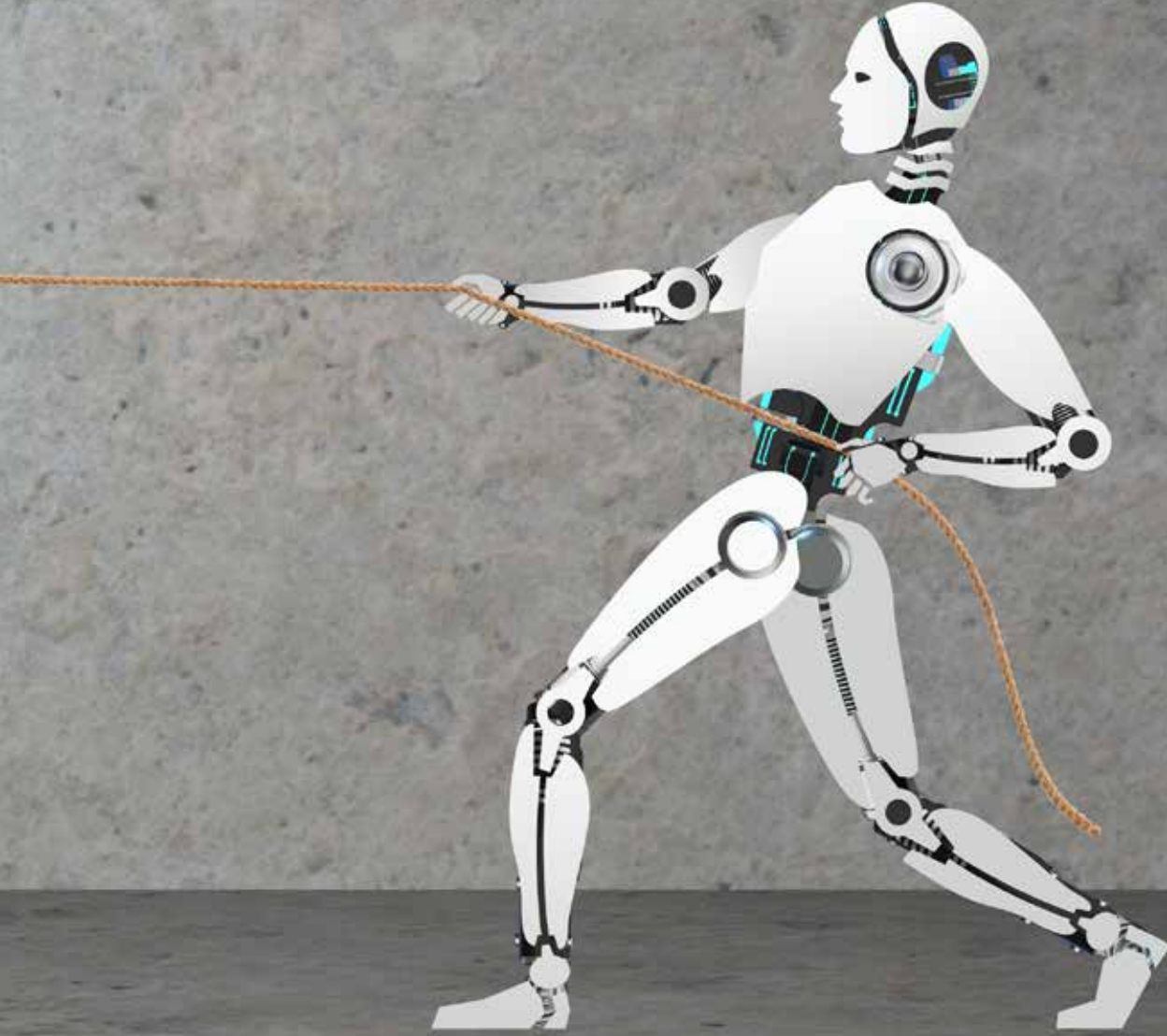
Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT
Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yapay zekânın, okuma yazmayı öğrenme ya da elektriğin icadı kadar büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Yapay zekânın (YZ) yetişmesi elzem ve zor olan ilerleme hızı, onun anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Toplum ve birey üzerindeki

etkilerini ve gelecekteki durumunu hesaplamak şimdilik netlik kazanmasa da YZ'nin etki niteliğinin belirginleştirilmesi toplumun ve bireyin geleceği için büyük önem arz etmektedir. Mühendislik, tıp, sağlık, savunma sanayisi, fen bilimleri gibi birçok alanda YZ çalışmalarının hızla arta-

rak devam etmesine karşın sosyal bilimlerde ve özellikle de din bilimlerinde yapay zekâ konulu çalışmalar sınırlı sayıdadır. Dolayısıyla konunun, yapay zekâ-din ilişkisi ve yapay zekâ-din bilimleri bağlamında ele alınması isabetli olacaktır.

Yapay zekâ, kimilerine göre bilgisayarın düşünebilmesidir. Kimilerine göre ise bilgisayarın insan gibi davranması olup insanların şu anda daha iyi yaptığı şeyleri bilgisayarlara yaptırmayı hedeflediği araştırma alanıdır. Daha genel bir ifadeyle yapay zekânın, insan zekâsı-

nın karakteristik özelliklerini bilgisayara kazandıran algoritmalar geliştiren bir bilim dalı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu bilim dalında insan gibi zeki davranışlar sergileyerek olayları yorumlayan ve günlük kararlar veren, problemlere çözümler üretebilen sistemler geli-

tirilmesi hedeflenir. Bilgiyi anlayabilme, sebep-sonuç ilişkisi oluşturma, bilgiden bilgi türetebilme ve bilgiyi işleyebilme yeteneği, sistemin zekâ düzeyini gösterir. Bu zekâ düzeyi ile problem çözme, karar verme, muhakeme, planlama, öğrenme, kontrol etme, izleme, teşhis

etme gibi davranışları bilgisayarın sergilemesi söz konusu olmaktadır. Yapay zekâ sadece bilgisayar bilimi ile değil aynı zamanda matematik, psikoloji, sosyoloji, biyoloji ve felsefe bilimleri ile de ilgilidir.

İnsanın, dinî hayatı ve manevi tecrübeyi anlama ve yorumlamada bilimsel araçları kullanmasının, din ve bilim arasındaki Batı deneyimine dayalı gerilimi hatırlatmaktadır. Fakat gerek ilgili olumsuzluğu Batı'ya kıyasla İslam medeniyetinin olabildiğince az tecrübe etmesi gerekse İslam'ın ilme ve âlime attığı ontik (var olan) zihinsel değer, geleceğimiz için bilime dayalı büyük kurguyu inşa etmede olumlu bir zemin oluşturmaktadır. Bu düz-

lemde yapay zekâ-din ilişkisi, yapay zekânın araçsallığına işaret eder. Yani teknolojinin ve dijitalleşmenin, eşref-i mahlûkat olan insan için ne düzeyde faydaya konu olacağıdır. Burada ölçü İslam'ın insan tasavvurudur. Müslüman bireyin ruh ve beden tekâmülü için YZ'nin sunduğu dijital teknolojileri kullanım tercihi bazı durumlarda dinî bir vecibe niteliği bile taşıyabilir. Zira ta'abbud ile sürdürülen kulluğun imkânı özellikle sağlık sektöründeki (yapay kalp, protezler, yapay nöronlar vb.) teknolojik desteklerle gerçekleşebilir. Fakat bireyin, tanrıya rağmen ve tanrıya meydan okuyarak insan ötesine geçiş şeklinde bir kararı, insanlığı transhuman ve posthuman olgusuna taşımaktadır.

Transhümanizm ve posthümanizm, evrensel-toplumsal hakikat iddialarından müstağni olup kişisel ve içsel bir inanç otoritesi haricinde herhangi bir dışsal, kurumsal ve toplumcu otoriteyi kabullenmeye eğilimli değildir. Bunun anlamı, transhümanizm ve posthümanizm düşüncelerinin dindar insanların dinsel inançlarını yayma girişimlerine soğuk ve hatta karşı çıkıyor olduğudur. Nitekim toplumsal nitelikli dinlerde insanın merkezde bulunduğu evren ve varlık anlayışı, posthümanizm düşüncesine aykırıdır. İnsanın, yaratılmışların en hayırlısı olduğu dinî inancı ve onun tür olarak kutsallığı fikri evrensellik ve toplumsallık ölçütleri bakımından posthümanizm dü-

şüncesiyle örtüşürülemez. Fakat bir paradoks olarak düşünülse de YZ'ye dair düşüncem şudur ki transhümanizm ve posthümanizm çalışmalarının, nesnel varlığı veya objektif varlığı, Batılı XIX. yüzyıl din karşıtı dünyasıyla XX. yüzyıl din serbestiyetçisi/çoğulculuk dünyasına dayansa da gelecek için teolojik ve dinsel anlamı; dinsel hakikatleri ve kurguyu dışlasa da YZ'yi bizim, kendi medeniyet referanslarımıza uygun, daha ileri kurgulara taşımamız gerekir. Betimlediğim zeminin tevhidî düzlemde inşası ve sürdürülmesinin tevhide inanlar tarafından savunmacı bir refleksle değil inşacı bir devinimle gerçekleştirilmesi gerekir. Bu irade ve idame aynı zamanda YZ ve ilerleyen zamanlarda hayal edemeyeceğimiz tüm teknolojik gelişmeleri denetlemenin bireysel, toplumsal ve kamusal zeminini de oluşturacaktır.

Yapay zekâ-din bilimleri ilişkisinin ise iki çerçevede ele alınması mümkündür. İlki, YZ'nin mahiyetinin fıkıh ve ahlak/etik düzleminde ele alınmasıdır. İslam hukuku ve ahlak/etik alanında çalışma yapan kuruluşlar, yapay zekânın gerek bir araç niteliğinde teknolojik düzlemde kullanılmasında gerekse dijital bir dünyanın bizzat kendisi hakkında, aktif bir şekilde incelemeler yapmalıdır. Konu mekâsıd-ı şeriâ bağlamında ve İslami değerler düzleminde, tüm varlıkları dikkate alarak izah edilmeli ve buna uygun bir gelecek kurgusunun çerçevesi çizilmelidir. Bu

İslam hukuku ve ahlak/etik alanında çalışma yapan kuruluşlar, yapay zekânın gerek bir araç niteliğinde teknolojik düzlemde kullanılmasında gerekse dijital bir dünyanın bizzat kendisi hakkında, aktif bir şekilde incelemeler yapmalıdır.

ifadeden kastedilen durum, kısmen Avrupa Birliği Komisyonu tarafından şu şekilde gerçekleştirilmiştir: YZ teknolojisiyle birlikte ortaya çıkabilecek tehlikeleri ve riskleri, yapay zekânın etik unsurlarının belirlenmesi amacıyla ilgili komisyon tarafından YZ'ye ilişkin ilk strateji belgesi 2018 yılının Nisan ayında yayımlanmıştır. Bu çalışmayı takiben Avrupa Yapay Zekâ İttifakı (The European AI Alliance) oluşturulmuştur. Avrupa Yapay Zekâ İttifakı, şirketler, tüketici kuruluşları, sektör temsilcileri gibi farklı paydaşları bir araya getirerek YZ stratejilerinin tartışılmasını ve geleceğe yönelik tavsiyelerin değerlendirilmesini amaçlayan bir forumdur. 2019 yılının Nisan ayında ise Güvenilir Yapay Zekâ için Etik İlkeler Kılavuzu (Ethics Guidelines for Trustworthy AI) yayımlanmıştır. Komisyon, bu çalışmayla birlikte YZ sistemlerinin karşılaması gereken yedi temel ilkeyi ortaya koymuştur. Söz konusu temel ilkeler şunlardır.

- İnsan unsuru ve denetim,
- Teknik sağlamlık ve güvenlik,
- Gizlilik ve verilerin korunması,
- Şeffaflık,
- Çeşitlilik, ayrımcılık yapılmaması ve adalet,
- Toplumsal ve çevresel fayda,
- Hesap verebilirlik.

Avrupa Birliği Komisyonunun ortaya koyduğu bu temel ilkelerin, Batı ve diğer

medeniyetler için ne derece bağlayıcı olabileceğini, insanlık acı örneklerle tecrübe etmektedir. Konunun İslam hukuku ve etiği bağlamında ele alınma vurgusu, belirtilen komisyon çalışmalarının daha kapsayıcı ve kuşatıcı bir şekilde bir an önce ilgili mercilerimiz tarafından yapılmasına işaret etmek üzere ifade edilmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu ayrıca 2020 yılının Şubat ayında YZ'ye ilişkin güvenlik ve sorumluluk esasları hakkında bir rapor yayımlamıştır. (Report on the Safety and Liability Implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and Robotics.) Rapor, Avrupa Birliği'nde yapay zekânın olası güvenlik sorunlarını ve sorumluluk esaslarını ele alan öngörülebilir bir çerçeve düzenlemenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Son olarak komisyon, tanımlanan etik sorunların nasıl ele alınacağına ilişkin detaylı yönlendirmeler içeren Yapay Zekâ Üzerine - Mükemmellik ve Güvene Dayalı Avrupa Yaklaşımı başlıklı Komisyon Raporu'nu (White Paper on Artificial Intelligence - a European Approach to Excellence and Trust) 2020 yılının Şubat ayında kamu görüşüne sunmuş ve 2021'in Nisan ayında YZ ile ilgili ilk yasal düzenleme olarak kabul edilen Yapay Zekâ Yönetmeliği'ni yayımlamıştır.

Yapay zekâ-din bilimleri ilişkisinin ikinci aşaması, YZ'nin din bilimleri alanında bir yöntem olarak kullanılmasıdır. Dinin daha iyi anlaşılması,

yeni alan/âlem ve düzlemlerde var kılınması yani geleceğe yönelik kurgu ve inşa sürecinde YZ'nin dindarlık için araçsal düzlemde konumlandırılmasıdır. Yazılımların, donanımların, algoritmaların ve uygulamaların dinî hayatın inşası ve idamesi için tüm alanlarda tevhide uygun bir şekilde üretilmesidir. Dinlerin geleceği hakkında makine öğrenimi ve yapay zekâ ağları yaklaşımlarıyla ileriye yönelik tahminlerde bulunarak stratejiler geliştirmektir. Zira algoritmayı oluşturan yapı ya da yaklaşım, kendisinin hakikat olduğunu iddia edecek ve bu algoritmalarla oluşturulan dinî tasavvurla da gelecek kuşakların din anlayışını inşa edecek... Bu durumu ayrı ayrı düzlemlerde örneklendirebiliriz. Şii bir yaklaşımla oluşturulan İslam tarihi algoritması ile İslam'ı anlatan robotlar, çeşitli dünya dinlerinden tanrılar ve peygamberlerin NFT'ler (non fungible token: değiştirilemeyen sanal birim) şeklinde, sözde sanatsal yorumlarıyla sunulması (Shiva, Buddha, Ra, Quetzalcoatl, Zarathustra ve Ametarasu)... Tabii bu durumun ilahi dinler için de kurgulanmadığını hiç kimse iddia edemez.

Tarihe şahitliğimiz ve yeni bir geleceğin arifesinde olduğumuz bu anda tevhide uygun âlemlerin inşası, nübüvete uygun dinî tasavvurun sürdürülmesi, merhamete, adalete ve hikmete uygun dinî hayatın gerçekleşmesi için elimizi çabuk tutmalıyız... ■

HAK BİLDİĞİ YOLDAN AYRILMAYAN BİR ÂLİM AHMET VANLIOĞLU

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

Kürsülerin hatibi, mihrapların imamı, imam hatip liselerinin öğretmeni, davranış ve konuşmasıyla gönülleri fethe-den kâmil bir insan. Ardından sadaka-i cariyeye olarak Kur'an kursları ve camiler bırakan, ilim ve irfan ehli nice insanın yetişmesine vesile olan hademe-i hayrat, öncü bir âlim: Ahmet Vanlıoğlu Hoca. 1943 yılında ailesinin her yaz yayla için gittikleri Bayburt'un Armutlu köyünde dünyaya gelen Ahmet Hoca aslen Ofludur. Babası İsmail Efendi, annesi ise Hatice Hanım'dır. Ahmet Vanlıoğlu, ilk dinî eğitimini ailesinin yanında alır, kısmen de hafızlığa başlar. Konya'da imam hatip olan abisi İlyas Vanlıoğlu'nun yanında hafızlığını tamamlayan küçük Ahmet, ilmin ilk durağı olan hafızlığını ikmal etmenin gururuyla memleketi Of'a geri döner. Ancak eğitim yolu uzundur ve o bu yolda yılmadan yürümeye devam etmekte kararlıdır.

Ahmet Vanlıoğlu, Of'un Çalek köyünde bölgede Çalekli Dursun Efendi diye bilinen Dursun Feyzi Güven Hoca'nın yanında on iki yaşına kadar eğitimine devam eder. Eniştesi Mahmut Ustaosmanoğlu Hoca, İstanbul'da bulunan İsmailağa Camii ve Medresesi'ne görevlendirilmesi üzerine, yanına ailesini ve kayınbiraderi olan Hafız Ahmet'i de alarak İstanbul'a gider. Ahmet Vanlıoğlu için İstanbul günleri böylelikle başlamış olur. Onun için eğitimin yeri ve zamanı yoktur. Nitekim İstanbul'a gelir gelmez Kesikbacak İsmail Efendi ve Gönenli Mehmet Efendi gibi hocalardan ders almıştır. Ayrıca ilkokulu ve ortaokulu bitirmiş, lise eğitimini tamamlamak için İstanbul İmam Hatip Lisesine

dışarıdan kayıt olmuş, gece gündüz çalışarak mezun olmuştur. Sonra da Yüksek İslam Enstitüsüne kaydolmuş ve 1966 yılında bu okulu birincilikle bitirmiştir. Onun Diyanet İşleri Başkanlığındaki ilk resmî görevi ise 1963 yılında başladığı İstanbul Üsküdar Arakiyeci Hacı Cafer Camii imam hatipliğidir.

Ahmet Hoca, Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdikten sonra Sakarya İmam Hatip Okulunda öğretmenliğe başlar. Okuldaki görevinin yanı sıra her gün sabah namazından sonra farklı camilerde vaaz vermeye gayret gösteren Hoca, kısa zamanda hem öğrencilerin hem de bölge halkının gönlünde taht kurar. Öğretmenlik görevini sürdürürken vatani görevini ifa etmek üzere askere gider. Balıkesir'de askerliğinin ilk bölümünü tamamlayan Hocamız, ikinci vatanım dediği Elazığ'a yedek subay olarak gittiği günlerde vaaz vermek için müftülüğe müracaatta bulunur. Bu talebi uygun görülür ve vaaz vermesine müsaade edilir. Ahmet Hoca, yaptığı hizmetlerden ötürü o kadar sevilir ki askerliğini tamamlayıp İstanbul'a dönmek için garaja gittiğinde büyük bir hareketlilik fark eder. Kalabalığın içine girince kadirşinas Elazıglıların kendisini yolcu etmeye geldiğini anlar ve hüznü bir veda gerçekleşir.

Askerden dönen Ahmet Vanlıoğlu için farklı bir dönem daha başlar. Diyanet İşleri Başkanlığı,

1971 yılında onu İstanbul'a müftü yardımcısı olarak tayin eder. Ahmet Hoca, idari görevi dışında şeyhülislamlık arşivini, kadı sicili arşivini, Yüksek İslam Enstitüsünden arkadaşı Sadık Albayrak'ın gayretleriyle gözden geçirerek hizmete sunmuştur. Yine bu dönemde Hanefi mezhebinin önemli fıkıh kitaplarından olan İmam Serahsi'nin El-Mabsud isimli kitabını arkadaşlarıyla bir ders halkası kurarak okumuştur. Aynı zamanda arkadaşlarıyla beraber kurdukları İmam Ebu Hanife ve İmam Maturidi Araştırma Vakfı vesilesiyle Bekir Topaloğlu Hocamızın içinde yer aldığı bir ekiple birlikte İmam Maturidi'nin el yazması tefsirini on sekiz cilt hâlinde Arapça olarak yayımlamıştır.

1970'li yılların başından itibaren ülkemizde yine birtakım olaylar sahnelenmeye başlar. Vatan evlatları iki ayrı gruba bölünüp birbirleriyle çatıştırılmak istenir. Bu olayların farkında olan Diyanet İşleri Başkanlığı, toplum tarafından tanınan ve vaaz irşatta etkili olan müftü, vaiz ve imamları çeşitli illere göndererek birlik ve beraberliğin sağlanması noktasında çalışmalar yapar. Bu önemli görevi icra edenlerden birisi de Ahmet Vanlıoğlu'dur. Hocamız bir grup arkadaşıyla beraber Diyarbakır'a gitmiştir. Onun dinî hitabetteki başarısı, konuşmalarındaki samimiyeti ve derslerine çok iyi hazırlanması kısa zamanda halkımız üzerinde tesir etmiştir. Sohbetlerinde, İslam kardeşliğiyle birbirine bağlı olan müminlerin ayrısı gayrısı olamayacağını, birlik ve beraberliğimizi muhafaza etmek için kardeşlik bilincimizin canlı tutulmasını tavsiye etmiştir.

1977 yılında Ahmet Vanlıoğlu Hoca'nın tayini Ankara'ya yapılmış ancak o, talebelerinden ayrılmamak için vaiz olarak İstanbul'da görevine devam etmiştir. 1979 yılında ise arkadaşlarıyla birlikte İsmailağa Camii İlim ve Hizmet Vakfının kuruluşunda yer almıştır. "Yeter ki ülkemizin geleceği olan gençlerimize ve çocuklarımıza ilmî birikimimizi aktaralım; onlar, ilim ve irfandan asla ayrı kalmasınlar!" şiarıyla bir yandan Kur'an kursunda eğitim öğretimlerini devam ettiren talebelere ders vermiş, diğer yandan da onların iâşe ve ibatelerinin temin edilmesi hususunda büyük fedakârlıklarda bulunmuştur. Hocamız, çocukları ve gençleri aynı nehre akan yağmur damlaları olarak görmüş,

onların ilim, irfan ve hikmetle buluşmaları için maddi ve manevi ne gerekiyorsa yapmaktan kaçınmamıştır. Onun amacı, ilkokulu bitiren ve kursuna aldığı her bir çocuğun iyi bir eğitim almasını, kendisinin yaptığı gibi imam hatip lisesi okumasını ve güzide bir hoca olmasını sağlamaktır. Nitekim bir defasında durumu şöyle ifade etmiştir: "Kur'an kurslarında hafız ve âlim yetiştirelim. İmam hatip okullarına sahip çıkıp onları güçlendirelim. Halkın yardımlarını devletin kurumları olan Kur'an kurslarına ve imam hatiplere aktaralım. Her ikisini de iyileştirelim ki vatanımız ve milletimiz için hayırlı sonuçlara ulaşalım." Onun hedefi ise çağın idrakine en güçlü bir şekilde İslam'ı söyletmektir. Her bir talebesinin din-ü devlet mülk-ü millet yolunda rızaen lillah hizmet üretmesidir.

Öncü âlimler için hizmet etmenin yeri, zamanı ve makamı yoktur. Hocamız, İstanbul'da Marpuçular Camii, Rüstem Paşa Camii, Yeşil Direk Camii, Hacı Küçük Camii, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii, Hoca Paşa Camii gibi camilerde vaaz ve irşatta bulunmuştur. Esnaf ve sanatkârların ahlak ve maneviyatını yükseltmek için aralıksız dersler yapmıştır. Ahmet Hoca, 2007 yılında emekli olmuştur. Ancak onun için emeklilik bir köşeye çekilmek değildir. Emekli olduktan sonra da gece gündüz demeden insanlara İslam'ın yüce hakikatlerini anlatmaktan bir an olsun geri durmamıştır. Yetiştirdiği on binlerce talebesi bu verimli topraklara ekmiş olduğu tohumlar gibidir. Rahle-i tedrisinden geçmiş bu talebeler hocalarının izinden gitmekte, ülkemizin hatta dünyanın çeşitli yerlerinde geleceğe umut olacak yeni tohumlar ekmekte ve talebeler yetiştirmektedirler.

Ahmet Vanlıoğlu, 28 Ocak 2020 tarihinde aramızdan ayrılarak baki âleme göç eyledi. Fatih Camii'nde başta Diyanet İşleri Başkanımız ve on binlerce seveninin katılımı ile kılınan cenaze namazının ardından Edirnekapı Mezarlığı'na defnedildi. Bu vesileyle başta Hocamız olmak üzere tüm öncü âlimlerimizi saygı ve hürmetle yâd ediyoruz. Yüce Rabbimizden her birisi için rahmet diliyoruz. Cenab-ı Hak, böylesine bir hayırlı hayat yaşayarak arkamızdan sadaka-i cariyeye olacak hizmetler bırakabilmeyi bizlere de nasip eylesin! ■

RUHUN GIDASINI ORUÇ

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

Yüce kitabımızın orucu emreden ayetinden, orucun hikmetinin takva olduğu anlaşılıyor. (Bakara, 2/183.) Takva, müminin Yaradan'a gönülden duyduğu saygı ve sorumluluk duygusunu ifade eder. Bu gönülden bağlılık ve sorumluluk da onu günahlardan ve kötülüklerden sakınmaya sevk eder. Kulun günahlardan sakınması, günaha meyleden nefsini eğitmesi, terbiye etmesi ile mümkün olur. İnsanın nefsi yönü günah veya sevap olduğuna bakmadan heva ve hevesinin peşinde koşmak, dünyanın lezzetlerinden faydalanmak emelindedir. Nefsin terbiye edilmesinde açlık çok önemli bir yere sahiptir. Sufilere göre Rabbine karşı serkeşlik yapan nefsi yola getirip Yaradan karşısında boyun eğdiren açlık olmuştur. Zira nefis doymak bilmeyen bir yapıdadır. Arzu ve emellerinin bir nihayeti yoktur. Eğer insan, nefsinin dürtüleri istikametinde hareket edecek olursa nefsi ona hâkim olur ve arzularının esiri olur. Bu noktada nefsin gücünü kırmak ve yola getirmek için onun isteklerini dizginlemek gerekir. Nefis ancak mahrum kaldığında yola gelir. Aç kalmakla nefsanî istekler körelir. İnsan maddî yönünü yani bedeni ve nefsanî yönünü beslemeyi azalttığında manevî yönü yani kalbi ve ruhani yönü kuvvetlenir. Hz. Mevlana'ya göre, oruç ağzı bağlamaya karşı gönül gözünün açılmasına yarar. Can gözü beden güçlerini etkisiz hâle getirmeye aydınlanır. Kalbi ve ruhu açıklıkla saflaşır, latifleşir ve nefis itminana kavuşarak Rabbine döner. (Fecr, 89/27-28.)

Oruç, nefsi Halık-ı Zülcelal'e kurban etmektir. Çünkü insanoğlu güce, servete ve makama eriştiğinde kendisini müstağni görüp varlık vehmine kapılır. Ancak oruçla ve açlıkla ne kadar zayıf, aciz ve güçsüz olduğunun farkına varabilir. Oruç sadece açların ve yoksulların ahvalini anlamak için değildir. En başta insanın kendi iç dünyasını idrak içindir. Eğer Hak Teâlâ (c.c.) lütfeylemese hiçbir şeye malik olmadığı ve tüm varlığın O'na ait olduğu şuuruna varabilmektir. İnsan varlık vehminden kurtulduğunda, kendi varlığını kurban ettiğinde Hak ile var olur. Hz. Mevlana bunun oruçla gerçekleştiğini ifade eder: "Oruç seni gün gibi gönlü aydın, canı saf bir hâle kor, sonra da padişahla buluşma gününde, bayram gününde varlığını kurban eder gider."

Oruç, insanın manevi tekâmülünde elzem olan bir ibadettir. Zemmedilen ahlak, tıpkı yemeyi içmeyi terk etmek gibi terk edildiğinde orucun hikmeti gerçekleşir. Bu hikmetin gerçekleşmesi için orucun çeşitli derecelerinden söz eder sufiler. İmam Gazali bu aşamaları; avamın orucu, havasın orucu, havasü'l-havasın orucu olmak üzere üç derecede açıklar. Avamın orucu, yemeyi içmeyi ve cinsi münasebeti bırakmak şeklinde tutulan oruçtur. Havasın orucu bütün azalarını yakışıksız işlerden korumak şeklinde tutulan oruçtur. Mesela gözünü Allah'ı (c.c.) unutturan şeylerden korumak, dilini boş ve malayani sözler söylemekten korumak, kulağını söylenmesi yakışıksız olan gıybet, yalan gibi sözleri dinlemekten korumak, elini, ayağını ve bütün azalarını yakışıksız şeylerden korumak, iftar zamanında haram ve şüpheli şeyleri yemekten kaçınmak havasın orucudur. Ayrıca iftarda oruçlunun kalbi havf ve reca arasında asılı olmalıdır. Gazali, yalnız yemeyi bırakmakla yetinen kimsenin orucunun ruhsuz bir suret olduğunu söyler ve orucun ruhunun ve hakikatinin meleklerle benzetmek olduğunu ifade eder. Havasü'l-havasın orucu ise kalbi Allah'tan başka her şeyin düşüncesinden temizlemek, kendini tamamıyla Allah'a teslim ve havale etmek, zahirde ve batinında Allah'tan başka her şeyden oruçlu olmaktır. Bu orucun en yüksek derecesi olup peygamberler ve veliler-

rin derecesidir. (Gazali, Kimya-yı Saadet, Ataç Yayınları, İstanbul 2019, s. 157-159.)

Orucu tüm azalarıyla tutanlar orucun hakikatini yaşarlar. Çünkü ruhu inkişaf ettiren, yemekten içmekten kesilmek gibi kötü ahlaktan da kesilmektir. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) de ifade ettiği üzere oruçla birlikte ahlaklarını düzeltmeyenlerin oruçları kabul görmez. (İbn Mace, Siyam, 21.) Çünkü oruçtan maksat Hak'a yakın olmaktır. Her türlü nefsi davadan Hak için vazgeçebilmektir. Efendimizin oruçlu kimsenin kendisine sataşanlara cevap vermeyip "oruçluyum" demesini tavsiye etmesi (Buhari, Savm, 2.) orucun bu hakikatine işaret eder. Çünkü oruç sadece Hak içindir. Bu ise ibadetin özü olan ihlastır. Tam bir ihlas ve samimiyetle oruç tutanların mükâfatını Rabbimiz tayin etmemiş ve bizzat kendisinin bunu vereceğini vadedmiştir. (Buhari, Tevhid, 35.) Kudsi hadiste geçen "Oruç benim içindir." (Buhari, Savm, 2.) sözünün anlamı "Same-diyyet (Hak Teâlâ'nın hiçbir şeye muhtaç olmaması ama tüm varlıkların O'na muhtaç olması) bana aittir." demektir. Allah Teâlâ sanki, "Kim benim ahlakımla ahlaklanırsa ben onu hiçbir beşerin hayal edemeyeceği biçimde ödüllendiririm." demek ister. (Mehmet Demirci, İbadetlerin İç Anlamı, Mavi Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 66.)

Sufiler çok yemenin, çok konuşmanın ve çok uyumanın gaflete ve kalp katılığına sebep olduğunu söylerler.

Topraktan yaratılan insanın bedeni, topraktan gelen gıdalarla beslenir. Bedenin aşırı beslenmesi manevi latifelerimiz olan kalbin ve ruhun sıkışmasına neden olur. Aşırı yemekle insan rehavete düşer ve ibadetlerini yapmakta zorlanır. Ölçülü yemek ise insanı sağlıklı ve zinde tutar. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.), hayatını idame ettirecek ölçüde yemiş ve yemek konusunda bizleri de uyarmıştır: "İnsanoğlu, midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Aslında, insanın hayatını devam ettirecek kadar lokmayı yemesi kâfidir. Bunu yapamıyorsa hiç olmazsa midesinin üçte birini yemeye, üçte birini suya, üçte birini nefes almaya ayırsın." (Tirmizi, Zühd, 47.)

Bedenin rızkı kadar aklın ve ruhun rızkını da aramak gerekir. Gönül ehli aklın ve ruhun rızkının oruçta olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre aklın, ruhun ve bedenin orucu olmak üzere üç nevi oruç vardır. Ruhun orucu, aşırı ihtiraslardan uzak bulunmak ve kanaat sahibi olmaktır. Aklın orucu, heva ve heveslere aykırı hareket etmektir. Nefsin orucu yeme içme ve harama karşı perhizkâr olmaktır. (Kuşeyri, Risale terc. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay. İstanbul 2003, s. 136.)

Bedeni ve ruhu arındıran oruç Hz. Mevlana'ya göre insanı miraca götüren burak mesa-besindedir. Çünkü insanların arzu ve nefisleriyle yaptıkları bir savaştır oruç ve onunla insan olgunlaşır, Hak Teâlâ'nın (c.c.) hoşnut olduğu ahlakla ahlaklanmış olur. ■

Sakarya Adapazarı ADRB Vaizi

Esra KALPAKÇI:

“Hareket noktamız, herkesin aynı gök kubbenin altında bambaşka hayatlar ve imtihanlar yaşadığı hakikatiydi.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Sakarya'nın Adapazarı ilçesinde hayata dokunmayı hedefleyen bir ekip olarak yola çıktınız. Öncelikle bu ekip ruhunu nasıl yakaladınız ve birbirinize ne şekilde destek oldunuz?

Her şeyden önce ben değil biz diyerek yola koyulduk ve ekip başarısını hedefledik. Bazen birimiz hepimiz için bazen de hepimiz birimiz için çabaladık. Fatma Demir, Fatma Savcı, Emel Bayındır ve Semiha Keleş hocalarımızla aynı çatı altında, ortak hedeflere yürüyerek, sorumluluk alarak, elimizden gelen tüm fedakârlığı göstererek birbirimize destek olmaya çalıştık. Hepsinden önemlisi vazifemizi ve birbirimizi sevdik, farklılıklarımızı kıymet bildik. Hani, Emerson Fosdick'in ekip ruhunu anlatan bir teşbihi vardır: “Yaprağa soruyoruz: ‘Kendi kendince tamam mısın?’ Yaprak cevap veriyor: ‘Hayır benim hayatım dallardadır.’ Dala soruyoruz ve dal diyor ki ‘Hayır benim hayatım köktekidir.’ Köke soruyoruz, cevap veriyor: ‘Benim hayatım gövdede, dallarda ve yapraklardadır, dallardaki yaprakları koparırsanız ben ölürüm.’” Sanırım bu anlatımdan sonra fazlaca da söze hacet yok.

Hayatın farklı alanlarına dokunmaya çalıştığınız projelerden ve bunların hangi amaca hizmet ettiğinden kısaca bahsedebilir misiniz?

Tam da ifade ettiğiniz gibi hareket noktamız, herkesin aynı gök kubbenin altında bambaşka hayatlar ve imtihanlar yaşadığı hakikatiydi. Heyecanla ve gayretle istişare için toplandığımız ilk günlerde Semiha hocamızın fikriyle “Asırlık Çınarlardan Ömürlük Nasihatler” alalım dedik ve 80 yaş üstü büyüklerimizin engin tecrübelerinden hem gençler hem yeni evli çiftler faydalansın, aynı zamanda pandemi sürecinde yalnızlaşan bu büyüklerimizi de unutmayıp bize bıraktıkları sözlü mirasın kıymetini bildiğimizi kendilerine hissettirelim istedik. Hoca hanımların da katkılarıyla ulaşabildiğimiz büyüklerimizle kısa röportajlar yaptık ve projenin sonunda kendileriyle buluşup plaket ve hediyelerini takdim ettik.

Diğer projemiz “İlim Yolcusu Hafız Annesi” oldu. Hafızlarımızı düzenli olarak ziyaret eden Fatma Savcı hocamızın teklifiyle hafızlık yolculuğuna çıkmış pırıl pırıl gençlerimizin, onlar vesilesiyle taç giyecek annelerini de bu yolculuğa katalım

istedik. Kendileriyle tanışıp buluşup haftalık dersler yaparak evlatlarıyla ilim yolunda birlikteliklerini artırmak, aynı zamanda en değerli emanetleri olan evlatlarını teslim ettikleri müftülüğümüzle de sıkı bağlar kurmalarını sağlamak istedik.

Yine bir gün İşitme Engelli Kur'an kursu hocamız Arzu Geloğlu'nun fikriyle çıktığımız yolda "Dayanışma Var Engel Yok" dedik. Evet, dayanışma varsa engel yoktu ve bizler işitme engeli olan 25 ailemize aile eğitim seminerleri yaptık. Online olarak yaptığımız bu seminerlerde eşiyile yan yana oturup aynı ekranda göz kırpmadan bizi dinleyen bu çok kıymetli ailelerimizle seminerler sonrası önce belge takdimi programında, ardından da kahvaltı programında buluştuk.

Gençlik koordinatörlüğü ile ortak yürüttüğümüz "Çamyolu'nda Huzurlu Aile Bilinçli Gençlik" projemizi de ilçe müftümüz Hamit Albayrak'ın teşviki ile şekillendirdik. Genel olarak Roman kardeşlerimizin yaşadığı Çamyolu Mahallesi'nde anne ve babalara ayrı ayrı aile eğitimleri, gençlere değerler eğitimi olmak üzere ailenin her ferdini kuşatacak şekilde seminerler yaptık. Cumanın bereketiyle gittiğimiz mahallede Roman kardeşlerimizin misafirperverlikleri ve neşeleri bizi sarıp sarmaladı. Canıgönülden teşekkürler hepsine...

Özellikle "Anne Kız Birlikteyiz" adlı projeniz dikkat çekici. Bu projeye neyi amaçladınız?

Semiha hocamızın gayretleriyle hayat buldu "Anne Kız Birlikteyiz" projesi. Biz bu projemizde de gençlik ve aileyi ayrı düşünmedik. Gençlik koordinatörü Fatma Demir hocamızla hep birlikte çalışmayı önceledik. İki birim bir olduk, birlik olduk. Ekip derken aslında hep bunu kastettik. Ayrıca Kur'an kursu hocalarımızın da her hafta desteğini alarak vazife dağılımıyla gerçekleştirdiğimiz bu projede de amacımız, günümüzde uzaklaşmaya başlayan anneler ve kızlarını değerlerde ve sanatta buluşturmak. Her hafta konak misali bir ortamda buluştuk. Önce değerlerimizi konuştuk, gönülden gönüle yol bulduk. Ardından her hafta farklı hocalarla sanatsal etkinlikler yaptık. Örneğin önce irade yönetimi dedik, ardından ilmek ilmek makrome yaptık. Bir başka hafta duygu yönetimi dedik ardından tezhip; başka bir hafta ihtiyaç yönetimi dedik, takılarımızı kendimiz yaptık ve daha birçok şey... Son haftamızda da güzel bir fasılla birlikteliğimizi taçlandırdık. Anneler ve kızlarını biz çok sevdik...

Çalışmalarınıza insanların teveccühünü ve geri dönüşlerini kısaca anlatabilir misiniz?

Biraz önce de söylediğim gibi hepimiz hayatın köşebaşlarında farklı imtihanlar veriyoruz ve hepimiz aslında fark edilmek, anlaşılacak ve unutulmamak istiyoruz. Unutulmayan da unutmuyor. Fark edilen, farkını ortaya koyuyor. Anlaşılan, merha-

metle doluyor. Belki de bu sebeplerle her bir proje sonrası müteşekkir insanlarla çevreleniyoruz. Ekibimiz de bir başka proje enerjisini tam da burada buluyor. Yani bu his kelimelerle nasıl mana bulur bilmiyorum ama merhum Nuri Pakdil'in ifadeleriyle "İnsanı kalbinden tutamadınız mı, görün nasıl kayıp gidecek elinizden" dediği gibi belki de kayıp gitmedim diyor bu mütebessim çehreler... Gayret bizden tevfik Allah'tan...

Her biri farklı kesime hitap eden bu çalışmalarınız esnasında sizin ya da ekibinizden bir arkadaşımızın unutamadığı gönüllere dokunan bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Tabii ki... Özellikle etkilediğimiz kederli bir hatıra var ki yola çıkarken düşündüğümüz gayenin önemini daha proje tamamlanmadan bize hissettirdi. "Asırlık Çınarlardan Ömürlük Nasihatler" projemizde öncelikli hedeflerimizden biri de büyüklerimizin değerli nasihatlerinden oluşan sesli hatıralarını nesillerine taşımaktı. Henüz projenin röportajlarını tamamlamamışken sesli röportajı bize ulaşan teyzemizin hüznü vefat haberini aldık. Projemiz vesilesiyle sevdikleri için dinlediklerinde koca bir hayatın özeti olan sesli bir miras bırakmış oldu. Ardında güzel bir hatıra bıraktı, bizler de kendisini baki hayatta hediyelerini almasını temenni ederek ebedî yolculuğuna uğurladık. ■

KUR'AN'IN ÖVDÜĞÜ GECE

Kadir Gecesi

| Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

Müminin nazarında değerli zamanlar vardır değerini ilahi kaynaktan alan.

Bu gecelerden biri ve en kıymetlisi Kadir Gecesi'dir. Bu öyle bir an ki yaratılış bilgisini insanlığa ders kitabı olarak sunan Yaradan'ın "Biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik." (Kadir, 97/1.) kelamının öznesi Kur'an-ı Kerim'in, indirilmeye başlandığı zaman dilimidir. Rahman'ın merhamet yağmurlarını kullarının üzerine sağanak sağanak yağdırdığı gecedir.

Kur'an'ın beytulizzeden levh-i mahfuza indirildiği, hilkatın bütün varlığıyla dünya semasını kapladığı o gece, mübarektir. Allah "Biz onu mü-

barek bir gecede indirdik." (Duhan, 44/3.) buyruğu ile hayatın ağırlığını kendinde toplayan o biricik gecenin kadrini kullarına da öğretmiştir. Peygamber Efendimize (s.a.s.) risalet görevinin verildiği; Yaradan'ın bir tek o gece için kendi adıyla Kur'an'da müstakil bir sure inşa ettiği; kadrinin, mahiyetinin ancak ezeli ve ebedî bilginin sahibi olanın bildirmesi ile anlaşılabilceği ulvi ve sırlı bir gecedir Kadir Gecesi.

Allah'ın bu geceye Kadir Gecesi ismini vermesi ise varlık âleminde bütün mekânlar ve zamanlar içinde Kur'an'ın vahyedilmesi ve Hz. Muhammed'e (s.a.s.) peygamberlik görevinin verilmesinden

daha önemli ve büyük bir hadisenin olmadığını takdir etmesidir. İçerisinde Kadir Gecesi'ni barındıran ramazanın on bir ayın sultanı olmasının müsebbibi de bu takdir ve değer değil midir? Bu gece Allah'ın bu takdiri uygulamak için meleklerle emir verdiğini "O gece bizim katımızdan bir emirle hüküm ve hikmet konusu olan bütün işler ayrılır." (Duhan, 44/5.) buyruğu teyit etmektedir.

Bütün mevcudatın sevinçle beklediği, hürmetle anılan Kadir Gecesi'nde yeryüzüyle Mele-i a'la mutlak manada birleşmektedir. Olup bitenin insan idrakinin çok ötesinde olduğunu Cenab-ı Hak (c.c.), "Kadir Gecesi'nin ne olduğunu bilir misin sen?" (Kadir, 97/2.) sorusu ile zihinlere nakşederken yücelik ve azamette benzerinin görülmediğini Kur'an-ı Kerim'in olağanüstü şeylerin anlatılmasındaki o muciz üslubuyla ortaya koymaktadır.

Bir ömür Allah için yaşayan kulun, içerisinde Kadir Gecesi'nin olmadığı bütün gecelerine denk olan Allah'ın müjdesi ile "bin aydan hayırlı gece" (Kadir, 97/3.) Kadir Gecesi'dir. Bu gecede yapılan amelin bin yıllık amelden daha hayırlı ve efdal olduğunu söyleyen müfessirlerin yanı sıra, bu ifadenin değer ve kıymeti anlatmak için söylenmiş kesretten kinaye yani çokluk anlamında olduğunu söyleyen de mevcuttur. (Mevdudi, Tefhimu'l Kur'an, 7/187.) Allah Resulü (s.a.s.) ise bu gecede yapılan amel hakkında "Kim

**Peygamber
Efendimiz
(s.a.s.)
ramazanın son
on gününde
itikâfa
girmekle dünya
işlerinden
uzaklaşarak
Allah'a ibadetle
meşgul olurdu.
Allah af ve
bağışlama
kapılarını
sonuna kadar
açıp bu nimeti
kullarının önüne
uçsuz bucaksız
sererken ona
erişmek için
nasıl uğraşıp
çabalaması
gerektiğinin
örneğini bize
göstermektedir
Allah Resulü.**

faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesi'ni değerlendirir geçmiş günahları bağışlanır." (Buhari, İman, 25.) buyurmaktadır. İnsan olmanın zafiyetiyle yanlış yapan, günaha giren, nefesine uyan, doğrudan ayrılanların Rablerinden her sene tekrar tekrar affedilme ve ilahi rahmete kavuşabilme fırsatı kendiliğinden gelirken ancak ihlas, samimiyet ve tevazu ile Rabbine yönelenler bu mağfiret treninde kendilerine yer bulabilirler.

Her şeyin olduğu gibi gecelerin de imamı vardır. Gecelerin imamı, müminin ruhuna şifa, rahmet ve hidayet kaynağı Kur'an'ı kalbinde taşıyan Kadir Gecesi'dir. Bu gecede erişilen nimetler ve rızıklar için çöllere düşmek gerekseydi düşülür, dağları aşmak gerekseydi aşıldı. Fakat kullarını herkesten daha iyi tanıyan, yarattığı insana şah damarından daha yakın (Kaf, 50/16.) olan Cenab-ı Hak böylesine bir zaman dilimini bütün bunlara gerek kalmadan kullarına kendiliğinden bağışlıyor.

Allah'ın selam sıfatının tecelisiyle selamet nuru tüm âlemi maddi manevi nimetlerle bezemektedir. Öyle nimetler ki gönül gözünün gördüğü, ruhun ihtiyacı olan her şeyi yerine getirmek için "Onda melekler ve ruh sabaha kadar Rablerinin izniyle her iş için iner de iner." (Kadir, 97/4.) Öyle bir iniştir ki o gece arz melekleri istiap edemez de dünya dar gelir. O yüzden bu gece için "darlık gecesi"

de denilmiştir. (Fahrettin er-Razi, Mefatihü'l Gayb, 23/281.) Bölük bölük inerek yeryüzünü dolduran melekler, ibadetlerin yapıldığı evleri, o evlerde yaşayan gönülleri ruhanîyetleri ile sarıp sarmalar, mümin kullar için duacı olur, onların affı için yalvarırlar Allah'a. Yatsı namazından fecrin doğuşuna kadar sürecek olan "O, tanyeri ağarınca kadar bir selamdır." (Kadir, 97/5.) buyruğundan hareketle bu selam gecesinde meleklerin verdiği selamı alabilen kullar selametin serinlik ve ferahlığına nail olabilirler. Rabbine yakın olmak ve onun rızasını kazanmak isteyen, salih amel işleyen, samimi bir kalp ile ona yönelerek seccade başında namaz kılan, bir köşeye çekilmiş Kur'an okuyan, tespih elinde Allah'ı anan, elleri göğse açılmış gözyaşları ile için için yalvaran, af dileyen, tövbe eden Müslümanların evlerine misafir olur melekler. O evin ruhanîyetine, bereketine, maneviyatına ortak olurlar...

Kadir Gecesi, rahmet yağmurlarıyla kalbini yıkamak isteyenler için gizlidir. Gözlerden, zihinlerden gizli olduğu hâlde kalbini Rabbine bağlayanların gönüllerine aşikâr bir gecedir. Çünkü onlar Kadir'in kıymetini bilerek her gecenin Kadir Gecesi olduğu kabulüyle yaşarlar ramazan gecelerini. Özellikle Peygamber Efendimizin (s.a.s.) "Kadir Gecesi'ni ramazanın son on gününde arayın." (Muvatta, İtikaf, 6.) buyruğundaki gibi onu arayanlar

ramazanın sonlarına doğru yorulmak yerine iştiaqlarını daha da arttırırken o zamana kadar tuttıkları oruçla gönüllerine yaptıkları kalkanla ruhlarını arındırırlar. Belki de son on günde gizli olan Kadir Gecesi'ni bulmanın hazırlığıydı bunlar. Allah Teâlâ'nın diğer şeyleri gizli tuttuğu gibi bunu da saklı tutmasının elbette sebebi vardı. Çünkü Cenabı-Hak (c.c.) herkes rağbet etsin diye rızasını taatlerde; günah sayılabilecek şeylerden sakınsınlar diye gazabını masiyetlerde; herkese saygı duysunlar, iyi gözle baksınlar diye evliyasını insanlar arasında; bütün dualarda alabilmesine çaba sarfetsinler diye kabul ve icabetini dualarda; bütün isimlere saygı duysunlar diye ism-i azamını; namaza devam etsinler diye salatı vüstayı (orta namaz); her çeşit tövbeye devam etsinler diye tövbenin kabulünü ve her mükellef sakınsın diye de ölüm vaktini gizli bıraktığı gibi ramazanın tüm gecelerini tazim etsinler diye de Kadir Gecesi'ni saklı tutmuştur. (Fahrettin er-Razi, Mefatihü'l Gayb, 23/282.)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ramazanın son on gününde itikâfa girmekle dünya işlerinden uzaklaşarak Allah'a ibadetle meşgul olurdu. Allah af ve bağışlama kapılarını sonuna kadar açıp bu nimeti kullarının önüne uçsuz bucaksız sererken ona erişmek için nasıl uğraşıp çabalanması gerektiğinin örneğini bize göstermektedir Allah Resülü. Kalplerdeki iman hakikatinin

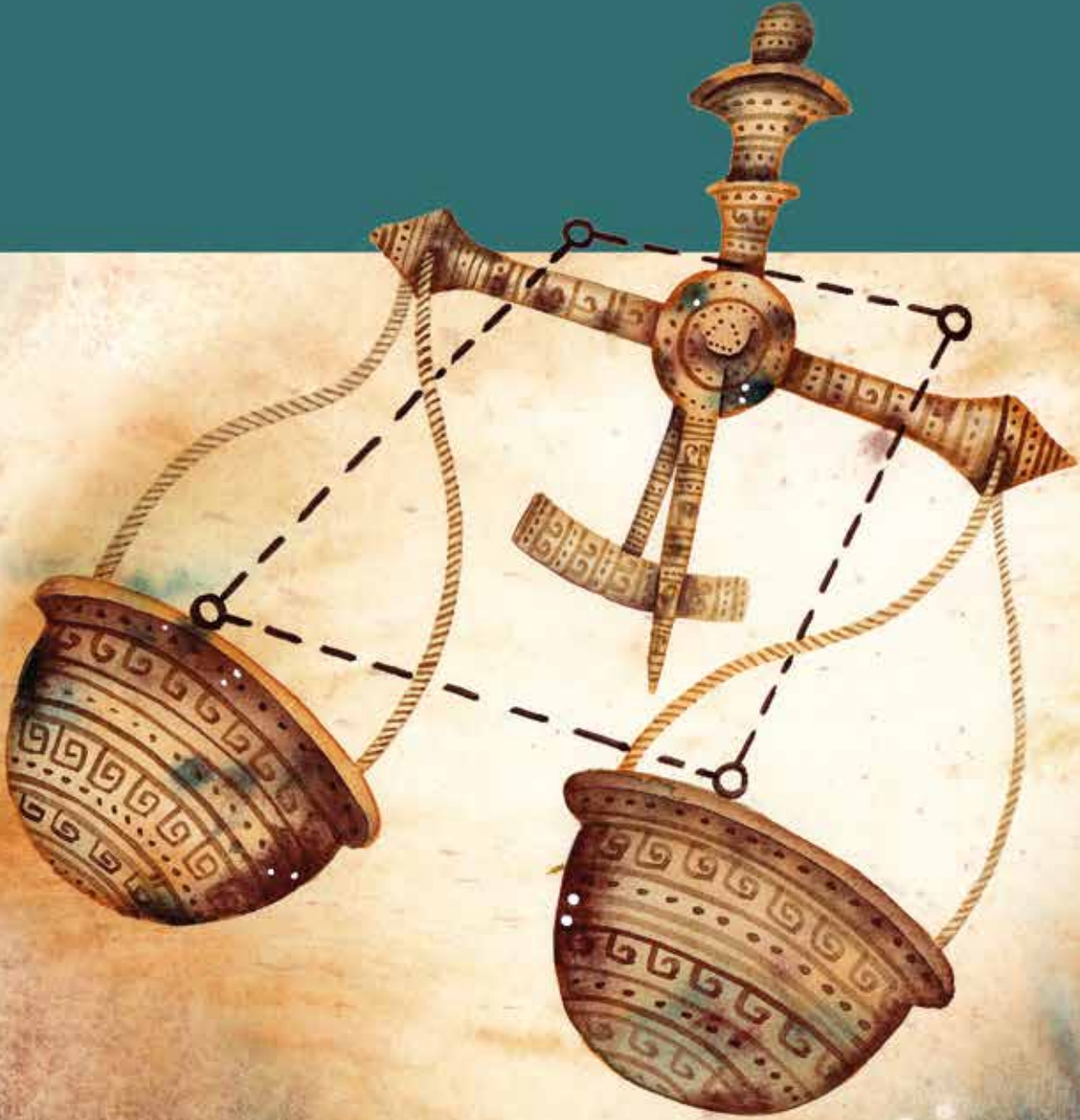
hayatın içine yansıtılması nebevi metottu ve biz ibadet ile imanı aynı çerçevenin içine koyarak bu metodu uygulayabilirdik.

Ramazanın bu son döneminde gündüzleri tutulan oruç, zihinlerin ve ruhların arınmasını sağlayacak ve geceleri o güne kadar yapılan yanlışların pişmanlığıyla yanan gönüllerin Rablerine yönelişiyle ilahi yardım tezahür edecektir. Rabbimizin "Ey iman edenler, sabırla ve namazla Allah'tan yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır." (Bakara, 2/153.) buyruğundaki gibi samimi bir kalple Yaradan'ın divanına duran, değişimin sancılarını çeken, hatayı, günahı geride bırakmaya hazır kullar tövbe kapısından içeri buyur edilirler.

Kadir Gecesi'nde dillerden dökülen duaların, niyazların özel bir yeri vardır Peygamber Efendimizin sünnetinde. Hz. Peygamber (s.a.s.) önemli gün ve geceler arasında bir tek Kadir Gecesi için yapılacak duayı öğretmiştir. Hz. Aişe Allah Resülü'ne "Kadir Gecesi'nde nasıl dua edeyim?" diye sormuş, Peygamber Efendimiz de "Allah'ım! Sen affedicisin, ikram sahibisin, affetmeyi seversin, beni de affet." (Tirmizi, Deavat, 84.) duasını öğretmiştir. Yaradan'dan niyazımız, kulluk mertebemizin yükseldiği bir ramazan ve Kadir Gecesi yaşamayı bizlere nasip etmesidir. ■

ADİL BİR HÜKÜMDAR VE PEYGAMBER HZ. DAVUT

Meryem DALĞIÇ
DİB Başkanlık Vaizi

Tarihin en çetin savaşlarından biri gerçekleşecekti. Az sayıdaki bir topluluk, kendisinden sayıca üstün ve güçlü bir orduyla karşı karşıya gelecekti. Talut, o zamanın mümin melikiydi. Onun komutasındaki İsrailoğulları, zalim hükümdar Calut'a karşı harekete geçmişti. Yol, oldukça uzundu. Askerler susuzdu. Yol üzerinde susuzluklarını giderecek bir nehir vardı. Lakin Talut, şehirden ayrılırken askerlerini şöyle uyardı: "Şüphesiz, Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka." (Bakara, 2/249.) Bu bir samimiyet ve sadakat sınavıydı. Allah'ın emrine tabi olmanın sınavıydı. Bu imtihanı ancak Allah'a gönülden bağlı olanlar kazanabilirdi. Nihayetinde Talut'a söz verenlerin çoğu, nehre gelince verdikleri sözü bozdu. Sudan kana kana içtiler. Bitkin bir şekilde yerlere serildiler. Savaşmaktan vazgeçtiler. Allah'ın emirlerine uymakta samimi olan çok az kişi ise sudan sadece bir avuç içti. Su, onlara canlılık ve cesaret verdi. Talut'a verdikleri sözü tutanlar, onunla beraber ırmağı geçti. Geride kalanlar da "Bugün bizim Calut'a ve askerlerine karşı savaşacak gücümüz yok, dediler." Oturup beklediler. "Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: Allah'ın izniyle büyük bir top-

luluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/249.) Böylece birbirlerine şevk ve cesaret verdiler. Azalan sayılarına rağmen bütün samimiyetleriyle Rablerine yönelerek şöyle dua ettiler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et." (Bakara, 2/250.)

İki ordu karşı karşıya geldi. Calut, kendisiyle teke tek vuruşacak bir asker istedi. Karşısına cesur, yiğit bir genç olan Davut (a.s.) çıktı. Herkes şaşırıldı. Çünkü Calut, güçlü, kuvvetli, iri yapılıydı. Harp sanatını çok iyi bilen bir komutandı. Üstelik savaş teçhizatı tamdı. Davut (a.s.) ise kısa boylu ve zayıftı. Elinde de sadece sapanı vardı. Calut, gücüne güvendi, onu küçümsedi. Davut (a.s.), onun tam alnına nişan aldı, besmeleyle sapanındaki taşı fırlattı. Taş, Calut'un başına isabet etti. Onu yere serip öldürdü. Davut (a.s.) bir taşla devirmişti Calut'u. (Taberi Tarih, II, 684-686.)

Bugün, Filistin'in çocukları unutmadı o taşın, sadece bir taş olmadığını. Bir sapanla zalime karşı haykırıyorlardı, direnişin başladığını.

Yüce Allah, sözlerinde sadık olan müminleri, zalimlere karşı yalnız bırakmadı. Allah'ın yardımıyla Calut'un ordusu bozguna uğradı. Davut'un (a.s.) Calut'u öldürmesinin akabinde "Allah, ona hükümler ve hikmet verdi. Ona dilediği şeyleri öğretti.

Eğer Allah'ın, insanların bir kısmı ile diğer kısmını engellemesi olmasaydı yeryüzünde düzen bozulurdu. Fakat Allah'ın âlemler için büyük lütufları vardı." (Bakara, 2/251.)

Her çağda zalimi durduracak sayıları az da olsa inananlar daima olacaktır. Allah kendisine gönülden bağlananlara Kur'an-ı Kerim'de şöyle vadediyor muydu? "Gevşeklik göstermeyin, üzülmeyin; eğer inanmışsanız şüphesiz en üstün olan sizsiniz." (Âl-i İmran, 3/139.) Yeter ki mümin, imanının gereğini yerine getirsin. Gelen sıkıntıları sabırla göğüsleyip üstesinden gelebilsin. Azim ve kararlılıkla sırat-ı müstakim üzere yaşantısına devam etsin. İşte

Her çağda zalimi durduracak sayıları az da olsa inananlar daima olacaktır. Yeter ki mümin, imanının gereğini yerine getirsin. Gelen sıkıntıları sabırla göğüsleyip üstesinden gelebilsin. Azim ve kararlılıkla sırat-ı müstakim üzere yaşantısına devam etsin. İşte o vakit Allah'ın yardımına ve rahmetine mazhar olacaktır.

o vakit Allah'ın yardımına ve rahmetine mazhar olacaktır.

Hz. Davut adil ve liyakatli bir yöneticiydi

Hz. Davut, İshak'ın (a.s.) soyundandı. Yaşadığı yer Filistin topraklarıydı. (İbn Sa'd, Tabakat, I, 54.) İbranicede "Davut", "en çok sevilen kişi", "göz bebeği" anlamına gelirdi. Onun ismi Kur'an-ı Kerim'de on altı defa zikredildi. İsrailoğullarına peygamber olarak gönderildi. (DİA, Davut, IX, 21, 22.) Kendisine dört büyük kitaptan biri olan Zebur indirildi. (Nisa, 4/163.)

Talut'un vefatından sonra Davut (a.s.) onun yerine geçti. İsrailoğullarının başına hükümdar oldu. O, hükümdarlık ve nübüvveti şahsında birleştiren ilk peygamberdi. (Kurtubi, Cami'ul ahkâm'ul Kur'an, IV, 249.) Hz. Davut, adaletli bir yöneticiydi. Yüce Allah, Davut'un (a.s.) hükümdarlığını güçlendirdi, ona "hikmet" ve "fasl-ı hitap" (hakkı batıldan ayırma yeteneği) verdi. (Sad, 38/20.) O, yönetimde, yargıda ve hükümet işlerinde adaletle hareket ederdi. Halkın şikâyetlerini bizzat dinler, çözüme kavuşturmak için titizlik gösterirdi.

Yargılama sırasında konuyu iyice kavrar, adalete uygun isabetli hükümler verirdi. (Kur'an Yolu, IV, 573-574.) Yüce Allah, Davut'u (a.s.) bu hususta imtihan etti. Kur'an-ı Kerim'de o hadiseden şöyle bahsedildi: "Davalara dair bilgi sana ulaştı mı? Bu adamlar mabedin duvarına tırmanıp Davut'un yanına gir-

mişlerdi. Davut onları görünce telaşlanmıştı. 'Korkma!' dediler, 'Birimizin diğerini haksızlık etmekle suçladığı iki davacıyız biz. Aramızda adil bir hüküm ver; doğruluktan sapma, bize de doğru yolu göster.'" (Sad, 38/21-22.) dediler. Onlardan biri şikâyetini şöyle arz etti: "Şu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen 'Onu da bana ver.' dedi ve bu tartışmada bana baskın çıktı." "Davut şöyle dedi: Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana karşı haksızlık etmiştir. Zaten aralarında ortaklık ilişkileri bulunanların çoğu birbirine haksızlık ederler; yalnız iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapmakta olanlar böyle değildir; ama onlar da o kadar az ki!" (Sad, 38/23-24.) O, böyle der demez irkildi. İki davacı da kaybolmuştu. Demek ki onlar insan şeklinde gelen iki melekti. Davut (a.s.), bunun bir sınav olduğunu hemen fark etti. Hatasından pişmanlık duyarak Allah'a yöneldi, af diledi. Cenab-ı Hak da onu bağışladı (Sad, 38/25.) ve şöyle ikaz etti: "Ey Davut! Biz seni yer yüzünde halife yaptık, onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz, Allah yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır." (Sad, 38/26.)

Davut (a.s.), iki davacıdan sadece birini dinleyerek aceleyle karar vermişti. Dolayısıyla yanlış hükmetmişti. Oysa bir meselede her iki taraf dinlenildiği takdirde olayın yönü değişebilirdi. Haklı zannedilen haksız olabilirdi. Haksız görülen de haklı çıkabilirdi. Adil bir hükümdar ve peygamber nezdinde bu kıssanın anlatılmasının hikmeti neydi? Öncelikle yöneticilere ve tüm kullara "Adil olun!" emiydi.

Adalet, her hak sahibine hakkını vermektir. Nefsî ve keyfî davranmaktan, zulmetmekten sakınmaktır. Bir meselede her iki tarafı da dinleyerek adaletle hüküm vermektir. Aksi takdirde tek taraflı dinlemek, dinlenilmeyen kişinin hakkını gasbetmektir. Şüphesiz böyle bir davranış da o kişinin vebalini üstlenmektir. Oysa insan, nefsinin kışkırtmasına aldanmadan, hesap gününü unutmadan, adaletle hükmetmelidir. Aksi takdirde hataya düşecek ve imtihanı kaybedecektir.

Kitab-ı Mukaddes'e göre de Davut (a.s.) hakikatli bir devlet başkanı, liyakatli bir yöneticiydi. O, Allah'tan aldığı görevi sadakatle yerine getirdi. İsrailoğullarını yerleşik medeniyete geçirdi, devletin idaresini sistemleştirdi. Askerî teşkilatı geliştirdi. Hükümlerini Fırat sahillerinden Kızıldeniz kıyılarına kadar genişletti. Kudüs'ü başkent yaptı. (DİA, Davut, IX, 22.) Mescid-i Aksa'nın yerini tespit etti, inşasını planladı. (DİA, Mescid-i Aksa, XXIX, 268.)

Davut (a.s.) kendi el emeğinin kazancını yerd

Davut (a.s.) demiri istediği şekilde biçimlendirirdi. Bu kendisine verilen bir mucizeydi. Allah, onun için demiri yumuşatmıştı. Ateş ve çekiç kullanmadan demiri kumaş gibi dokurdu. Çivi olmaksızın sağlam, gömlek gibi zırhlar yapardı. (Sebe, 34/10-11.) Kendisine zırh yapma sanatı öğretilmişti. (Enbiya, 21/80.) Kazancını da bu yolla temin ederdi. O, hükümdar olmasına rağmen devletin imkânlarıyla geçinmek istemedi. El emeğiyle hem ailesini geçindirirdi hem de fakir fukaraya tasadduk etti. (M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, 188.) O, “kendini elinin emeğinden başkasını yemezdi.” (Buhari, Büyü’, 15.)

Hz. Davut, Allah’a çok ibadet ederdi

Davut (a.s.) ibadete çok düşküdü. Onun bu hâlini Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle övmüştü: “Allah’ın en çok hoşnut olduğu oruç, Davut’un orucudur. O, yılın yarısını oruçlu geçirirdi. Bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı. Yüce Allah’ın en çok hoşnut olduğu namaz da Davut’un (a.s.) namazıdır. O, gecenin yarısını uyku ile geçirir, sonra kalkıp namaz kılardı. Gecenin kalanında yine uyurdu.” (Müslim, Sıyam, 190; Buhari, İstizan, 38.) Davut (a.s.) gece gündüz yaptığı ibadetlerle Rabbine yakın bir kuldu.

Kul ancak ibadetlerle Rabbine yakınlaşır. Namaz, oruç,

Kul ancak ibadetlerle Rabbine yakınlaşır. Namaz, oruç, hac, zekât gibi tüm ibadetler bu yakınlığa vesile kılınmıştır. İnsan, hangisine tutunsa Allah’a bir adım daha yaklaşır. Kul, Allah’a doğru yürüdüğünde Allah ona koşarak gelir.

hac, zekât gibi tüm ibadetler bu yakınlığa vesile kılınmıştır. İnsan, hangisine tutunsa Allah’a bir adım daha yaklaşır. Kul, Allah’a doğru yürüdüğünde Allah ona koşarak gelir. (Müslim, Zikir, 2.)

Dağlar ve kuşlar Davut (a.s.) ile beraber Allah’ı zikrederdi

Hz. Davut çok tövbe ederdi. (Sad, 38/24.) Gece gündüz her işinde daima Rabbine yönelirdi. Dağlar ve kuşlar onun emrindeydi. Sabah akşam onunla beraber Allah’ı zikrederlerdi. (Sebe, 34/10; Sad, 38/18-19.) Hiç kimseye verilmeyen ses ona verilmişti. Sesi çok gür, güzel ve tesirliydi. Zebur’u okuduğunda vahşi hayvanlar dahi mest olur, onu dinlerdi. (Taberi Tarih, II, 685.) Kuşlarla konuşur, onların dilini bilirdi. Bu, ona verilmiş bir ilimdi. Cenab-ı Hak onu, mümin kulların birçoğundan üstün kılmıştı. (Neml, 27/15.) Şüphesiz ki onun, Allah katında yüce bir makamı ve güzel bir geleceği vardı. (Sad, 38/24.) O, her işinde Allah’ın rızasını arayan ihlaslı bir kuldu. Emeli de niyazı da buydu.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Davut’un dualarından biri de şuydu: Allah’ım! Senden senin sevgini, seni sevenin sevgisini ve beni senin sevgine ulaştırman ameli isterim. Allah’ım! Senin sevgini, bana kendimden, ailemden ve serin sudan daha sevimli kıl.” (Tirmizi, Deavat, 72.) ■

RUHTA ÇOĞALAN SEVİNÇ RAMAZAN

| Fatma Nur UYSAL PINAR

*Ey oruç, diriltici rüzgâr, İslam baharı
Es insan ruhuna inip yüce ilham dađından
Kevser içir, ab-ı hayat boşalt kristal bardağından
Susamış ufuklara insan kalbinin ufuklarına
Sezai Karakoç*

Gök ile yerin birbirini kestiği noktaların ötesinde, görünmeyen ufuklardan buyur edilmiş bir misafirdir ramazan ayı. İnsanın ancak ruhunun ve kalbinin mutmain olacağı, yeri dolmaz, eği benzeri olmayan bir zaman dilimi. Kutlu bir ay. Zamanın gelip geçiciliği arasında tesirini yıl boyu hissettiren yakut misali bir ay. İnsanı tam kalbinden yakalayıp silkeleyen, varsa günahlarını savuran, yoksa sevabına sevap ağılayan ramazan ayı, yapacaklarımızla bizi ruhumuza yaklaştıracaktır. Ruhumuzda hesapsızca çoğalan iyilikler, güzellikler, sevaplar; içimizi dışımızdan, dışımızı içimizden daha temiz kılacaktır. Bu etki devam ettikçe gönlümüzü tarifsiz bir huzur kaplayacak, yaşamın asıl gayesi hâsil olacaktır. Varlığımıza adanmış onca soru karşılık bulacaktır. “Sonra oruç, vücudu ve vücudun özü olan kalbi diriltir. Duygu organları arınır. Göz parlar. Ku-

lak keskinleşir. Nefes borusu serbestleşir. İç vücut, dinlenir, dinlenir, sonra birden çalışır. Vücudun bu yeni düzeni, bir yandan dünyaya, bir yandan ruha yeni bir tarzda döndürerek insanı uyandırmaktadır. İnsan uyanmaktadır. Bazı pencereler kapanır, yeni pencereler açılır. Vücut, oruçla ruha doğru hızla itilmiştir.” (Sezai Karakoç, Samanyolunda Ziyafet, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2021, s. 76.)

Ebru: Kemuran İŞCAN

İradeli bir mesafenin diğer adı oruçtur. İnsanın kendini sınırlandırması, kelama uyarak herhangi bir yeme içme eyleminde bulunmaması, bütün bunları hesap edip karşılığını sadece Allah'tan umması, iradenin gücünü ortaya koyacaktır. Neticede bu ayı değerlendirmek

büyük bir fırsattır. Ve fırsatlar eşiğinden atlamak inanan insan için güzel sonuçlar doğuracaktır. Çocukken oruç tutmanın tadına varanlar bilirler, ramazanın gelişi bir muştudur. İçsel huzurunu anlatacak kelimeleri kısırdır insanın. Mesela keder, üzüntü binbir farklı sözcükle anlatılır ama

oruç ayının kalbimize nakşettiği mutluluğun tanımı, tasviri çok güçtür. Süslü benzetmeler ve ağıdalı kelimeler sığ kalır. Andır, yaşanılır. Sadece idrak ederek zamanın içinde akıp gider kişi. Ruhundaki tarifsiz sevincin ayak izlerini sürmek; o ize, o sevince teslim olmak ister sadece.

**Oruç, ayna gibidir.
Nefsimizi, hudutlarımızı,
zora düşüğümüz
anlarda ilk nereye
tutduğumuzu görürüz
onda. Hizaya gelir, enine
boyuna düşüncelerimizin
yansımasını seyrederiz.**

Otuz gün boyunca hâletiruhiyemiz bizi enginlerden enginlere dolaştırır. Nefis terbiyesinin ne olduğunu sıcak yaz günlerinde buz gibi suya dokunup da içemediğimiz zaman, yoğun geçen günün sonunda acıkıp da pişirdiğimiz yemekten bir lokma alamadığımız zaman idrak ederiz. Empati kurmaya meyilli oluveririz birden. Açın, susuzun hâlini anlar, yardım elini uzatırız garibanlara. İnsan oluruz aslında. Beraberce açılan oruçlar birlik duygusunu yaşatmak için birebirdir. Bütün ailenin aynı sofrada toplanması, küçük büyük herkesin hoşuna gider. Kalabalık sofralar kurulur, her zamankinden daha çok özenilir yemeklere, tatlılara, böreklerle. Çocukluğumda canımın istediği çikolataları iftara kadar bekletir, onların da benim gibi oruç tuttuğunu düşünürdüm. Benim adıma

iftara kadar tespih çektiklerini bir de. Çocuk sevinciyle teravih namazlarına gider, sonra namaz uzayınca uykuya yenilirdim. Bazen de arka tarafa geçer tespihlerle şekiller yapardım. Bizim dünyamızda gündüzüyle gecesiyile, iftariyle, sahuruyula bambaşkaydı ramazan. Değişen dünya düzeninde “Nerede o eski ramazanlar?” türküsü çağırmak kolaya kaçmak gibi geliyor bana. Çünkü hayatımız eskisi gibi değil ki ramazanlar öyle olsun. Komşuluk, yardımlaşma, vefa gibi duygular eprimişken ramazan, eskiden beri silkinme imkânı sunar bizlere. Yenilenme, canlanma, kendimizi sorgulama, eksikliklerimizin farkında olma adına bahşedilmiş bu ayda, kâr içinde kâr elde ederiz.

Mevsimsiz mevsimi içinde saklar ramazan ayı. Her mevsimin yamacında soluklanır, her mevsime şifasını bulaştırır, her mevsimden biraz barındırır. Seyyah gibi dolaşır insanları imtihanın inceliğiyle tanıştır. Tohum ekilir, niyet edilir, hedef belirlenir ve yavaş yavaş yeşillenir gönüllerde sabırla büyüyen başaklar. Anın kıymetlenişini bütün hücrelerimizde hissederek, bitişine yakın üzüldür ama bir sene sonra yine kavuşacağımızı düşünüp umutla dolarız. Zamanın altına, elmasa evrilmesi gibi bir durumun iliklerimize işlemesine kayıtsız kalamayız.

Kof ayrıntılarla örülü çevremizde benliğimizi dinlemenin en yüce yollarından biri ramazan ayının bilinçli bir şekilde idrak edilmesidir. Erişirken erişemediğimiz, yapabilirken uzak durduğumuz nice eylem billur sevap diye bizlere müjdeleniyorken aksi yönde hareket etmek kalbimizi cenderenin içine hapsedmek sayılır. Dinî övünçlerimiz en başında ramazan ayını ihya etmemiz ve bu ayın içeriğini doldurmamız gelir. Mecazın perdeleri aralanır ve kişi kendisi ile baş başa kalır. Bizi bize kazandıran bu kutlu ay, kendimiz olmamız için ve hatalardan arınıp keşkesiz bir yaşam için elzemdir.

Bizi yoğurup bizden yeniden bir biz çıkartan oruç, ruhun ufuklarına meyiletme gibi bir özelliğe sahiptir. Ruhi tepkiler, ramazan ayı boyunca yakamıza taktığımız gül gibi kokar durur. Biz bu kokudan anlarız ki doğru yoldayız. Bir sene boyunca üzerinde durmayıp altını çizmediğimiz her ayrıntıyla boğuşan, kölelikten kurtulan ruhumuz uhrevi bir sevdanın kapısını çalar, çalar. Ta ki kapı açılana dek. Sonuçta vadedilen güzelliklerin anahtarı İslam'ın beş şartından biri olan ramazan ayını oruçlu geçirmekte saklıdır.

Düşünsel ikiliklerin bile anlayışla karşılanabileceği şenlik ayında, kötü olayların sayısının azalması, bunun aksine yardımlaşmanın ve iyiliklerin artması dünyamızı daha yaşanılır kılar. Günümüzde

çoğu kavramın içi boşaltılsa bile dinî hassasiyetlerini başının üzerinde taşıyanların sayısı az değildir. Bu hassasiyetler bizi güzelleştirmekle kalmaz çevremize de sirayet eder. Hangi açıdan düşünürsek düşünelim, hangi penceren bakarsak bakalım, olayları nasıl yorumlarsak yorumlayalım geleneğimizde ve kültürümüzde ramazan ayına başlı başına bir saygı vardır. Oruçluya saygı vardır. Toplum olarak bizi diğerlerinden ayıran da belki bu saygının pırıltılarıdır.

Oruç, ayna gibidir. Nefsimizi, hudutlarımızı, zora düştüğümüz anlarda ilk nereye tutduğumuzu görürüz onda. Hizaya gelir, enine boyuna düşüncelerimizin yansımalarını seyrederiz. Çizgide sapmalar varsa yeniden tayin ederiz durmamız gereken yeri. Yakamızı paçamızı düzeltir, yola öyle devam ederiz. İki günü aynı olan ziyanda ise iki ramazanı da aynı geçiren külliyen ziyanda değil midir? Her gelen ramazan ayını, bir öncekinden farklı ve dolu dolu geçirmek için elimizden gelenin fazlasını yapmak boynumuzun borcudur. Aynaya muhtaçlığımız doğrultusunda yenilikler ve güzellikler eklemeliyiz oruç ibadetimize. Gündüzünde ayrı, gecesinde ayrı hedefler koyup ayın sonunda aynaya korkusuzca bakabilmeliyiz. Sonra bayram sevincini yaşamalı, bayramı bayram gibi geçirmeliyiz. “Bir Müslümanın eli öbür Müslümanın eline, onun eli de bir

başka Müslümanın eline, böylece bütün Müslüman eller birbirine kenetlenecek, horasanla kaynaşmışçasına kaynaşacaklar ve bütün Müslüman dünya, kopmaz, yıkılmaz, bir bina kuracak. Evlerden evlere barış taşınacak, muştı götürülecek, yüzleri Kur’an neşesi saracak. Her Müslüman, Kur’an’dan bir ayet gibi kalbini öbür Müslümanlara götürecektir. İşte bu eşsiz bayram yalnız bizimdir.” (Sezai Karakoç, Samanyolunda Ziyafet, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2021, s. 69.)

Suyun toprağa sessizce ve gizlice sızması gibi ramazan ayının huzuru da ruhumuzu biz farkında olmadan kuşatır. Sonra, çok sonra içimizde büyüyen fidanlar boyumuzu aşınca daha başka tohumlar da ekmeli bereketli toprağa. Boy aynasında kişinin çabasından gayrisine yer yoksa gayretten başka görünen olmazsa çabamıza çaba eklemeli, on bir ayın sultanını layıkıyla geçirmeliyiz. Yılda bir kez tutulduğumuz bu yağmurun ihtişamı, bizden sonra gelecek inanan gençleri de bulacak ve onları da bereketine dâhil edecektir. Bu ayda duygular da duyargalar da en hassas terazi gibi işlevini yapıp insanı baştan aşağı törpüleyecektir. Yüklerinden arınan kişi, olayları selamete hayra yoracak, yaşanılan her durumda içindeki huzurla bir bütün olacaktır. Ruhundaki çağlayanların sesini duyacak, çoğaldıkça çoğalacaktır ramazan sevinci. Bir varmış bir yokmuş, diyerek veda et-

tiğimiz bu coşkun ay, bereketini bütün yıl yüreklerimizde hissettirecek ve insan olduğumuzu aynadaki bize hatırlatacaktır. Hatırlatmaların en güzeli, insanın kendini kendine hatırlatmasıdır. Bunu bilen insan, önüne serilen bereket tarlasından dilediğince sevap devşirecek, tohumlarını bir başka bahara saklayacaktır. Ne mutlu baharın ve bereketin farkında olanlara. Ne mutlu ruhundaki sevincin adını ramazan koyanlara. ■

Suyun toprağa sessizce ve gizlice sızması gibi ramazan ayının huzuru da ruhumuzu biz farkında olmadan kuşatır. Sonra, çok sonra içimizde büyüyen fidanlar boyumuzu aşınca daha başka tohumlar da ekmeli bereketli toprağa. Boy aynasında kişinin çabasından gayrisine yer yoksa gayretten başka görünen olmazsa çabamıza çaba eklemeli, on bir ayın sultanını layıkıyla geçirmeliyiz.

Tarih boyunca muhtelif sebeplerden ötürü insanların evini barkını terk ederek göçmen durumuna düştüğü, başka ülkelere sığındığını biliyoruz. Zaman zaman göçmenleri hafife alan, onların insanlık onurunu rencide eden davranışlar sergilendiğine de üzülerək şahit oluyoruz. Bu merhametsizliğin sebebi ve çaresi nedir sizce?

Muallim Naci

Biraz insafı olanlar gözünde göçmenleri hafife almak, dine, insanlığa en fazla aykırı görünen şeylerdendir.

Belalara uğramış, vatanından ayrılmış, bin türlü zorluklar çekerek güven içinde olacağına inandığı payitahta düşmüş bir çaresizi hafife almak ve onunla eğlenmekten bilinmez ki ne lezzet alınır!

Kalbindeki onulmaz yaraların devamlı etkisiyle çehresi acının cismi kesilmiş olan bir garibin “Dili İstanbul şivesine uymuyor, başına koca sarık sarıyor, beldeki o sekiz arşın kuşak nedir?” diye bunların gülünecek şeyler sayılmasını hoş karşılayabilmek için hayli katı yürekli olmak gerek.

Bu insanlık dışı hareketi yapanlar düşünmezler mi ki felek kendilerini de öyle belalara uğratacak kadar acımasızdır.

Vatanından göç, öyle eğlence mevsiminde İstanbul’dan kalkıp da Çamlıca’daki köşke geçivermeye benzemez, insanın ciğerini sızlatır. Anasını ağlatır, ocağını darmadağın eder.

Göçmenlerin en muhtereminin kim olduğunu düşünen Müslümanın vicdanı şüphe yoktur ki “erbab-ı hicret”in kalplerinin kırılması gibi bir mürüvetsizliği hiçbir vakitte reva göremez.

Bu gibi şeylere kayıtsız bir nazarla baktıran “fesat ahlâk” dedikleri bulaşıcı hastalık olduğunu bilirim, fakat bu yaranın tedavi çarelerini bilecek kadar hekim değilim.

(Muallim Naci, Seçmeler, İstanbul: Morpa Yay., 2007, s.281, 282.)

Abdullah Harmancı

Bu merhametsizliğin sebebi, kanımızda kaynaşan kötülük cinidir. Bizim gibi olmayanların bize zarar vereceği düşüncesidir. Bizim gibi olmayanların bizim ahengimizi bozacağı düşüncesidir. Açıkçası Kur'an'ın "yurtlarından çıkarma" diye çok şiirsel bir biçimde ifade ettiği bu acı gerçeği, ancak yaşadığımız zaman hakikaten idrak edebiliriz.

Suriyelilere pek de insanca olmayan bir biçimde bakan arkadaşların yüzleri beni çok korkutur.

Onları, dünyanın herhangi bir şehrinde, bir parkta, her şeylerini yitirmişlerken görürerim ansızın.

İnsan anahtarını kaybetse iki hafta içi yanar.

Yurdunu kaybeden insanlar için bir dakika durup kalbimizin titremesine izin verelim.

Kendimizi bir Avrupa kentinde nereye gideceğimizi düşünürken hayal edelim.

Bendeniz Avrupa şehirlerini dolaşırken en çok şunu düşündüm. Birkaç gün sonra dönebileceğimiz bir şehrimiz var.

O sebeple burada hayattan kâm alarak ve saatlerimizin bile geçmesine üzülen hayata sürüyoruz.

Ama eğer bu caddelere mahkûm olsak ne yapardık?

Hâlbuki unuttuğumuz bir şey daha var: Anadolu göçmenlerle doludur. Kendi dindaş ve soydaşlarımızın da bir zamanlar "biz"e sığındıklarını ve şimdi "biz" olduklarını ne çabuk unuttuk?

Kaç dostumuzun gözlerinde; Kafkasların, Balkanların, güney ülkelerinin rüzgârları kaynaşmaz ki?

Bütün şifaların kaynağı kalbimizdedir.

Bütün şifaların kaynağı benimsemeye, özdeşleşmeye, kaynaşmaya, anlamaya, inanmaya, sevmeye.

Suriyeli çocuk İbrahim'in kendisiyle aynı yaşta ve aynı addaki Türk kardeşini trafik kazasından kurtardığı bir öykü yazmıştım. Hâlbuki Türk İbrahim'in babası, Suriyelilere verip verdiğini düşünüyordu. O bunu yaparken Suriyeli çocuk İbrahim, Türk kardeşini ölümden kurtarıyordu.

Yoksa bu da mı bir metafordu?

ALLAH NEDEN İMTİHAN EDİYOR?

Kafama takılan soru şu: Yüce Allah neden imtihan ediyor? O, her şeyi bildiğine göre bizi ve bizim yapıp etmelerimizi de biliyordur, bu takdirde imtihan etmesinin anlamı nedir?

İmtihan iki maksatla yapılır: Birincisinde bir kişinin gücünü, bilgisini ve görgüsünü görmek ve bilmek; ikicisinde ise kişinin yapıp etmelerini kendisinin görmesini sağlamak, yaptığı işlerin sonucunu göstermek ve değer biçmektir. Birinci anlamda imtihan, Allah için söz konusu olamaz, çünkü Yüce Allah gizli açık her şeyi bilendir, O'nun bu şekilde imtihan ettiğini düşünmek ilahlığına aykırıdır. Öyleyse Allah'ın kullarını imtihanı, onların yaptıklarının sonucunu kendilerine göstermek ve bu sonuca göre onların yapıp ettiklerinin değerini bildirmektir.

İyi de biz dünyadaki imtihanı görüyor ve sonucunu biliyoruz ama ahiretteki imtihanın sonucuna dair hiçbir bilgimiz yok.

İmtihan dünyada zaten. Ahirette imtihan yok, orada sadece imtihanın sonucunun gösterilmesi ve bildirilmesi söz konusu. İnsanlar sanki ahirette bir imtihan olacaktı gibi düşünüyorlar. Hâlbuki orası imtihan yeri değil dünyada yapılanların karşılığının alınacağı yerdir.

İyi de sorgu yapılacak. Sorgu bir imtihan değil midir?

Oradaki sorgu imtihan amaçlı değil kişinin hakikati kendi gözüyle görmesine ve aldığı karşılığı hak ettiğini itiraf etmesine yöneliktir. Aslında Yüce Allah (c.c.) onların yapıp ettiklerini, hatta niyet ve kasıtlarını dahi bilmektedir. Zaten yazıcı melekler insanların söz ve fiile dökülen bütün işlerini yazmışlar ve kitap hâlinde ellerine tutuşturmuşlardır. Buna amel defteri, yani kişinin hayat boyu yapıp ettiklerinin yazıldığı belgeler denilir. Çünkü Yüce Allah insanı akıllı ve iradeli bir varlık olarak yaratmıştır. Onun bu özelliğini ahirette de elinden almayacaktır. Yani insanoğlu bu iki gücünü orada da kullanmaya devam edecektir. Nitekim Kur'an'da haber verildiğine göre insanların orada farklı tepkileri olacaktır. Kimisi suçu inkâr edecek, kimisi bahane üretecek, kimisi başkasının üzerine atacak, kimisi de yeniden dünyaya döndürülmeyi ve iyi amel

yapıp tekrar gelmeyi isteyecektir.

Peki, bunlara nasıl bir muamele yapılacaktır?

İnkâra kalkışanların elleri, ayakları ve günah işleyen organları konuşturulacak, geçersiz bahane ileri sürenlerin özürleri asla kabul edilmeyecek, başkasını suçlayanların suçladıklarına söz hakkı verilecek, dünyaya tekrar dönmek isteyenlere ise "Dönse-niz yasaklanan şeyleri gene yaparsınız!" (Enam, 6/28.) denilecektir.

Suçlananlara söz hakkı verilecek ne demek?

İnsanlar birbirlerini suçlayacaklar ama hiç biri fayda sağlamayacaktır. Çünkü Allah herkese doğruyu ve yanlışı ayırt edecek akıl ve irade vermiş, ayrıca yol gösterici peygamberler göndermiş ve yol kılavuzu olsun diye kitaplar indirmiştir.

Durum böyleyse neden sorgu yapılıyor?

Sorgulamanın nedeni yukarıda dediğimiz gibi insanın bizzat kendisinin anlaması içindir. Çünkü insan kendisine yöneltilen suçlamayı kavramak ve mutmain olmak ister. Bundan dolayı her insan mahşer meydanında, hesap günü sorguya çekilecektir. Bu sorgu neticesinde cehennem girenler Allah'ı değil kendilerini ve sebep olanları suçlayacaklar, hatta önder kabul edip kendilerini yanıl-tan kişilerin daha fazla ceza alması için beddua edeceklerdir. Yani adalet tam gerçekleşecek ve herkes aldığı cezayı hak ettiğini bizzat kendisi kabul ve itiraf edecektir.

Demek ki imtihan adaletin gerçekleşmesi içindir.

Evet, Yüce Allah rahman, rahim ve gafur olduğu gibi aynı zamanda adil ve muntakimdir. Bunun anlamı, O, koruyan, esirgeyen ve bağışlayan olduğu gibi herkese hakkını tam olarak veren ve mazlumların ve mağdurların haklarını zalimlerden ve haksızlardan alan, suçlulara hak ettikleri cezayı tam olarak verendir. Bakıldığında ne dünyada iken suç işleyen aldığı cezadan ne de mağdur olan verilen cezadan memnundur. Bunun sebebi suçlunun işlediği kötülüğün tam olarak ortaya çıkartılmaması, mağdurları da uğradığı zararın ve kaybın tam olarak giderilememesidir. Söz gelimi dünyada mağdurların maddi zararları bir ölçüde giderilse bile korku, psikolojik gerilim, organ veya can kaybı gibi zararların giderilmesi pek mümkün olamamaktadır. Hesap gününde bu tür kayıplar telafi edilecek, hem suçlu kabullenecek hem de mağdur mutmain olacaktır.

Dünya imtihanında insanlar arasında bir ayrımcılık var mı? Örneğin zengin-fakir, sağlıklı-hasta, sağlam-engelli gibi farklıklar insanların kafasını karıştırılmaktadır.

Doğrudur. Bu farklılıklar var ve özellikle ikinci grupta olanlar kendilerine karşı bir haksızlık olduğunu düşünmektedirler. Hâlbuki Yüce Allah dünya hayatında adil bir sistem kurmuştur. Bunun anlamı herkese verilen imkân kadar sorumluluk yüklenme-

sidir. Zengin sorumluğuyla fakirin sorumluluğu aynı değildir. İslam'ın beş esastan zekât zengin olanlara, hac ise hem zengin hem de sağlıklı olanlara farz kılınmıştır. Öte yandan zengin ve sağlıklı kişinin şükrederek kazandığı sevabı, fakirler ve hastalar sabrederek kazanır. Zenginlik veya sıhhatli olmak avantaj gibi görülüyor olsa da her verilen imkânın aynı zamanda imtihana tabi olduğunu düşündüğümüzde hiç de öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Hatta mucize ve keramet bile imtihan aracıdır, o yüzden peygamberler hemen mucize talep etmezler ve Allah dostları üzerlerinde keramet zahir olmasını istemezler. Nitekim sofraya mucizesi isteyen havarilerine Hz. İsa'nın ilk tepkisi, "Allah'tan korkun!" şeklinde olmuştur. Yüce Allah, istenen mucizenin nasıl bir çetin imtihana tabi olduğunu, "Ben sofrayı size indireceğim fakat bundan sonra kim inkâr ederse hiç kimseye etmediğim azabı ona ederim." şeklinde açıklamıştır. Bazı tefsirciler, bu tehdit karşısında havarilerin sofraya isteklerinden vazgeçtiklerini bildirmektedir.

Öyleyse dünya hayatına önem vermek gerekir.

Tam de öyle. Bunu eskiler tarla ve harman benzetmesiyle anlatmışlardır. Çiftçi tarlada ne kadar çok ve bilinçli emek ortaya koyarsa harman yerinde o kadar bol ve kaliteli ürün alır. Yani tarladaki emeğin karşılığı harman yerinde ortaya çıkar. Dünya hayatı da tarla gibidir, kişi burada ne kadar gayret

gösterir, dürüstçe ve kaliteli işler yaparsa hesap günü başarılı olur ve iyiler tarafında yerini alır.

Anlaşılan bütün iş bizim aklımızı ve irademizi iyi kullanmamıza bağlı.

Öyledir. Yazıcı meleklerin yazdığı defterin kahramanı biziz. Melekler kendiliğinden bir şey yazmaz, bizim söylediklerimizi ve yaptıklarımızı yazar. İrademize asla müdahale de etmezler. Zaten Hz. Peygamber'in, "Ameller niyete göredir." (Buhari, Bedü'l-vahy, 1.) buyurduğu gibi sonucu belirleyen bizim niyetimizdir. Ancak Yüce Allah pozitif ayrımcılık yapacak, gerçekleştirilmeyen kötü niyetleri hesaba katmayacak, iyi niyetleri ise sevap hanesine yazacaktır.

Anlaşıyor ki fakirlik-zenginlik, sağlıklı-hasta olmak değil, yapılan iş önemlidir.

Tabii ki. Eğer insanlar dünya hayatında iyi şeyler yaparlarsa sonuçta Allah'ın rahmeti ve bağışlamasına erişirler ama kötü şeyler yaparlarsa Allah'ın hesaba çekmesine ve sonunda ceza takdir etmesine maruz kalırlar. Allah onların renklerine, ırklarına, bedenlerine, zengin-fakir, sağlıklı-hasta olmalarına asla bakmaz. Verdiği imkânları nasıl kullandıklarına, vermediğinde de nasıl sabrettiklerine bakar. Şükreden ve çevresini gözetten zenginler kazanacağı gibi sabreden fakir ve engelliler de aynı şekilde kazanacaklardır. Yani herkes imkânına ve durumuna göre imtihana tabi olacak ve sonuç alacaktır. ■

KUR'AN YOLUNDA BİR HAYAT

SEYYİD KUTUB

Koray ŞERBETÇİ

Mısır, Amr bin As zamanında Müslüman sancağının gölgesi altına giren eski Firavunların beldesiydi. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın tevhid, Hz. Yusuf'un erdem mücadelesinin anlatıldığı mekândı. İslam sancağı altında Müslüman dünyanın hem siyasi hem de entelektüel liderliğini uzun süre elinde tuttu. Bir dönem siyasi merkez olmaktan çıktıysa da ilim havzası olmaktan hiç çıkmadı. Fakat XIX. asırda İslam âlemi üzerine toplanan sömürgeciliğin kara bulutları her yerdeki gibi Mısır'ın da üzerine çöktü.

İşte sömürge idaresinin demir korsesinde bu Müslüman beldeyi soluksuz bıraktığı bir tarihte yani 1906 senesinde Asyut vilayetine bağlı Mûşâ köyünde bir çocuk doğdu. Adı Seyyid Kutub idi.

Seyyid Kutub'un Hindistan kökenli olan babası el-Hac Kutub b. İbrahim, bir âlim olmasa da sömürge yönetimine karşı vatansever hislerle dolu takvalı bir Müslümandı. İşin garibi Seyyid Kutub gençliğinde mütedeyyin bir portre çizmemekteydi. Batı tarzında eğitim veren bir okula gitmiş, hedefini de öğretmenlik olarak belirlemişti. Bu doğrultuda öğretmen okulu yani Daru'l-Ulum'da eğitim aldıktan sonra öğretmen olarak atanmıştı. Öğretmenlik yıllarında zamanını edebî eleştiri, kısa öykü ve roman yazımına adanmış; ka-

lem oynatmaya bu yıllarda başlamıştı. Fakat yaşamının genel çerçevesi doğrultusunda temaları dinî değildi.

Kutub'un köklere dönüş serencamı

1940 yılı geldiğinde Seyyid Kutub, öğretmenlikten farklı bir rota belirledi. Artık Eğitim Bakanlığındaki kültür denetim müdürlüğündeydi. Buradaki günlerinde kendisini geliştirerek ve kariyerindeki ivmeyi arttırarak ilköğretim müfettişliğine geçti. Ama tüm bu memuriyet zikzakları onun ruhu için yeterli olmuyordu. Zihni açıktı ve ülkesinin içinde bulunduğu hâli hem görüyor hem de bir şeylerin yanlış olduğunu derinden hissediyordu. Bu nedenle artık ilgisini çeken en önemli konu sosyal gelişmeler olmaya başladı. Babasının vatanseverlik düşüncesini takip ederek o dönemde Mısır'daki mevcut en eski siyasi parti ve dönemin büyük muhalefet gücü olan Vafd Partisi'ne katıldı. Bu hamleyi yaptığında çoktan bir edebiyat eleştirmeni olarak ünü oluşmuştu.

Fakat gün geçtikçe sosyal gelişmelerle ilgilenmesinden dolayı kalemi edebiyattan sosyal ve politik meselelere dönmüştü. Artık bu konuda makaleler yazmaya başlamıştı. Bitmek bilmeyen entelektüel merakı nedeniyle 1948'de Kuzey Colorado Üniversitesinde eğitim bilimlerinde yüksek lisans için devletten yol ve eğitim bursu

aldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Colorado eyaletinde üç yıl geçirdi. Bu yıllar onda âdeta bir fikir kırılması meydana getirdi. Şimdi Batı uygarlığının merkezindeki yaşamı çok daha iyi analiz edebiliyordu. Materyalizmin günlük hayattaki tahakkümünün insanları nasıl bir hayata sevk ettiği apaçık bir tablo olarak karşısındaydı.

Seyyid Kutub'un Hindistan kökenli olan babası el-Hac Kutub b. İbrahim, bir âlim olmasa da sömürge yönetimine karşı vatansever hislerle dolu takvalı bir Müslümandı.

Tam bu noktada kendisi de koyu renkli bir deriye sahip olduğundan ırkçılığa maruz kaldı. Dahası ABD medyasının Siyonist görüşü nasıl sahiplendiğini de gördü. İşte bu yıllarda Mısır'ın önde gelen dinî oluşumu İhvan'ın lideri Hasan el-Benna'nın öldürüldüğü haberini dönemin ABD medyasının sevinçle karşılaması kafasındaki soru işaretlerinin belirginleşmesini sağladı. Artık bu yabancı âleme karşı kökleri arayış yoluna çoktan girmişti bile. Tam bu noktada Kur'an-ı Kerim'in fikir ve maneviyat kubbesi altına girmekten başka çare olmadığını anladı.

Kutub'a göre Müslüman toplumu bunalım içindedir çünkü her şeyiyle İslam dışı karakterdedir. Bunun tek çaresi olarak da toplumun tüm hastalıklarına karşı İslam'ın hükümlerine bir şifalandırıcı olarak başvurulmasıdır.

Kur'an-ı Kerim'in fikir kubbesi

Seyyid Kutub, Kur'an-ı Kerim-i sosyal meselelerin çözümünde biricik kaynak olarak kabul ettikten sonra dikkatini İslam ve Kur'an araştırmalarına yoğunlaştırır. Bu yoğun çalışmalarının ardından El-Adale'l İctimaiyye fi'l İslam (İslam'da Sosyal Adalet) adlı eseri yayımlanır. Bu kitap Mısır entelektüel dünyasında bir sarsıntı meydana getirir. Birçok âlim ve Müslüman aktivist artık Seyyid Kutub'u fark etmiştir.

Kitabın ilgi çekmesinin temel sebebi İslam'ı sadece manevi bir kaynak olarak değil sosyal ve ekonomik bir sistem olarak ele almış olmasıdır. Seyyid Kutub'a göre Kur'an-ı Kerim'de yer alan adalet sistemi bir idealden öte tarihte uygulanmış bir gerçekliktir. Bunun en ideal örneği Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin dönemidir.

Bu fikirlerinde derinleştikçe Mısır'da etkin Vafd Partisi'nin ideolojisi ve etkinlikleri onu hayal kırıklığına uğratar. Bu doğrultuda Amerika'dan Mısır'a döndüğünde görevinden istifa eder. Fikirlerini karşıladığına inandığı için Mısır'da en önemli sivil dinî oluşum olan İhvan-ı Müslimin'e üye olur. Bu arada fikirlerini el-Dava dergisinde yazarak gündem güne olgunlaştırır ve sistemli hâle getirmeye uğraşır. İhvan-ı Müslimin geniş tabana sahiptir ancak politik bir oluşum değildir. Bu da oluşu-

mu kendilerine yakın gördüğü politik görüşlere destek vermeye iter. Bu sırada darbeyle monarşiyi devirip başa geçen başkan Abdünnasır'ın devri başlamıştır. İhvan-ı Müslimin Nasır'ı Batı yanlısı gördüğünden muhalefeti destekleme kararı alır.

İşte tam bu noktada oluşumun entelektüel yüzü olan Seyyid Kutub birdenbire kendini politik kasırganın içinde bulur. Seyyid Kutub artık İhvan-ı Müslimin'in fikir örgüsünü formülleştiren en önde gelen bir Müslüman entelektüeldir. Oluşumun lideri olmasa da beynidir artık. Dolayısıyla İhvan'ın kurucusu Hasan el-Benna'nın entelektüel varisi olarak kabul edilir. Fakat bu, mücadelesinin çok daha sert ve tehlikeli bir zemine kaydığı anlamına gelmektedir artık.

Seyyid Kutub için zor yıllar

1954 yılı geldiğinde devlet başkanı Abdünnasır'a suikast girişimi vuku bulur. Mısır'daki yeni rejim bu olayı İhvan-ı Müslimin'i tasfiye etmek için bir fırsat olarak görür. Bir dizi tutuklama, göstermelik yargılamalar ve idamlar başlar. Bu süreçte Seyyid Kutub da tutuklanır ve on altı yıl hapse mahkûm olur.

Seyyid Kutub, hapisane günlerini bir yazma fırsatına dönüştürür. Tutukluluk döneminde en iyi eserlerini kaleme alır. Fi Zilali'l-Kur'an adlı tefsiri, işte bu dönemin bir ürünüdür. Seyyid Kutub'un

bu tefsirini diğer tefsirlerden farklı kılan, ayrıntıları değil büyük temaları ele almasıdır. Kutub, tefsirini, önceki tefsirlere başvurmadan yazma yöntemini benimser.

Kutub'a göre Müslüman toplumu bunalım içindedir çünkü her şeyiyle İslam dışı karakterdedir. Bunun tek çaresi olarak da toplumun tüm hastalıklarına karşı İslam'ın hükümlerine bir şifalandırıcı olarak başvurulmasıdır. Peki, bu nasıl gerçekleşecektir? İşte Seyyid Kutub, bu modern cahiliyeye karşı öncü güç görevini üstlenecek ve topluma rehberlik edecek Müslüman fikir insanlarının olması gereğinden bahseder. Bu arada Kutub'a göre Müslüman bir devletin hangi yönetim biçimini alacağı çok önemli değildir. Kurulacak yapı Kur'an ve sünnet yoluyla belirlendikten sonra zaten her şey yerli yerinde olacaktır.

İdam sehvasına giden yol

Her ne kadar tutukluluğunu bir fikir olgunlaştırma sürecine dönüştürse de hapis hane şartları Seyyid Kutub'un sağlığı üzerinde ciddi bir olumsuz etki bırakır. Cezasının on yıllık kısmını çektikten sonra Irak Devlet Başkanı Abdüsselam Arif'in girişimiyle Mayıs 1964'te serbest bırakılır.

Fakat hapisten çıkan Kutub köşesine çekilmeye niyetli değildir. Müslümanlara rehberlik etme görevini sürdürür. Serbest kaldığı günlerde bir eser daha kaleme alır: Me'a-

lim fi't-Tarik (Yoldaki İşaretler). Eserin eksen fikri, İslam toplumundaki problemlerin cehaletten kaynaklandığıdır. Buradaki cehalet vurgusu insanların ilahi rehberlikten yoksun olduğu tıpkı Hz. Peygamber'den önceki cahiliyeye benzer bir duruma düşmesidir. Bu kitabında savunduğu görüşleri ve İhvan-ı Müslimin'i yeniden canlandırma faaliyetleri iddiası yine onun için zor günlere işaret eder. Çok geçmeden 9 Ağustos 1965'te tekrar tutuklanır. Bu kez yargılama süreci çok daha uzun ve çileli olur. Uzun

süren yargılama sonunda idam cezasına çarptırılır. Artık Mısır'daki rejimin zihni ve kalemi durmayan bu fikir adamına tahammülü yoktur. Alınan karar hayata geçirilir ve 29 Ağustos 1966'da asılarak idam edilir. Mısır rejimi ondan o kadar çekinmektedir ki cesedini bilinmeyen bir yere gömer.

İdamı bütün İslam dünyasında tepkiyle karşılanan Seyyid Kutub, eserleri pek çok dile tercüme edilen, fikirleri XX. yüzyılın ikinci yarısındaki İslami oluşumların pek çoğuna ilham veren bir düşünür olarak tarihteki yerini alır. ■

İNSAN HÂLİ

Dr. Aysun CUMHUR
Yalova Müftülüğü Kur'an Kursu
Öğreticisi

HASTA PSİKOLOJİSİ VE MANEVİ DANIŞMANLIK

Hasta, sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı bulunan kimse olarak tanımlanmaktadır. Hastalık, bireyin gündelik hayattaki rolleri ve bunlara bağlı olarak gelişen sorumluluklarını yeterince sürdürmesinde zorluklar oluşturur.

Sağlığıyla ilgili çeşitli zorluklar ve endişeler yaşayan bireylerin tıbbi ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik, sosyal, manevi ihtiyaçlarının iyi tespit edilmesi, onların bu konularda desteklenerek iyilik hâllerine katkı sağlayabilmenin ilk adımıdır.

Ülkemizde manevi danışmanlık hizmetlerinin en önemli uygulama alanlarından biri olan hastanelerde manevi danışmanlık uygulamaları, 7 Ocak 2015 tarihinde imzalanan protokol sonrası gelişen süreçle başlatılmıştır. O tarihten bu yana ülke geneline yayılarak devam eden uygulamanın muhataplarını hasta, hasta yakını ve hastane personeli grupları oluşturmaktadır.

Hasta psikolojisi söz konusu olduğunda aslında sadece hastalık süreciyle sınırlı olan bir süreçten bahsedilememektedir. Yine hasta psikolojisi denildiğinde sadece hastanın değil bu süreçte hastaya bakım verme sorumluluğu bulunan, hastanın fiziksel ve ruhsal sağlık durumuyla ilgili endişeler yüklenen, bu dönemde tedavi süreciyle ilgili kararlar alma gibi sorumlulukları olan, hastanın yanında olma sorumluluğuyla belirli ya da belirli olmayan bir süre hastayla birlikte sosyal hayattan uzak kalabilecek olma durumlarının oluşturduğu zorlukları yaşaması nedeniyle hasta yakınının da psikolojisi değerlendirilmelidir.

Hastanın hastalık öncesi yönelimleri, kişilik özellikleri, sahip olduğu bilişsel arka plan, hastalığın ortaya çıkış şekli, hayati risk içerip içermemesi, toplumun hastalığı değerlendir-

me biçimi, hastanın hastalığı karşılama şekli ve hastalığa yönelik geliştirdiği tepkileri şekillendirmektedir. Bir de yaşanmakta olan hastalığın oluşturduğu gerginlik, sinirlilik, tahammülsüzlük, nefes alma güçlüğü gibi çeşitli etkiler de hastanın psikolojik durumu üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin hastalık döneminde sergiledikleri psikolojik özellikleri bilmek ve anlamak, hastanın ilgi ve ihtiyaçlarının farkına varmayı sağlayarak ihtiyaçları doğrultusunda desteklenmesine imkân vermektedir.

Sağlığı bozulan birey pek çok açıdan hayatı sorgulamaya başladığı bir sürecin içinde duygusal bir gerginlik yaşamakta, hastalığa öncelikle duygusal tepkiler vermektedir. Hastalığın yaşandığı ilk süreçte öfke, kaygı, üzüntü, kişisel kontrol duygusunu kaybetme hissi, hayal kırıklığı, şaşkınlık sıklıkla karşılaşılan duygulardır. Birey bu duyguları ağlayarak, bağırarak ya da herhangi bir tepki vermeden apatik (duygusuz) gösterebilir. Duygusal tepkilere ek olarak birey, hastalık sürecinde zihinsel tepkiler de sergileyebilir. Hastalık süreci bireyin yaşamdaki rollerinin belirli bir süreyle ya da kalıcı olarak değiştiği ya da askıya alındığı; bilinmezlik, belirsizlik, çaresizlik ve değersizlik duygularının yoğunlaştığı bir dönemdir. Hasta, yaşadığı bu süreçte, yüklendiği hasta rolü sebebiyle hastalığın neden olduğu, neden başkasının değil de kendisinin hasta olduğuyla ilgili veya hayatın anlam ve amacını içeren başka sorgulamalar yaşamaktadır. Bu sorgulamalar neticesinde hasta, hastalığı bir ceza, haksızlığa uğrama, müstahak olma ya da hataların karşılığı gibi olumsuz kavramlar kullanarak ya da bireysel gelişimine katkı sağlayan, sürecin sonunda çeşitli kazanımlar elde etmesine imkân tanıyan bir mükâfat gibi olumlu kavramlar kullanarak anlamlandırır.

bilmektedir. Birey hastalık sürecinde hastalık sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen davranışsal tepkiler de göstermektedir. Yaşamakta olan hastalık döneminde destek arama, bu zorlayıcı süreç sonrası gelişim, yaşadığı durumda sağlığı ve hastalığı hakkında uzman olma, gizleme, izolasyon, yalnızlık, tedaviye uyumsuzluk, tedaviyi reddetme, bu süreçteki tedaviye uyumlu ya da uyumsuz davranışsal tepkiler olarak sıralanabilir.

Hasta ve yakınları, hastalık döneminde bu süreci neden yaşadıklarına, bu duruma sağlıklıyken yaptıkları ya da yapmadıkları çeşitli durumların sebep olabileceğine, bu hastalığın nasıl sonuçlar ortaya çıkaracağına dair türlü endişeler yaşayabilmektedirler. Süreç devam ederken de dönem dönem bu durumla mücadele etmeleri hususunda motivasyonun yenilenmesine ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu dönemde onlar, kendilerine destek olacak kişilerin onların manevi gereksinimlerini ve hassasiyetlerini anlayarak saygı göstermelerini isterler. Hastalık esnasında bireyin gündelik hayat seyri bozulmakta, birey birçok yönden kısıtlama yaşamaktadır. İbadetleri yerine getirmede kısıtlanma ya da engellenme yaşaması da bu durumlar arasındadır. Bireyin manevi inançlarının kabul edilmesi, saygı gösterilmesi ve desteklenmesi, iyi oluşuna doğrudan katkı sağlayabilir. Ayrıca birey hastalıkla bağlantılı olarak dinî konularda bilgilendirilme ihtiyacı duyabilmektedir. Bu süreçte manevi danışmanlar, öncelikle hastanın bu dinî bilgilendirmeye neden ihtiyaç duyduğunu anlamaya çalışmalı, hastanın fizyolojik ve psikolojik sağlığını da göz önünde bulundurarak samimi ve kolaylaştırıcı bir üslupla doğru bilgiyi edinmesine destek olmalıdır. Hastalık sürecinde çeşitli endişe ve üzüntüler yaşayan hasta ve yakınlarının manevi konulara dikkati çekilerek bu duygu ve düşüncelerden uzaklaşmalarına katkı sağlanabilir. Ayrıca duanın başta geldiği, Kur'an okuma ve tesbihlerin içerisinde yer aldığı dinî/manevi uygulamalardan destek alınabilir.

Hasta yakınlarının da desteklenmesi hastanın iyileşme sürecinin hızlanmasına katkı sağlar. Hasta yakınlarının uyku, yemek yeme

gibi fizyolojik ihtiyaçlarına ek olarak çeşitli psiko-sosyal ihtiyaçları da vardır. Hastane dışında bir sosyal yaşama katılma, arkadaşlarıyla bir araya gelme, yakınlarıyla birlikte vakit geçirme, yürüyüş, kitap okuma gibi çeşitli faaliyetlerde bulunma bu ihtiyaçlardandır. Hastaya destek olma sorumluluğunu üstlenen hasta yakınlarına bu ihtiyaçların aslında son derece tabii olduğu ve giderilmesi gereği anlatılarak imkânlar ölçüsünde bu ihtiyaçları gidermeleri için teşvik edilmeleri faydalı olabilir. Hasta yakınlarının fiziksel ve psikolojik açıdan iyi oluşları aynı zamanda hasta olan yakınlarına destek olmalarını da kolaylaştırabilir.

Tedavi sürecinde hasta ve yakınlarının karşılıklı olarak birbirlerinin duygularını anlamalarına ihtiyaç duyacakları çeşitli zamanlar olabilir. Hasta yakınlarının hastanın fiziksel gereksinimlerine ek olarak psikolojik, sosyal ve manevi ihtiyaçları ile ilgili bilgilendirilmesi hastanın daha iyi anlaşılmasına, hasta yakınlarının da süreci daha iyi yönetmesine imkân tanıyabilir. Bu dönemde hasta yakınları soğukkanlı, hoşgörülü, sabırlı ve şefkatli olma konularında motive edilmelidir. Hastanın sağlık durumunun iyiye gitmediği durumlarda ya da yaşamsal risk durumlarında hasta yakınlarının olası kayıp durumlarına hazırlanmaları, bu durumu karşılamaları ve kabullenmelerine yardımcı olabilir.

BİR ALTIN HAFIZ'A AĞLARKEN...

Doç. Dr. Ahmed ÜRKMEZ

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

*İki defa geldim Manisa'ya.
İlki Abdullah'a kavuştuğuma sevinmekle geçti;
ikincisi ise Abdullah'a ağlamakla.*

Pırıl pırıl bir çocuktuk. Konuşurken gözlerinin içi güler, yürürken koşarcasına heyecanla sekerdi. Bir tutam akı vardı saçlarının üzerinde. “Benim ümmetimin abdestte yıkılan yerleri kıyamet günü atların perçemleri gibi ak olacak.” (Müsned, 13/373-374 (7993); Müslim, Tahare, 39 (584.) buyuran Sevgili Peygamberimizi (s.a.s.) henüz bu hayatta doğrularcasına.

Seksenli yılların Konya’sında birlikte bisiklet sürmüş, doksanların başında Ketenci Hoca’nın sınıfında önlü arkalı hafızlık yapmıştık. Fazlasıyla çalışkandı ve olağanüstü bir performans ortaya koymuştu. Hafızlık işleminin sağlamlığı söz konusuysa süreye asla odaklanılmayan gerçekçi bir atmosferde, sağlamlık-süre dengesini farklı bir boyuta taşımıştı. Okulunu sadece bir yıl dondurarak Ketenci standartlarında hafızlık tamamlamak herkese nasip olmazdı.

Abdullah için önemli bir istisna imkânı oluşturmuştu Merhum İsmail hocamız. Son dönemde üç veya dört ham sayfa almasına müsaade etmişti. Tıpkı bana, son yedi ayda her gün iki cüz yerine sadece on sayfa tekrar okuyup kalan zamanımda ortaokulu dışarıdan bitirme sınavlarına hazırlanma izni verdiği gibi. Çok çalışmış, aşırı yorulmuş ama bir kalemde tam üç yıl kazanmıştım. Sabah ilk öğrenci olarak on sayfayı hocama aşır gibi okur, ardından öğleye kadar masasının kenarında kalfalık yapar, sonra da

müsaade isteyip ayrılırdım. İlk sayfalarını dinlemekle yetinip devamını bana tevdi edecek kadar hocanın güvenini kazanan nadir öğrencilerdendi Abdullah. Ezberini sapasağlam yapar, vaktinde gelip okurdu. Yöntemler üzerine konuşurduk baş başa kaldığımızda. Hafızlıkta gönüllülüğün ve adanmışlığın o yaşta dahi gayet tipik bir örneğiydi.

Aslında iç içe geçmiş bir hikâyeydi bizim hikâyemiz. Ailelerimiz iyi tanıştırdı. Babam elektrik-elektronik, babası ise inşaat mühendisliğinde öğretim üyesiydi. Yaşça iki yıl öndeydim ve hafızlık çalışmamın nasıl gelişeceği, akademik başarıyı mı hangi yönde etkileyeceği sosyal çevremizde yakından takip ediliyordu. Doktor-mühendis kesiminde ablamın imam hatip okuluna giden ilk evlatlardan olmasına benzer bir durumdu hafızlıkta yaşadığım psikoloji. Zordu ve bir o kadar da zevkliydi.

“Ahmed Abi’nin izinden gitmek” konusunda Abdullah Tekin tek örnek sayılmazdı. Son derece değerli kariyerlere sahip ve aslında hayatın akışı içerisinde model aldıkları biçareyi çoktan aşmış harika bir akran grubuyla birlikte ilerliyordu. 2022 yılı itibarıyla çocuk ruh sağlığı profesörü olan Ömer Faruk Akça, fıkıh doktoru Huzeyfe Çeker, Diyanet İşleri Başkanlığı bürokrati Cafer Tayyar Doymaz, Konya’nın saygın iş adamlarından Ömer Karakaş ve niceleri, otuz yıl önce Abdullah’la yakın veya eş za-

manlı olarak aynı hafızlık sınavındalardı.

...

Yıllar sonra Denizli’de göreve başlayıp tarihçilerin bir kongresi için Manisa’ya yolum düştüğünde onunla yeniden görüşmek istemiştim. Cuma namazı öncesi bulduğum iki saatlik boşlukta, Manisa’nın kalbindeki bürosunda, araya giren belki yirmi yılın ardından buluşmuştuk. O bilinen masumiyetinden hiçbir şey kaybetmediğini görmüştüm.

”

Kırk yaşında musalla taşında “hayırsever iş adamı” olarak yâd edilmeyi hak eden Tekin, “ticaretin ve alışverişin kendisini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymadığı” gerçek kişiliklerin son örneklerinden olmalıydı.

Hâlâ bürosunun duvarında asılı duran hafızlık diplomasındaki fotoğrafı gibi saf ve temizdi. Aradan geçen yıllar beni ilahiyatçı bir akademisyen, onu ise hayırsever bir mühendis ve iş adamı yapmıştı.

Niyetim yarım saat hâlini hatırını sorup kaçmaktı. “Kabul etmem Ahmed Abi; sana şehri gezdireceğim.” deyip ısrar etmişti Abdullah. Beni arabasına bindirip önce yemeğe, ardından şehrin tarihî eserlerini tanımaya götürmüştü. Muradiye’de birlikte kılmaştık cuma namazını.

Her bir ecdat yadigârının bahçesine adım attığımızda o adreste neler yaptığından bahsediyordu şevkle: “Burada bir ramazan hatimli teravih kıldırırım Ahmed Abi. Şurada da iki sene kıldırırım. Ramazana bir ay kala il müftülüğüne dilekçe veriyorum. Uygun olan bir camide kıldırarak istediğimi belirtiyorum. Sonra da büroyu bir aylığına kapatıp hem hafızlığımı tekrar ediyor hem de hatimli teravihimi ifa ediyorum.”

Manisa’da yeni yapılan cami inşaatlarına dair projelerini anlatıyordu. Bir ilim ehlinin yamaçtaki kabrine çıkmıştık yürüyerek; orayı ve civarındaki mescidi nasıl restore edeceklerini yerinde izah etmişti. Şehrin zamanında kötü bir kentleşmeye maruz kaldığından dağın şehirden, şehrin de dağdan görünmesine imkân vermeyecek bir tablonun ortaya çıktığından yakınmıştı.

“Üzülme Abdullah!” demiştim. “Bakarsın genç bir inşaat mühendisi büyükşehir belediye başkanlığına aday olur ve gelip bu çarpık yapılaşmayı düzeltiverir!” Çok hoşuna gitmişti temennim. Her zamanki mütevazı hâliyle başını önüne eğmişti. Bir güzel “estağfurullah” dökülmüştü dilinden.

Şehrin içinde kalan bir kültür merkezinin önünden geçerken binayı gösterip söylediklerini de asla unutamayacaktım: “Geçen yıl burada hadis yarışması ödül töreni yapıldı Ahmed Abi. Benim kızım birinci oldu. Konuşmacı olarak Konya’dan Orhan Hoca’yı (Çeker) davet etmişlerdi. Hediyesini onun elinden aldı.”

...

19 Şubat 2022 Cumartesi günü öğle ezanına yarım saat kala cenaze namazının kılınacağı Hatuniye Camii’nin avlusunda buldum o değerli evladını. Başkanlık yayınlarından henüz çıkmamış olan ve ömrümün bir bölümünü verdiğim Müsned muhtasarı Mültekâ’yı emanet ettim ona. Başsağlığı diledim; kendisine, sabır timsali babaannesine, derviş ruhlı dedesine, kıymetli amcasına ve diğer sevenlerine.

Avlunun köşesindeki bankta gözyaşı dökerken her şey bir film şeridi gibi geçiyordu gözlerimin önünden. Kulağıma gelen “De ki: O, Rahman. Biz iman ettik O’na. Ve biz O’na güvendik.” (Mülk, 67/29.) ayetleri apayrı bir anlam ifade ediyordu sızlayan

gönlümdede. Allah’ın kelamının güzelliğini duymaktan ve manasını düşünmekten öte hangi anlam olabilirdi ki? Kelamullah’ı, arkasından okunduğu –yazmak da söylemek de ne kadar zor!- mevta ile diz dize ezberlemek miydi acaba beni bu kadar sarsan?

Yıllar önce Kayseri-Konya yolunda yanan otobüste ilim yolunda can veren hafızlık arkadaşım Hilmi (Küçükalim) geldi aklıma. En son onun vefatında yaşamıştım ölümle böylesine amansızca bir yüzleşmeyi. Ve o günden itibaren Kıyamet suresini her okuyuşumda kara gözlü, kırmızı yanaklı kardeşimin güçlü sesi çınlamıştı hafızamda. İki cüz arkamdan geliyordu ve sayfayı yan rahlede ezberledikten sonra ilk defa bana dinletmişti: “Hayır! Sığınacak bir yer yoktur! O gün varıp durulacak yer sadece Rabbinin huzurudur.” (Kıyamet, 75/11-12.) Ayetlerin son kelimeleri olan “vezar” ile “müstekarr” arasındaki şedde ve kıraat farkını hatırlatmıştım. “Aman dikkatli ol, hoca çok önemser!” demiştim. “İyi ki söyledin; nasıl kaçmış gözümden!” deyip teşekkür etmişti Hilmi. Ve ne ilginç bir manevi uyum vardı, o gün okuduğuyla hayatının son gününde bize ilan ettiğinin arasında!

...

Akşamüzeri Denizli’ye aracım ile tek başıma dönerken Turgutlu’nun az ötesinde karşıma çıkan iki güvercini de kaydedeyim buraya. Aniden geldikleri tarafa dönmeye kalkışlarını, birisi bunu

başarıken diğerinin ön camıma çarpışını. Hayat dolu dupduru bir canın, gözümün önünde tüyleri göğe savrulurak birdenbire yitip gidişini...

Belki Abdullah'ı ona, kendimi de şimdilik hayata devam eden ikinciye benzetmeyi düşünebilirdim; eğer ölümün mümin için dünya hayatının sıkıntı ve acılarından kurtulup Allah'ın rahmetine kavuşmak demek olduğunu müjdeleyen bir peygamberim olmasaydı. Ahir zamanın fitne ve fesadıyla bir köşeden diğerine savrulan insanlığın, doğru olanın yapılmasını ve yanlıştan vazgeçilmesini talep etme imtihanını kaybetmek üzere olan dindarların arasından, kelamının altın değerinde bir hafızını çekip kurtarmıştı belki de Rabbi.

Kırk yaşında musalla taşında "hayırsever iş adamı" olarak yâd edilmeyi hak eden Tekin, "ticaretin ve alışverişin kendisini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymadığı" (Nur, 24/37-38.) gerçek kişiliklerin son örneklerinden olmalıydı. Tam da bu yüzden, yaptıklarının en güzellerinin karşılığını Allah'tan fazlasıyla almasını bekleyebilirdik. Kur'an'ı düzgün okuyarak "şerefli, masum, vahiy elçisi meleklerle birlikte" olanların (Müsned, 40/256-258 [24211]; Buhari, Tefsir, [Abese] 1 [4937]; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn ve Kasruhâ, 244 [1862].) zümresinde haşrolmasını en samimi duygularımızla umduğumuz gibi. Ve tıpkı Ahmed b. Hanbel'in hocası İmam Şafi'den, onun da hocası İmam Malik'ten

İbn Şihab ez-Zührî kanalıyla naklettiği o muhteşem nebevi beyanda buyrulduğu gibi "Aslında müminin ruhu, cennetin ağaçlarına konmuş bir kuştur. Sonunda, sahibi tekrar diriltildiği gün Allah onu cesedine döndürür." (Muvatta, Cenâiz, 16 [572]; Nesai, Cenâiz, 117 [2075].)

Nahif bedenini Spil Dağı'nın eteklerindeki Kırtıl Mezarlığı'nda toprağa verdik, hayâ ve iffet timsali kardeşimin. Kur'an'ın nuru ile aydınlanmış ruhunu yapayalnız bırakmamasını hayru'l-vârisinden niyaz eylemek de elimizden gelen son şeydi.

"Bağışla ya Rabbi! Rahmet eyle. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!" (Müminun, 23/118.) ■

CAMİLERİN TACI AMR B. AS CAMİİ

Büşra Nur GÜLER

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

Mısır'ın fethi

Roma İmparatorluğu'nun tahıl ambarı, ipek yolu üzerindeki İskenderiye Limanı sebebiyle Bizans'ın İstanbul'dan sonraki ikinci önemli bölgesi, siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olarak Mısır, binlerce yıllık medeniyeti, verimli toprakları, kaynakları ve stratejik mevki ile daimî bir cazibe merkezi olmuştur. Geleneklerine bağlı Mısır halkı yüzyıllar boyunca Pers, Yunan ve Romalı yöneticilerinin etnik ayrımlarına maruz kalmış, II. yüzyıldan itibaren bölgeye nüfuz eden Hristiyanlık, monofizit inancı benimseyen yerli halk Kiptiler ile Ortodoks inancı benimseyen idareci Rumlar arasında gerilim ve mücadeleleri beraberinde getirmiştir. Bizans kralı Herakleios'un baskıcı dinî siyasetinin halkı siyasi bağımsızlık mücadelesine zorladığı bu süreç (Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 54-55.) Mısır'ın fethini kolaylaştıran en önemli etkenlerden birini oluşturmuştur. Hz. Ebu Bekir döneminde başlayan ve Mısır ile Bizans arasındaki kara bağlantısını koparan Ürdün ve Filistin fetihlerinin Hz. Ömer döneminde tamamlanmasının ardından, ticari ilişkileri sebebiyle bölgeyi ve stratejik önemini bilen cephe komutanı Amr b. As, Hz. Ömer'e fetihler esnasında kaçan Bizans askerlerinin Mısır'a sığındığı ve eğer bu topraklar fethedilmezse Bizans'ın Müslümanlar için yeni bir tehdit oluşturacağı bilgisini iletmiş, halifeyi fethin bir zaruret olduğuna ikna etmiştir. Zübeyr b. Av-

vâm komutasındaki takviye birliğinin de desteğiyle üç yıl içerisinde Mısır'ın fethini tamamlayan Amr b. As, Mısır fatihi unvanını alarak bölge valisi tayin edilmiştir. (Cengiz Tomar, Mısır, DİA, XXIX, 559.)

Kıtanın ilk İslam şehri: Fustat

Merkezden uzakta yürütülen fetih hareketlerinin manevraya hazır daimî orduyu gerektirmesi, orduda cihat ruhunun devamı ve güçlendirilmesi zarureti bu bölgelerde ordugâh karakterli şehirlerin kurulmasını beraberinde getirmiş, Irak fetihlerini takiben kurulan Basra (H. 16) ve Kûfe'yi (H. 17), Nil deltasının kuzeydoğusunda Mısır'ın fethini takiben kurulan, Amr b. As'ın kuşatma sırasında kullandığı çadırlardan ismini alan (Makrizî, el-Hıtat, II, s. 86.) Fustat (Kahire) izlemiştir (H. 21). Hz. Peygamber (s.a.s.), hicretten sonra Medine'yi nasıl yeniden tanzim ettiyse bu topraklarda da İslam'ın toplumsal hayatı inşası, birliğe, kardeşliğe ve dayanışmaya dayalı şehir tanzimiyle başlamıştır: Medine-i Münevvere'yi şehir kılan bütün unsurlar bu yeni bölgelerin fatihleri için artık bir rehber niteliğindedir. İslam şehrinin çekirdeğini teşkil eden mabet, ordugâh şehrinin de çekirdeğidir. Kuruluş aşamasında orduda yer alan yaklaşık on beş bin asker ve iskân siyasetinin bir parçası olarak bölgeye göç eden asker ailelerinin yaşadığı bu şehir zaman içerisinde sivil bir şehre dönüşmüş, Fustat'ın bugün hâlâ etkin kimli-

ğini ise banisinin adıyla anılan, Afrika'nın ve Mısır'ın ilk camii olarak Amr b. As Camii belirlemiştir.

Şehrin kimliği: Amr b. As Camii

İslam mimarisinin ilk örneklerinden biri olan cami, aralarında Zübeyr b. Avvam, Ebu Zer el-Gıfari, Ebu Eyyub el-Ensari, Ubâde b. Sâmî, Ukbe b. Âmir, Mikdâd b. Esved ve Mesleme b. Muhalled'in de bulunduğu seksen kadar sahâbi (Makrizî, el-Hıtat, II, s. 84-85.) ve askerler tarafından şehrin merkezi olarak bir dönümü dahi bulmayan

Hz. Peygamber (s.a.s.), hicretten sonra Medine'yi nasıl yeniden tanzim ettiyse bu topraklarda da İslam'ın toplumsal hayatı inşası, birliğe, kardeşliğe ve dayanışmaya dayalı şehir tanzimiyle başlamıştır.

bir arsa üzerinde, hurma tomrukları üzerine kerpiçten inşa edilmiştir. Manevi değerinin aksine oldukça mütevazı bir forma sahiptir. Bölge topografyasına uyumlu olarak sahnalarının kible duvarına dik uzandığı caminin bu planıyla yalnızca bir ibadet mahalli değil idari, askerî ve sosyal hizmetlerin de yürütüldüğü bir yapı olarak tasarlandığı görülmektedir. Nitekim cami, doğusuna inşa edilen vali Amr b. As'ın eviyle dârü'l-imâreyi, Hz. Ömer'in Osman b. Kays'ı kadı olarak atadığı mahkemeyi, Müslümanların maaşlarının dağıtıldığı dîvânü'l-harâcı bünyesinde barındırmaktadır. (es-Seyyid Taha Ebu Sedîre, el-Hareketü'l-ilmiyye fî Câmi-i Amr ibni'l-As, s. 24-30.) Amr b. As'ın, cami civarındaki bir araziye Hz. Ömer'e (r.a.) tahsis ettiği haberini alan halife, arazinin pazar yeri olarak kamulaştırılmasını istemiştir ki (İbn Abdülhakem, Fütûhu Mısır, s. 93.) bu yönüyle cami, pazarın da himayedârî, şehrin sosyal hayatının can damarıdır.

Camilerin taci

Amr b. As Camii, İslam topraklarında sonradan yaygınlaşacak bazı uygulamaların da ilk mekânı olmuştur. Söz gelimi, minare ilk olarak Emevîlerin Mısır ve İfrîkiyye Valisi Mesleme b. Muhalled tarafından Amr b. As Camii'nin dört köşesine eklenmiş, dinî mimarinin bir unsuru olarak İslam coğrafyasının muhtelif bölgelerinde de görülmeye başlanmıştır. Müezzinlerinin

sabah ve yatsı namazlarından önce, cuma ve bayram gecelerinde minareden tesbihatta bulunmaları ve cuma namazından önce sala okumaları ilk olarak yine Mesleme döneminde Amr b. As Camii'nde uygulanmıştır. (Makrizî, el-Hıtat, IV, s. 51.) Mescid-i Nebi'den sonra ilk minber Amr b. As tarafından bu camiye konulmuşsa da haberi alan Hz. Ömer'in Amr b. As'a gönderdiği, Müslümanların önünde ayakta durarak hitap etmesini içeren mektubuyla bu minber kaldırılmıştır. (Makrizî, el-Hıtat, IV, s. 8.) Caminin yıkılıp mihrap yerleştirilerek tekrar inşa edildiği Kurre b. Şerîk döneminde minberin yenilediği (Makrizî, el-Hıtat, IV, s. 9.) rivayetlerine bakılırsa Hz. Ömer'den sonra minber yeniden yerleştirilmiş olmalıdır. Tarihi boyunca geçirdiği tahriplerle, deprem ve yangınlarla zarar görsede Emevî, Abbasi, Eyyubi, Fatîmi, Memlûk ve Osmanlı himayesinde her seferinde yeniden inşa edilmiş, genişletme ve restorasyon faaliyetleri bu seçkin eseri bugüne taşıyabilmiştir.

Cami, ekseriyetle aralarında üslup ve ölçü birliği olmayan devşirme malzemelerin oluşturduğu sütunlarla ayrılan haremî, revakları, ortasında kubbeli bir şadırvanın bulunduğu iç avlusu, sivri kemerleri, kare kaideli minareleriyle restorasyon ve genişletme faaliyetlerinin gerçekleştiği dönemlere ait farklı tasarım, mimari ve tezyinî unsurları bünyesinde barındırmaktadır. (Semavi Eyice, Amr b. As Camii, DİA, III, 81-82.)

Şehrin ilk sakinleri olan ashabın, Hz. Peygamber'den bizzat öğrendiklerini aktardıkları bu cami, İslam'a davet ve irşat merkezi olma özelliğini yüzyıllar boyunca korumuştur. Orduya bizzat Hz. Peygamber'den (s.a.s.) işittiği hadisleri yazdığı es-Sahîfetü's-sâdika'sı ile katılan Abdullah b. Amr camide vefatına kadar hadis dersleri vermiştir. Hadis rivayetinin yanı sıra Maliki, Şafi ve Hanefi fıkhının okutulduğu ders halkalarıyla fıkıh, dil/nahiv, siyer/tarih ve kıraat eğitiminde önemli bir merkez hâline gelmiş bu camiden, aralarında Urve b. Zübeyr, Leys b. Sa'd, Yezid b. Ebu Habib, İmam Şafi, Buhari, Müslim, İzz b. Abdüsselâm ve İbn Hacer el-Askânî'nin bulunduğu nice âlimler geçmiş (es-Seyyid Taha Ebu Sedire, el-Hareketü'l-ilmîyye fî Câmî-i Amr ibni'l-As, s. 47-110.), revakları İslam dünyasının ilmî ve fikrî inkişafının da dayanaklarından olmuştur. Öyle ki müştemilatında bulunan sekiz zaviyesi (Makrizî, el-Hıtat, IV, s. 22.), kütüphanesi ve yüzyıllar boyunca sürdü-

rülen ilmî faaliyetleriyle (Suâd Mâhir Muhammed, Mesâcid-ü Mısır, I, s. 71-74.), Kayrevan, Zeytune ya da Ezher'den önce Mısır'ın ve Afrika'nın ilmî ve entelektüel merkezini oluşturmuştur.

Bölgenin ilk camii olmasına telmihle Tâcü'l-cevâmi' (Camilerin tacı) ve Cami-i atik, fetih bereketi olmasına telmihle Cami-i feth olarak da anılan (Mahmûd Ahmed, Câmîu Amr ibni'l-As bi'l-Fustât, 1.) caminin şehri ve şehrin insanlarını belirleyen bu merkezî rolüyle Fustat, hızla inkişaf etmiş, İskenderiye'nin yerini alarak Mısır'ın siyasi, ilmî ve iktisadi merkezi hâline gelmiştir. Hz. İsmail'in annesi Hz. Hacer'in Mısırlı ve Kıpt krallarından birinin kızı olduğu rivayetlerini anlamlı kılan "Mısır'ı fethettiğinizde halkına iyi davranın çünkü onlara karşı ahdimiz ve onların bizimle akrabalığı vardır." (Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 227.) hadisinin gereğini samimiyet ve gayretle yerine getiren sahabenin hatıralarının bulunduğu Amr b. As Camii, bu hatıraların Mısır halkına nasıl rahmet ve bereket kapısı olduğunu da görmüştür. Öyle ki bu bereket, Mısırlı Kıptiler, hahamlar, Ortodoks ve Katolik rahiplerce de teslim edilmiştir. Nitekim XIX. yüzyılda dahi Nil'in sularındaki azalma sebebiyle kıtlık endişesi yaşayan Müslümanlarla birlikte bütün bu Mısır halkı, ulemanın Amr b. As Camii'ndeki yağmur duası için birlikte el açmıştır. (E. K. Corbett, "The History of the Mosque of Amr", JRAS, 795-796.)

Mukattam Tepeleri ile Nil

Nehri arasındaki her gün nice dualarla el açılan Amr b. As Camii'nde, 1993 yılının baharında, Amr b. As'ın "Allah'ım! Sen emrettin, biz isyan ettik. Sen nehyettin, biz suç ve günah işledik. Özür dilemeyen (ve sana sığınmayan) tek bir suçsuz ve günahsız kul yoktur. (Senden) yardım görmeyen tek bir güçlü kul da yoktur. Lakin senden başka ilah yoktur." (İbn Abdülhakem, Fütûhu Mısır, s. 209.) duasına çocukluk saffetiyle "âmin" derken caminin Müslümanların gönlündeki müstesna yerini ilelebet koruyacağına şahit olanlardan biri de bendim. Amr b. As Camii fethin, ashabın, İslam'ın Mısır'a nüfuzunun ve İslam medeniyetinin bu topraklardaki yegâne şahididir, camilerin tacı olarak anılması belki de bu şahitliğindedir. ■

Şehrin ilk sakinleri olan ashabın, Hz. Peygamber'den bizzat öğrendiklerini aktardıkları bu cami, İslam'a davet ve irşat merkezi olma özelliğini yüzyıllar boyunca korumuştur.

KİTAPLIK

DÜNDEN BUGÜNE KUR'AN EĞİTİM- ÖĞRETİMİ VE KUR'AN KURSLARI

| Ayşe KIZILAY

Ilk emri “Yaratan Rabbinin adıyla oku!” olan Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Müslümanlara emanet bıraktığı bir hazine olmuştur. Hz. Peygamber’in “Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.” hadisine mazhar olmak için günümüze kadar Kur’an eğitimine yönelik gayretler sürmüştür.

Kur’an-ı Kerim’i insanlara ulaştırmak, öğretmek ve anlaşılmasını sağlamak görevini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, Dünden Bugüne Kur’an Eğitim-Öğretimi ve Kur’an Kursları adlı eser ile önemli bir konuyu okurlara sunuyor. Editöryal çalışmanın ürünü olan bu eser, Diyanet Aylık Dergi’de muhtelif zamanlarda yayımlanmış yazılardan derlenen makalelerden oluşuyor.

Alanında uzman isimler tarafından kaleme alınan makaleler üç başlık altında sunuluyor. “Kur’an Eğitim-Öğ-

retim Tarihi” başlığı altında yer alan makalelerle Hz. Peygamber’den günümüze kadar süregelen Kur’an-ı Kerim öğretimi, tarihî açıdan ele alınıyor.

Kur’an’ın ilk muhatabı olan Hz. Peygamber’in, Kur’an eğitimini veren ilk öğretici olması makalelerde üzerinde durulan önemli bir husus olarak karşımıza çıkıyor. Hz. Peygamber’in Kur’an ayetlerinin okunuşunu Cebrail’den öğrenip sahabilere öğretmesi, Kur’an eğitimi alan sahabileri Kur’an’ı öğretmek amacıyla farklı şehirlere göndermesi günümüze kadar gelen Kur’an eğitim geleneğinin oluşumunu gözler önüne seriyor.

“Kur’an Öğretimi” başlığı altında yer alan ikinci bölüm, Kur’an eğitim ve öğretiminin çeşitli yönleriyle irdelendiği makalelerden oluşuyor. Kur’an öğretiminde hoca ile talebinin aynı ortamda olması gerektiği vurgulandıktan sonra Kur’an öğretim yöntemleri ayrıntılı bir şekilde zikrediliyor. Kur’an’ı öğrenmeye talip olan öğrencinin ve Kur’an’ı öğretmekle görevlendirilmiş öğreticinin bilmesi gereken hususlara değinirken iyi bir Kur’an öğ-

retimi ile alakalı çeşitli örneklerle yer veriliyor. Kur’an eğitim merkezi olan Kur’an kurslarının sadece Kur’an okumayı öğreten bir kurum olmaması üzerinde durulup bu kurumun değerler eğitimi açısından sağladığı önemli katkılar ele alınıyor. Kur’an’ı okumayı öğretmenin yanı sıra Kur’an’ın tamamının ezberlenmesi için açılan hafızlık kursları konusu incelenirken hafızlık eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde duruluyor. “Kur’an ve Çocuk” başlığı ile çalışmada yer alan makalede çocuklara Kur’an eğitimi konusunda nasıl bir yaklaşımda bulunulması gerektiği anlatılıyor.

Son bölümde ise “Kur’an Kursları” ana başlığı altında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olan Kur’an kurslarının işlevlerinden bahsedilirken yaz Kur’an kursları özelinde ise kursların toplum içindeki yeri ve önemi vurgulanıyor.

Kolektif bir çalışmanın ürünü olan bu eser, Hz. Peygamber ile başlayan din eğitiminin günümüze kadar farklı şekillerde de olsa devam ettiğini ve Kur’an kurslarının bu sebeple toplumun bir ihtiyacı olduğunu gözler önüne seriyor.■

İftarı Beklerken

Ramazan Boyunca
Her Gün 18.30'da

*Necip Karakaya'nın
sunumu ile*

“Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O yaptıklarınızı hakkıyla görür.”

(Hud, 11/112.)

FIYATI: 10 TL